

Raju riita riskeistä!

*Näennäinen tasapuolisuus Iltalehden, Ylen ja Helsingin Sanomien HPV-
rokoteuutisoinnissa 2013-2014*

Niko Kettunen
Tiedotusopin pro gradu-tutkielma
Viestinnän, median ja teatterin yksikkö
Tampereen yliopisto
Marraskuu 2015

Viestinnän, median ja teatterin yksikkö

KETTUNEN, NIKO: Raju riita riskeistä! Näennäinen tasapuolisuus Iltalehden, Ylen ja Helsingin Sanomien HPV-rokoteuutisoinnissa 2013-2014.

Pro gradu -tutkielma, 77 sivua + 3 liitesivua.

Tiedotusoppi

Marraskuu 2015

Selvitän tässä laadullisessa sisällönanalyysissä, miten HPV-rokotteesta lokakuussa 2013 sosiaalisessa mediassa ja uutismediassa noussut kohu vaikutti rokotteesta uutisointiin kolmessa valtamediassa kahden vuoden aikana. Aineistoni kattaa kaikki Helsingin Sanomissa, Iltalehdessä ja Ylessä julkaistut HPV-rokotetta käsittelevät jutut vuosilta 2013-2014. Juttuja on 94.

Mediaa on kritisoitu ns. false balance -asetelmien luomisesta tiedettä ja terveysasioita koskevissa jutuissa. Termi voidaan suomentaa näennäiseksi tasapuolisuudeksi, ja se tarkoittaa median tapaa poimia juttuihin haastateltaviksi valtavirtanäkemyksiä voimakkaasti kritisoivia tahoja. Media rakentaa näin kuvaa riidasta ja vastakkainasettelusta aiheissa, joissa tällaista kiistaa ei välttämättä todellisuudessa ole. Iltalehti nosti rokotekriittisyydestään tunnetun lääkärin väitteet HPV-rokotteen hengenvaarallisuudesta lööppijuttuunsa 23.10.2013 ja rakensi voimakkaan näennäisen tasapuolisuuden asetelman, jossa THL:n rooliksi jäi puolustautua rokotetta kohtaan esitettyjä, perättömiä väitteitä vastaan.

Tutkimukseni osoittaa kuitenkin HPV-rokoteuutisoinnin olleen voittopuolisesti neutraalia, pikemminkin myönteistä kuin kielteistä, ja moniäänistä. Kriittisiä ääniä ei julkisuuteen yhtä näkyvää poikkeusta lukuunottamatta päässyt, ja rokotekeskustelu oli vankasti virallista lääketiedettä ja kansanterveystutkimusta edustavien tahojen käsissä. Kohu näkyi silti julkisuudessa pitkään, sillä yli kolmasosa tutkimusaineiston jutusta viittasi kohuun.

Asiasanat: rokotteet, rokote, hpv, hpv-rokote, vaccine, false balance, näennäinen tasapuolisuus, media, sisällönanalyysi, content analysis, iltalehti, yle, helsingin sanomat

Sisällysluettelo

1. Johdanto	4
1.1. Tutkimuskysymykset	14
2. Tausta ja aiempi tutkimus.....	15
2.1. Kohun pitkät jäljet: tapaus Wakefield ja autismi	17
2.2. Joukkoviestinnän lääkeruisku ja terveysuutisoinnin vaikutus lukijaan	20
3. Teoreettinen viitekehys: totuus vai tasapuolisuus?	25
4. Aineisto	29
4.1. Rajausta vain HPV-rokotetta käsitteleviin uutisiin	31
5. Menetelmä.....	33
5.1. Sananen suhtautuvan sisällön analyysistä.....	36
6. Analyysi	38
6.1. Uutisointi vilkkainta rokotekampanjan alussa	38
6.2. Eniten keskipituisia juttuja.....	41
6.3. Kolmasosa jutuista viittaa kohuun	43
6.3.1 Media ei juuri viittaa itseensä osana kohua	46
6.4. Ketkä äänessä?	50
6.4.1 Useimmin nojattiin THL:n asiantuntijoihin	54
6.4.2. Nina Bjelogrljic-Laakso ainoa hajaääni uutisoinnissa	55
6.4.3. Nina Bjelogrljic-Laaksolla kolmanneksi eniten palstatilaa.....	56
6.5. Uutisointi oli pääosin myönteistä tai neutraalia	59
6.6. Otsikointi voittopuolisesti neutraalia	62
7. Päätelmät.....	64
7.1. Metodikritiikkiä ja näkökulmia jatkotutkimukseen	70
Lähteet.....	74
Liite: Aineisto.....	77

1. Johdanto

Tuliko toimittajista puoskareiden sylikoiria? Tätä kyseli kolumnissaan free-toimittaja Hanna Hyvärinen Journalisti-lehden numerossa 13/2013. Elettiin marraskuun alkua, ja uusimman terveyskohun kuohut olivat mediassa jo hieman laantuneet.

Syksyllä 2013 otettiin HPV-rokote mukaan kansalliseen rokotusohjelmaan (Sosiaali- ja terveysministeriön asetus 410/2013). Rokotukset aloitettiin marraskuun alussa. Laajasti tutkittu ja kaikissa muissa länsimaissa jo käytössä oleva rokote suojaa nuoria tyttöjä papilloomavirustartunnalta, joka voi pahimmillaan johtaa kohdunkaulan syövän kehittymiseen. Kohdunkaulan syöpä on tappava sairaus, ja rokotteiden avulla sitä voidaan ehkäistä tehokkaammin ja halvemmin kuin papa-seulonnoilla. Rokote suojaa parhaiten, kun se annetaan ennen sukupuolielämän aloittamista, ja tästä syystä rokote annetaan Suomessa jo 12-vuotiaille tytöille (THL 2013).

Hieman ennen rokotusohjelman alkamista sosiaalisessa mediassa alkoi levitä lääkäri Nina Bjelogrljic-Laakson kirjoitus, jossa hän vastusti HPV-rokotteita voimakkaasti.¹ Alun perin Helsingin ranskalais-suomalaisen koulun rehtori Riikka Liimataiselle ja Ranskalaisen koulun ystävät ry:n puheenjohtajalle Susanna Metsälammelle osoittamassa sähköpostiviestissään, joka ”työtapaturman johdosta” levisi laajasti sosiaalisen median rokotekriittisiin ryhmiin ja sieltä eteenpäin, Bjelogrljic-Laakso väittää hpv-rokotteiden aiheuttavan ”pysyviä vammautumisia” ja ”kuolemaan johtavia haittoja”, ja että Suomen viranomaiset ”väittävät hänelle käsittämättömästä syystä”, ettei tällaisia haittoja ole maailmalla havaittu. Bjelogrljic-Laakso kirjoittaa olleensa vaatimassa ”Suomen Terveysjärjestön hallituksen jäsenenä, että vanhemmille ja nuorille on annettava totuudenmukaista tietoa niin rokotteen kyseenalaisista hyödyistä kuin myös maailmalla raportoiduista lukuisista vakavista, pysyviin vammautumisiin ja jopa kuolemaan johtaneista haitoista perustuen kansainvälisissä lääketieteellisissä aikakauslehdissä julkaistuihin artikkeleihin, mutta ilmeisen turhaan.”

Sosiaalisen median ja erityisesti Facebookin siilomaisesta luonteesta johtuen (kaikki käyttäjien jakama sisältö ei ole yleisesti julkista, vaan näkyy vain heidät kavereikseen lisänneiden FB-virrassa)

¹ Bjelogrljic-Laakson kirje ”Vastustamme HPV-rokotteen lisäämistä rokotusohjelmaan” -Facebook-ryhmän seinällä

kirjeen kokonaisjakomääriä on vaikea, ellei mahdoton, selvittää. Myöskin kirjettä aiemmin jakaneet sivustot ja henkilöt ovat poistaneet sen julkiselta Facebook-seinältään sittemmin, osa tämänkin tutkimuksen tekoaikana. Tässä tutkimuksessa viitattu linkki alkuperäiseen kirjoitukseen oli toimiva vielä 28.11.2015.

Kirjoitus levisi joka tapauksessa hyvin laajalle, ja Iltalehti hoksasi sen. Syntyi lööppijuttu:

Kuva 1: Iltalehden lööppi 23.10.2013. Ruutukaappaus Iltalehden näköisarkistosta.

Bjelogrlic-Laakson motiiveja ja riskiväitteiden paikkansapitävyyttä kritisoitiin kohtsiiltään voimakkaasti. Rokoteohjelmasta vastaava Terveiden ja hyvinvoinnin laitos kumosi väitteitä lukuisissa lehtijutuissa, myös kaikissa tämän tutkimuksen aineistoon kuuluvassa kolmessa mediassa.

Bjelogrlic-Laakso on aiemmin kritisoinut myös yleisesti lapsille annettavia rokotteita julkisuudessa ja on kertonut vakuuttuneensa rokotteiden haitoista tutustuttuaan homeopaatteihin ja heidän näkemyksiinsä (Tuuri, Johanna: ”Kolme lääkäriä kritisoi pikkulasten rokotteita – kollegalta täystyrmäys”. MTV Uutiset 10.4.2013).

Kuitenkaan Bjelogrlic-Laakson väitettä HPV-rokotteeseen ulkomailla liitetystä kuolemantapauksista ei voinut suoraan johtaa hänen siteeraamastaan tutkimuksesta – selvää kausaalista linkkiä siinä ei voitu osoittaa kuolemien ja rokotteiden välillä. Kyse oli lisäksi eri rokotteesta (Gardasil) kuin Suomessa käytetystä (Cervarix).

Mutta Iltalehti ei antanut sen pilata hyvää kohua: yhtäkkiä Suomeen oli saatu ”raju riita” ”mahdollisesti hengenvaarallisen” rokotteen riskeistä.

Iltalehden lööpissä ja sitä seuranneessa uutisoinnissa yksittäinen lääkäri asetettiin asiantuntijana samalle viivalle THL:n kanssa – viranomaisen joutui puolustautumaan väitteiltä, joiden todenmukaisuudesta ja yhteydestä juuri Suomessa käytettyyn rokotteeseen ei jutun perusteella tullut varmuutta.

Toimiko Iltalehti sitten väärin? Bjelogrlic-Laakson kohukirje oli sinänsä selkeä uutisaihe. Se ruksi montakin kohtaa klassisista Galtungin ja Rugen uutiskriteereistä (ks. Kunelius 2004 s. 191-192): se oli *voimakas* ja *yllätyksellinen* viesti, helposti *henkilöitävissä* (kritiikin esittäjä on neurologian erikoislääkäri), *yksiselitteinen* (toimijoiden selkeät roolit) ja ennen kaikkea *negatiivinen* – rokotehan voi jopa tappaa ihmisiä, jos väitteisiin on uskomisen.

Median tehtävä on toki nostaa julkisuuteen myös hajaääniä, ja tällainen asiantuntijoiden vastakkainasettelu on journalismille tyypillistä: otetaan väite ja pyydetään siihen kommentti toiselta asiantuntijalta. Mutta ovatko kaikki asiantuntijat samanarvoisia?

Muun muassa tutkimusprofessori Hannu Lauerma on kritisoinut sitä, että ”vallitsevia käsityksiä opponoivat henkilöt saavat helposti viestinsä läpi mediassa ja kohtuuttomasti näkyvyyttä”.

Vallitsevien käsitysten opponoinnilla Lauerma viittaa tiedemaailman ulkopuolelta nousevaan kritiikkiin, joka ei välttämättä perustu tutkittuun tietoon². Kärkkäillä väitteillä saadaan kuitenkin myyviä otsikoita.

Lööpistä alkanut HPV-rokotekohu on sittemmin kytkeytynyt yleisempään keskusteluun asiantuntijoiden roolista mediassa ja vastakkainasetteluun vaihtoehtoisten hoitomuotojen edustajien ja koululääketieteen välillä. Myrskyn silmässä tuolloin lokakuussa 2013 oli THL:n rokoteohjelman päällikkö, ylilääkäri Hanna Nohynek, joka kieltäytyi kutsusta Ylen keskusteluohjelmaan, jossa toisena vieraana olisi ollut rokotetta kritisoinut Nina Bjelogrljic-Laakso. Nohynek piti keskusteluasetelmaa juurikin näennäisen tasapuolisuuden (false balance) luomisena, hän kertoo Ylen haastattelussa marraskuussa 2014³, vuosi kohun jälkeen.

False balance viittaa esimerkiksi haastateltavien valinnalla luotuun asetelmaan, jossa luodaan kuva tiedemaailmassa vallitsevasta kiistasta tai erimielisyydestä, jollaista ei kuitenkaan todellisuudessa ole (Väliaverron 2015). Ääriesimerkkinä toimii amerikkalaisen median tapa asettaa toisinaan jutuissa vastakkain evoluutioteoriaa puolustavat tiedemiehet ja luomisoppia saarnaava kreationisti. Väliaverron käyttää false balance -termistä suomennosta ”näennäinen tasapuolisuus”. Suomen kielessä ei tietääkseni ole vakiintunutta käännöstä termille, mutta käytän tässä työssä Väliaverron käännöstä. Näennäinen tasapuolisuus juontaa lopulta juurensa asiantuntijoiden valintaan ja heidän siteeraamiseensa lehtijutuissa, siis journalismin käytäntöihin ja rakenteeseen, ja palautuu nähdäkseni pitkälti jo 1980-luvulla esitettyihin näkemyksiin journalismin ”naiivista objektiivisuudesta” (Hemánus, Tervonen 1980).

Jo aiemmin mainitussa Journalisti-lehden kolumnissaan Hanna Hyvärinen ryöpyttää mediaa Bjelogrljic-Laakson nostamisesta julkisuuteen:

”Kysymys kuuluu, miksi näitä uskomushoitajien edustajia käytetään asiantuntijoina aiheissa, joiden asiantuntijoita he eivät ole? Ja miksi heidän taustojaan ja kytköksiään ei selkeästi kerrota?

Tituleeraamalla heitä vain lääkäreiksi media johdattaa yleisöä uskomaan, että nämä sompit ja bjelogrljic-laaksot ovat yksittäisinä ammattilaisina ”pienen ihmisen asialla”, ”lääketehtaiden salaliittoja” vastaan. Kuitenkin lääkäreissä, kuten kaikissa ammattiryhmissä, on erilaisia pätevyyskäsityksiä ja erilaisten ideologioiden kannattajia. Toimittajien pitää osata erottaa omaa agendaansa ajavat kommentaattorit oikeista, neutraaleista tietolähteistä.

2 Nykänen, Helmi: ”Asiantuntijoita turhauttaa painaminen palstatilasta kriitikoiden kanssa: 'Tunteisiin vetoava mielipide voittaa'. Yle 14.11.2014

3 Em.

Onko kyse lähdekritiikin eli ammattitaidon puutteesta? Vai onko puutetta etiikasta, kun näiden ihmisten annetaan levittää vajavaisia tietojaan keskustelun lietsomiseksi?" (Hyvärinen, Hanna: "Tuliko toimittajista puoskareiden sylikoiria?" Journalisti 13/2013)

Omanlaistaan mediakritiikkiä toteutti myös suomalaisten skeptikkojen yhdistys Skepsis ry, joka myönsi joulukuun alussa 2014 vuosittaisen Huuhaa-palkintonsa Suomen terveysjärjestölle, osin juuri sen voimakkaasta rokotevastaisesta lobbauksesta. Palkinto jaetaan vuosittain taholle, jonka Skepsis katsoo levittävän harhaanjohtavaa tietoa tieteen nimissä.

Yhdistys perustelee palkintoa mm. seuraavasti:⁴

"Suomen Terveysjärjestö ry, entiseltä nimeltään Suomen luontaisterveyden liitto, on pyrkinyt tuomaan edustajiaan julkisuuteen muun muassa ravitsemuksen, kilpirauhassairauksien ja rokotusten asiantuntijoina. [...]

Yhdistys on ollut esillä esimerkiksi Ylen, MTV3:n ja Helsingin Sanomien jutuissa, joissa sen edustajat ovat levittäneet harhaanjohtavia väitteitä esimerkiksi rokotuksista sekä hämärtäneet luotettavan ja epäluotettavan tiedonhankinnan rajoja.

Terveyttä koskevat väitteet ja tutkimustulokset saavat mediassa paljon tilaa ja herättävät voimakkaita tunteita. Tieteen menetelmiin ja eri alojen tutkimukseen perehtymättömän voi olla vaikea erottaa, milloin äänessä on laadukkaaseen tutkimustietoon ja tieteellisiin käsityksiin nojaava oikea asiantuntija ja milloin jokin muu taho."

Skepsis ry. ei toki ole tieteellisen tiedon ja median maallinen tuomioistuin. Terveysasioissa medialla on kuitenkin hyvä syy itseruoskintaan.

Vain kuukausi ennen kuin Iltalehti pelotteli kansaa HPV-rokotteen riskeillä, lehti oli saanut Julkisen sanan neuvostolta langettavan tuomion aiemmasta rokoteuutisoinnistaan.

18.3.2013 Iltalehti julkaisi lööppijutun, jossa väitettiin suomalaisen vauvan kuolleen neuvolarokotteen saamisen jälkeen – ja siis rokotteesta johtuen.

Lööppi kuului seuraavasti: "Aleksi-vauva kuoli rokotteen takia – vanhemmat luulivat kätkeytkuolemaksi". Pääjutun otsikko puolestaan julisti: "Aleksi-vauvasta tuli neuvolarokotteen uhri". Tekstinosto puolestaan muistutti, että rokotetta "annetaan kaikille lapsille". (Tykki, Emilia: "Aleksi-vauvasta tuli neuvolarokotteen uhri". Iltalehti 18.3.2013)

Vauva siis kuoli pneumokokkibakteerin aiheuttamaan yleistulehdukseen kolme päivää sen jälkeen,

⁴ Skepsis ry:n Huuhaa-palkinto Suomen terveysjärjestölle 2014.

kun hän oli saanut neuvolassa pneumokokkirokotteen. Jutusta kantelun tehnyt lastenlääkäri huomauttaa, ettei pneumokokkirokote sisällä pneumokokkibakteereja eikä näin ollen voi aiheuttaa yleistulehdusta. (JSN:n päätös 5159/SL/13)

Jutun lähteinä oli vauvan omaisten lisäksi ainoastaan rokotekriittisen Rokotusinfo-yhdistyksen puheenjohtaja. Edes vauvan äiti ei syyttänyt jutussa rokotetta Aleksi-vauvan kuolemasta, vaan väite perustui jutussa haastatellun rokotekriittisen Rokotusinfo-yhdistyksen puheenjohtajan kommentteihin. Jutussa ei kuultu samanaikaisesti lääketieteen asiantuntijoita, esimerkiksi rokotusohjelmasta vastaavan THL:n edustajaa. Langettava päätös ei kuitenkaan perustu asiantuntijoiden valintaan vaan siihen, ettei jutusta löytynyt katetta otsikon väitteelle. Mitään näyttöä sille, että rokotteella olisi ollut yhteys vauvan kuolemaan, ei jutussa esitetty. Rokotusinfo-yhdistyksen puheenjohtaja kertoi jutussa "kuulleensa" vauvasta, joka oli Argentiinassa kuollut BCG-tuberkuloosirokotteen aiheuttamaan yleisinfektioon. Kysymys ei kuitenkaan ollut edes samasta rokotteesta, jonka Aleksina esitelty vauva oli saanut.

JSN:n langettava tuomio tuli julki 18.9.2013. Päätöksen loppulausekkeessa JSN toteaa, että "Päätöimittaja perustelee lööpin ja kannen rajua viestiä rokotusohjelman yleisillä puutteilla. Tällainen selitys on kestävä. Yleisöä houkuteltiin ostamaan lehti tunteita kuohuttavalla väitteellä, jolle olisi pitänyt löytyä perusteet itse jutusta. Kohuotsikoille ei ollut katetta." (JSN:n päätös 5159/SL/13)⁵

Julkista rokotekeskustelua on piinannut epäonnisen Pandemrix-sikainfluenssarokotteen haamu. Kyseinen rokote aiheutti narkolepsiaa kymmenillä lapsilla ja nuorilla, ja viranomaiset vaikuttavat joutuneen uutisoinnissa kohun jälkeen puolustuskannalle. Pandemrixin jälkipyykki hoidettiin huonosti ja narkolepsian ja rokotteen yhteyden paljastanutta tutkimusta vähäteltiin Suomenkin mediassa.

Jo aiemmin brittilääkäri ja tutkija Andrew Wakefield oli tehnyt huomattavaa vahinkoa rokotteiden imagolle myöhemmin väärennetyksi osoittautuneella tutkimuksellaan, joka vuonna 1998 vaikutti yhdistävän MPR-rokotteen autismiin.

Kaiken tämän jälkeen viranomaiset ovat joutuneet perustelemaan rokotteiden tarpeellisuutta julkisuudessa entistä pontevammin. Samalla kansalaisista vaikuttaa tulleen kriittisempiä rokotteita

⁵ JSN:n langettava päätös Iltalehden rokotelööpistä 18.3.2013, päätös annettu 18.9.2013 <http://www.jsn.fi/sisalto/5159-sl-13/>

kohtaan. Yhden rokotteen epäonnistuminen saa epäilemään pahimmillaan rokottamista ylipäänsä, kirjoittaa Tiina Lankinen Aikalainen-lehdessä (Lankinen, Tiina: ”Rokotepelot vaikuttavat jo tutkimukseen”. Aikalainen 13.12.2011).

Media tekee työtään nostamalla näitä huolia julkisuuteen, mutta ei välttämättä juttuvalinnoissaan aina osaa erottaa sitä, mikä on perusteltua kritiikkiä ja mikä silkkaa vainoharhaa. Terveen kriittisyyden lisäksi rokotevastaisuuden taustalla kun on myös värikäs kirjo ideologisia ja maailmankatsomuksellisia syitä, joita sivuan tuonnempana taustaosiossa.

On vaikeaa tietää, mikä konkreettinen vaikutus median kirjoituksilla on kansalaisten käyttäytymiseen, mutta joitakin viitteitä rokotevastaisuuden lisääntymisestä on mediassa ollut esillä. Esimerkiksi Yle uutisoi alkuvuodesta 2013, että rokotteiden ottaminen on vähentynyt tietyissä osissa Pohjanmaata. Haastatellut terveydenhuollon työntekijät arvioivat tuolloin osavaikuttajaksi alueella ilmestyneen vaihtoehtolehti Magneettimedian jyrkän rokotevastaisen uutisoinnin (Keränen, Anna, Ronkanen, Kati: ”Magneettimedian rokotusvastainen kirjoittelu puhuttaa” Yle Oulu 28.3.2013).

Toisaalta median suhde aiheeseen on välillä ristiriitainen. Yle kysyi 13.10.2012 verkkojutussaan: ”Pelkäätkö rokotteita?” Syynä oli kansalaisten huoli siitä, että tavallinen kausi-influenssarokotekin voisi aiheuttaa narkolepsiaa. Kaksi vuotta myöhemmin (25.1.2014) Yle puolestaan tiedusteli ”Huolestuttaako rokotekielteisyys?”, arvatenkin osittain HPV-rokotteista käydyn keskustelun jälkimainingeissa. Yle itse oli nimennyt hpv-rokotteen eräässä jutussaan jo ”kohurokotteeksi”, sosiaalisessa mediassa levinneen huhukirjeen polskiessa uutisaalloilla (Niinistö, Meeri, Uschanoff, Jouko: THL: 12-vuotias ei ole valmis päättämään omista rokotuksistaan. Yle Uutiset 25.10.2013).

Median tehtävä laajoissa kansanterveydellisissä kysymyksissä on vaikea. Pitäisi pyrkiä neutraaliin, objektiiviseen ja kiihkontomaan tiedonvälitykseen, mutta toisaalta kiistoilla ja kontroversseilla näkemyksillä myydään lehtiä. Samalla kansalaisten huolenaihe lastensa turvallisuudesta on ymmärrettävä. Riittääkö, että asiantuntijat jutusta toiseen vakuuttavat kaiken olevan tutkittua ja turvallista? Miten uutisoida oikein henkeä ja terveyttä koskettavista aiheista?

Median roolia terveystiedon välittäjänä ja tieteellisen asiantuntijuuden portinvartijana on tärkeää tutkia juuri nyt.

Uutta tieteellistä tutkimustietoa kertyy jatkuvasti ja media uutisoi tutkimustuloksista hanakasti.

Terveysuutisointia leimaa kuitenkin ristiriitaisuus. Uutisoinnin perusteella voisi ajatella, että tiede huopaa ja soutaa edestakaisin tutkiessaan vaikkapa punaviinin riskejä ja terveyshyötyjä. Yhtenä viikkona punkku esitellään terveysvaikutuksiltaan hyödyttömänä⁶ ja toisessa terveyslööpissä se laihduttaa, suojaa flunssalta ja jopa parantaa hampaita.⁷ Taustalla on osittain median pyrkimys rakentaa vastakkainasetteluja ja hakea uutiskärkeen yllätyksellisyyttä pitääkseen pääosin samansisältöiset terveysjutut kiinnostavina vuodesta toiseen. Luonteestaan johtuen tieteellinen tieto kasautuu ja syvenyy, eikä yksittäinen tutkimus todellisuudessa suoralta kädeltä kumoa aiempia, vastakkaisia tuloksia osoittavia tutkimuksia, vaikka median otsikoinnista voi helposti saadakin sellaisen kuvan.

Mediavirrassa luoviva kansalainen joutuu siis alati suodattamaan näennäisen ristiriitaista tutkimustietoa ja sisällöltään vastakkaisia asiantuntijalausuntoja. Ja jos suomalaisilta kysytään, erityisesti lääketieteen ja uusien hoitomuotojen kehitystä seurataan todella silmä kovana.

Suomessa Tieteen tiedotus ry. teettää joka kolmas vuosi Tiedebarometri-asetnekartoituksen, joka kuvaa kansalaisten suhdetta tieteeseen. Barometrin laatii tutkija Pentti Kiljunen. Vuosien saatossa yksi asia näyttää säilyvän varmana: lääketiede on mittauksesta toiseen kaikkein kiinnostavimpana pidetty tieteenala. Tuorein barometri on vuodelta 2013. Siinä 68 prosenttia vastaajista sanoo viisiportaisella asteikolla olevansa joko hyvin tai melko kiinnostunut lääketieteen kehityksestä (mm. uudet lääkkeet ja hoitomuodot). Ainakin viimeisimmän viiden barometrin (2001-2013) ajan juuri lääketieteen kehitys on kiinnostanut ihmisiä kaikista tieteenaloista eniten. Hyvin tai melko kiinnostavana sitä pitää tasaisesti noin 70 prosenttia vastaajista.⁸

Lääketiedettä siis seurataan tarkasti ja hyvä tietysti niin, sillä se todella on hengen ja terveyden asia. Näin varsinkin useiden rokotteiden kohdalla, jotka voivat ehkäistä syöpää tai muita vakavia sairauksia. Ne voivat pelastaa henkiä, mutta miten käy rokotusinnolle, jos toimituksille on tärkeintä repiä raflaavia lööppejä kuvitelluista tiedekiistoista ja rajuista riskeistä?

Tutkin tässä pro gradu-työssä HPV-rokotetta käsittelevää uutisointia Iltalehdessä, Ylessä ja Helsingin Sanomissa kahden vuoden aikana (2013-2014). Metodisesti työ edustaa laadullista

6 Juonala, Jouko: ”Tutkimus: Punaviinin terveysvaikutuksia on liioiteltu laajasti”. Iltä-Sanomat 13.5.2014

7 ”Näin saat salitreinin hyödyt juomalla punaviiniä”. Me Naiset 10.10.2014

8 Kiljunen, Pentti: Tiedebarometri 2013. Tieteen tiedotus ry.

sisällönanalyysia.

Tutkimuksen tavoite on luoda läpileikkaus HPV-rokoteaiheisesta uutisoinnista kolmessa suomalaisessa valtamediassa ja selvittää, onko yhdestä lööpistä ja some-kuohunnasta noussut kohu vaikuttanut rokotekampanjasta uutisointiin laajemmin ja jos on, niin miten; mitä asiantuntijoita jutuissa on käytetty ja miten heidät asetetaan uutisoinnissa vastakkain sekä miten moniäänistä rokotekeskustelu ylipäänsä on.

Haluan katsoa myös, onko suomalainen rokotekeskustelu jumiutunut kahdesta vastakkaisesta juoksuhaudasta huuteluksi – kriitikko syyttää ja THL kiistää - vai pystytäänkö aihetta lähestymään myös kiihkottomasti ja kansalaisten ymmärrystä lisäävällä tavalla.

Tutkimus keskittyy ainoastaan HPV-rokotteita koskevaan uutisointiin vuosina 2013-2014, ja ulkopuolelle rajautuu muita rokotteita koskeva uutisointi. Näin ollen esimerkiksi aiemmin mainitsemani Aleksi-vauvan tapaus ei kuulu aineistooni.

On syytä täsmentää, että vaikka tutkimusidean pontimena on ollut oma närkästykseni median vastuuttomuuteen tärkeiden terveysasioiden uutisoinnissa, tämä pro gradu -tutkielma ei tiedotusopillisena tutkimuksena voi ottaa kantaa HPV-rokotteista esitettyjen lääketieteellisten väitteiden todenperäisyyteen. Suomen rokoteohjelmasta vastaava THL on kuitenkin useaan otteeseen kumonnut Nina Bjelogrljic-Laakson väitteitä mediassa ja huomauttaa, että rokotteen haittavaikutuksista ei ole kertynyt sellaista merkittävää lisätietoa, jota jo valmisteyhteenvedossa ei mainittaisi.⁹ Lisäksi laaja, yhteensä miljoona tanskalaista ja ruotsalaista tyttöä kattanut kohorttitutkimus ei havainnut HPV-rokotteen aiheuttavan mitään vakavia haittoja (Arnheim-Dahlström ym. 2013). Tampereen yliopistossa tehty, 60 000 vapaaehtoista rokotettua kattanut tutkimus on myös päätynyt samoihin tuloksiin.¹⁰

Bjelogrljic-Laaksoa voidaan siis edellä esitetyillä perusteilla mielestäni perustellusti pitää rokoteasioissa kyseenalaisena ”asiantuntijana”.

Tarkoitukseni on tässä tutkimuksessa luodata erään lööppikohun nousua ja tuhoa ja luoda laadullisen sisällönanalyysin keinoin kuva HPV-rokotteeseen liittyvästä lehtiutisoinnista vuosina 2013-2014.

9 THL:n tietopankki HPV-rokotteesta (2015)

10 Järvi, Ulla: ”Pohjoismainen HPV-rokotetutkimus ei löytänyt vakavia haittoja”. Potilaan lääkarilehti 15.10.2013

1.1. Tutkimuskysymykset

Tutkimukseni **kattokysymys** on:

Onko HPV-rokoteuutisoinnissa havaittavissa näennäisen tasapainon ilmiötä ja jos, niin millä tavoin tämä vaikuttaa uutisointiin?

Tämä jakautuu seuraaviin alakysymyksiin, joiden avulla haluan tavoittaa tutkimuskohteestani sekä määrällisen että laadullisen puolen:

- 1) Kuinka paljon HPV-rokotteesta on kirjoitettu, miten jutut jakaantuvat tutkimusjakson aikana, ja miten lokakuun 2013 rokotekohu näkyy uutisoinnissa?

Taulukoin juttujen määrän kolmessa mediassa kuukausittain alkaen tammikuusta 2013. Taulukosta voidaan silloin nähdä, onko jollain ajanjaksolla kirjoittelu ollut poikkeuksellisen kiivasta ja toisaalla rauhallisempaa. Samoin lasken jutuista viittaukset lokakuun 2013 kohuun ja tutkin, miten voimakkaasti ja pitkään se on näkynyt uutisoinnissa.

- 2) Mitä asiantuntijoita haastatellaan, ketkä pääsevät jutuissa asiantuntijarooliin ja kuinka moniäänistä uutisointi on?

Listaan jutuissa käytetyt asiantuntijat. Oletus on, että esimerkiksi THL:n puolelta äänessä ovat usein samat tutkijat. Toisaalta uutisissa on haastateltu paljon myös sairaanhoitajia, jotka ovat kentällä vastuussa rokotteiden antamisesta. Kenties juttuihin on haettu myös inhimillistä näkökulmaa haastatteleamalla esimerkiksi rokotettavia tyttöjä ja heidän vanhempiaan.

- 3) Mihin sävyyn aihetta käsitellään?

Luokittelen jutut kolmeen kategoriaan: positiivisiin, neutraaleihin ja negatiivisiin. Tässä nojaan Veikko Pietilän opastamiin metodeihin sisällön erittelystä ja suhtautuvan sisällön analyysista (Pietilä, 1973).

2. Tausta ja aiempi tutkimus

Rokoteaiheista uutisointia on ulkomailla tutkittu paljonkin, osaltaan taannoinen autismitieteen jälkimainingeissa (ks. luku 2.1.). Myös HPV-rokotteesta on kertynyt kiitettävä määrä tutkimustietoa ja erityisesti uutisisältöjen analyysia. Suomi oli viimeinen länsimaa, jossa tämä rokote tuli käyttöön, joten rokotekampanjoista on kertynyt runsaasti paitsi lääketieteellistä, myös median ja viestinnän alan tutkimustietoa muualla Euroopassa ja Yhdysvalloissa.

Hilton ym. (2010) ovat tutkineet HPV-uutisointia Isossa-Britanniassa, jossa rokote tuli kansalliseen ohjelmaan 12-18 -vuotiaille tytöille syyskuussa 2008. Ryhmä tutki sisällönanalyysissaan 344 lehtiartikkelia 15 brittilehdestä neljän kokonaisen vuoden ajalta – vuoden 2005 alussa julkisuuteen tulleista ensimmäisistä rokotetesti tuloksista vuoden 2008 loppuun, jonka syksyllä siis kampanja alkoi Isossa-Britanniassa. Selvisi, että lehti-uutisointi esitti rokotteen voittopuolisesti myönteisessä valossa ja siitä uutisoitiin enemmän kampanjan lähestyessä ja alkaessa. Toisaalta mielenkiintoinen löydös oli, että tabloid-lehdistö tapasi esittää rokotteen yksiselitteisen myönteisessä valossa kirjoittamalla siitä melko yksinkertaisia juttuja, kun taas ”vakavammat” lehdet, kuten The Guardian, esittivät myös kritiikkiä ja vastakkaisia mielipiteitä. Ryhmä pitää toisaalta myönteisenä, että vähemmän koulutettuihin lukijoihin vetoavat tabloid-lehdet pitävät rokotetta esillä myönteisessä valossa, jolloin jutut voivat saada lukijoitaan tietoisemmiksi rokotteen hyödyistä. Toisaalta enemmän koulutetut eivät vakuutu yksipuolisista argumenteista. Tätäkin ilmiötä, eli miten uutisten argumentointitavat ja tasapainotukset vaikuttavat kohdeyleisöön, on tutkittu laajasti, ja palaan siihen tuonnempana kappaleessa 2.3.

Yhdysvaltain media näyttäisi käsittelevän rokotetta vaihtelevammin, ja relevantin tiedon välittämistä lukijoille on pidetty ongelmana. Yhdysvalloissa HPV-rokotukset aloitettiin siis 2006, jolloin elintarvike- ja lääkevirasto FDA myönsi Merckin Gardasil-rokotteelle myyntiluvan.

Esimerkiksi neljän suuren lehden HPV-uutisoinnin tarkastelussa tammikuulta 2006 joulukuulle 2007 Nazek Abdelmutti ja Laurie Hoffman-Goetz tutkivat riskeihin ja pelkoon liittyviä viestejä mediassa (Abdelmutti, Hoffman-Goetz 2010) ja havaitsivat, että uutisointi korosti vakavia sairauksia ja esitti, ettei rokotteesta olisi vielä riittävästi tutkimustietoa. Toisaalta juttujen kirjoitustyyli ei ollut omiaan avaamaan monimutkaista tutkimustietoa maallikoille. Aiempi sisällönanalyysi Yhdysvaltain median HPV-uutisoinnista vuosivälillä 2002-2005 (Calloway ym.

2006) taas osoitti, että uutislähteinä käytettiin usein rokotevalmistajia eikä uutisissa esitetty tutkijoiden mielestä riittävästi yksityiskohtaista tietoa rokotteista.

Riittävän tiedon puutteesta amerikkalaismediaa suomea myös toinen sisällönanalyysi, (Quintero Johnson, Sionean, Scott 2011) joka havaitsi, että tutkituista 547 lehtijutuista yli puolet ei kerro riittävän yksityiskohtaista tietoa papilloomavirukselta suojautumisesta ja HPV-rokotteesta. Rokotteen hyödyistä ja mahdollisista haitoista jää siis sekava kuva. Siitäkin huolimatta, että tutkituissa jutuissa pääasiallisina lähteinä toimivat viranomaiset ja terveysviranomaisen Center for Disease Control and Prevention (CDC), jonka lähin suomalainen vastine on Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitos. Perustiedon puute on korostunut myös verkkouutisissa (Habel ym. 2009, Kelly ym. 2009), mutta uutisoinnilla ja ihmisten tiedoilla HPV-rokotteesta ja papilloomaviruksesta on myös tilastollinen assosiaatio, eli jotain luetusta jää mieleenkin (Kelly 2009).

Ihmiset tietysti hakevat terveystietoa myös internetistä, ja enenevässä määrin yksityisistä blogeista, uutisryhmistä ja foorumeilta (Nan, Madden 2012). Netissä esiintyvän tiedon paikkansapitävyys voi kuitenkin olla hyvin kyseenalaista.

Yhdysvalloissa on myös havaittu, että rokotteeseen liittyvät huolet ja pelot korostuivat uutisoinnissa silloin, kun HPV-rokote oli juuri otettu käyttöön (Casciotti, Klassen, Smith 2014). 13 yhdysvaltalaismedian 447 rokoteaiheista uutista vuosilta 2005-2009 kattanut sisällönanalyysi osoitti hyppäyksen huolenaiheita korostavissa uutisissa vuonna 2007. Rokotteen käyttöönottoa edeltävä uutisointi ei nostanut huolia esille niin usein, kuten ei myöskään enää loppuvaiheen uutisointi 2008-2009.

Lisäksi asiantuntijoiden roolia erityisesti tiedeuutisissa on Isossa-Britanniassa selvitetty laajasti BBC Trust -säätiön tilaamassa sisällönanalyysissä BBC:n tiedeuutisoinnista (Mellor, Webster, Bell 2011). Tutkimus havaitsi, että kun tiedeuutisissa esiintyy kriittisiä vastakommentteja, niitä esittävät useammin muut kuin kyseisen alan tutkijat, jopa maallikot. Vastanäkemykset loivat myös tyypillisesti kuvaa ristiriidasta, eikä niitä esitetty tieteelliseen metodiin kuuluvan kriittisyyden kontekstissa.

Toisaalta televisio- ja radiouutisissa haastatellut asiantuntijat esitellään vain nimellä ja tittelillä,

minkä lisäksi mainitaan heidän edustamansa instituutio. Toimittajien välispiikeissä tarinaa kuljetetaan eteenpäin sen tyyppisillä lauseilla kuin “tutkimuksissa on havaittu”, tai “asiantuntijoiden mukaan”, mutta itse haastattelun asiantuntijan kytköksiä puheen aiheena olevaan asiaan ei avata. Katsojan on siis vaikea tietää, onko ohjelmaan haastateltu asiantuntija juuri kyseisen alan asiantuntija, vaikka tohtoriksi tai professoriksi hänet ohjelmassa esitelläänkin (em.).

Kotimaista rokoteuutisointia koskevaa tutkimusta en harmikseni löytänyt. Terveysuutisointia ja lääketiedettä mediassa toki on meillä tutkittu laajastikin. Esimerkiksi tieteen ja lääketieteen esitystapoja mediassa on tutkinut Esa Väliverronen (ks. esim. Väliverronen 2005, 2006, 2014) ja terveystiedettä puolestaan Sinikka Torkkola (ks. esim. Torkkola 2002, 2008, 2012), ja Tampereen yliopiston CMT-tutkimuskeskuksella on parhaillaan meneillään Terveystiedettä sosiaalisessa mediassa -tutkimusprojekti, jossa selvitetään muun muassa, miten ihmiset käyttävät sosiaalista mediaa etsiessään ja tuottaessaan tietoa sairauksista.¹¹

2.1. Kohun pitkät jäljet: tapaus Wakefield ja autismi

Lääketieteen saralla kiihkeimmän uutisoinnin polttopisteessä ovat 2000-luvulla olleet usein juuri rokotteet. Suurin lääketieteellinen mediakohu miesmuistiin syntyi vuonna 1998, kun brittiläinen lääkäri Andrew Wakefield laati tutkimuksen, joka vaikutti osoittavan lapsuusiän tuhkarokolta, sikotaudilta ja vihurirokolta suojaavan MMR-rokotteen (*measles, mumps, rubella*, Suomessa MPR: *morbilli, parotitis, rubella*, myös ”kolmoisrokote”) lisäävän riskiä sairastua autismiin. Tutkimus julkaistiin arvovaltaisessa lääketieteen jleernaalissa Lancetissa ja sen aallot levisivät laajalle. Vuosituhannen vaihteessa maailmalla julkaistiin huolestuneita uutisia rokotteiden yhteydestä autismiin, ja Wakefield muun muassa esiintyi kuuluisassa *60 Minutes* -keskusteluohjelmassa Yhdysvalloissa vuonna 2000 väittäen, että rokotteet ovat aiheuttaneet suoranaisen autismiepidemian (Brainard 2013).

Pelko puri. Vuonna 2008 tuhkarokko todettiin jälleen endeemiseksi sairaudeksi Isossa-Britanniassa, 14 vuotta sen jälkeen kun taudin leviäminen populaatiossa oli rokotuskampanjan avulla kertaalleen pysäytetty. Useassa maassa MPR-rokotuskattavuus on huomattavasti alle 95 prosenttia, jota pidetään suositusrajana. (Douglas, Jolley 2014)

¹¹ Terveystiedettä sosiaalisessa mediassa -tutkimusprojektin esittely
<http://www.uta.fi/cmt/tutkimus/comet/tutkimus/terveysviestinta.html>

Muut tutkijat eivät pystyneet toistamaan Wakefieldin löydöksiä. Siitä huolimatta rokotteiden ja autismin yhteys oli syntynyt ihmisten mieliin. Tarina pulpahteli esille vuodesta toiseen ja rokotekriitikot ottivat sen lyömäaseekseen, jonka turvin saattoi vastustaa mitä tahansa uutta rokotetta. Kunnes brittiläinen tutkiva journalisti Brian Deer alkoi penkoa asiaa ja sai selville, että Wakefield oli väärentänyt tutkimuksensa. Paperista löytyi useita eettisiä väärinkäytöksiä, eikä lievimpänä suinkaan se, että Wakefield oli vääristellyt kokonaisia potilashistorioita. Osalla autistisiksi väitetyistä lapsista ei ollut autismia lainkaan, ja osa oli diagnosoitu jo kauan ennen rokotteen saamista (Deer 2011).

Wakefieldin tutkimuksen julkaissut The Lancet veti tutkimuksen pois vuonna 2010. Wakefield menetti lääkäriinoikeutensa. MPR-rokotteen yhteyttä autismiin ei ole siis koskaan todistettu, päin vastoin on todistettu, että rokotteet eivät aiheuta autismia¹² mutta internetin vaihtoehtosivustoilla ja sosiaalisessa mediassa väitetään yhä jatkuvasti erilaisten rokotteiden aiheuttavan autismia tai muita erittäin vakavia sairauksia. Wakefield sai ihmiset epäluuloisiksi.

Toisaalta media – ainakin Yhdysvalloissa – oli haluton mainitsemaan omaa rooliaan osana kohua. Aihetta koskevissa uutisissa maallikot ja erilaiset järjestöt pääsivät helposti ääneen lietsomaan epäluuloa MMR-rokotetta kohtaan, ja toisaalta tunteellisia tarinoita mahdollisista rokotteen aiheuttamista haitoista esitettiin julkisuudessa. Kohun syypääksi media naulitsi kuitenkin Wakefieldin ja vain erittäin harvoin viittasi omaan rooliinsa kohun synnyttämisessä (Holton et al. 2012).

Asiassa on myös vakava kääntöpuoli. Jos rokotekritiikki mielletään vain tieteellistä tietoa vääristelevien hörhöjen temmellyskentäksi, tutkijoiden asenneilmasto voi muuttua kielteiseksi rokotteiden haittoja koskevalle tutkimukselle ylipäänsä, jolloin tieteellinen tutkimus myrkyttyy.

Tämän sai todeta suomalainen professori Markku Partinen vuonna 2011 löydettyään linkin Pandemrix-sikainfluenssarokotteen ja narkolepsian välillä. Suomessa 60 lasta sairastui narkolepsiaan Pandemrix-rokotteen saatuaan. Partisen tutkimusryhmä oli ensimmäinen, joka yhdisti

12 Yhdysvaltain elintarvike- ja lääkevirasto CDC:n kokoomasivu autismiin ja rokotteisiin liittyvästä tutkimuksesta <http://www.cdc.gov/vaccinesafety/concerns/autism.html>

rokotteen narkolepsiaan, mutta tiedeyhteisö suhtautui Partiseen hyljeksivästi. Häntä pidettiin uutena Wakefieldinä, jonkinlaisena huijarina. Yksikään tiedejournaali ei hyväksynyt hänen tutkimustaan. Partisen paperin hylkäsi niin New England Journal of Medicine kuin The Lancetkin, epäilemättä Wakefieldin tapauksen säikäyttämänä.

Partinen muistelee Reutersin haastattelussa kollegan taputtaneen häntä selkään eräässä konferenssissa ja todenneen: ”Markku, tästä tulee sulle vielä rankka vuosi”. Kohun keskellä peruspalveluministeri Paula Risikko syytti Partista Ylen uutisissa ilmoitusvelvollisuuden rikkomisesta ja väitti tämän levittäneen väärää tietoa. Uutinen levisi halki Suomen mediakentän ja Partisen tutkimukseen osallistuneet kollegatkin ottivat etäisyyttä häneen julkisuudessa.¹³

Mutta Partinen olikin oikeassa. Lopulta Partinen sai vuoden kamppailun jälkeen tutkimuksensa julkaistua avoimessa PloS One -journaalissa, ja siihen mennessä muutkin tutkimusryhmät olivat päätyneet samaan tulokseen kuin Partinen: rokotteella ja narkolepsialla on yhteys. Partinen sai synninpäästön, mutta narkolepsiaan sairastuneille se oli jo liian myöhäistä.¹⁴

”Wakefield teki valtavasti vahinkoa. Ensin nähtiin nämä rokotevastustajat, ja nyt huomattiin, että se vahingoitti tieteellistä tutkimustakin”, Partinen sanoo samassa Reutersin haastattelussa.

(Partinen käyttää jutussa rokotevastustajista sanaa ”anti-vaccine people”, jolla yleensä viitataan rokotteita dogmaattisesti, esimerkiksi erilaisista uskomussyistä, vastustaviin ihmisiin)

Partisen tapaus on hyvä esimerkki siitä, miksi mediakeskustelu rokotteista ja uusista lääkkeistä ei saisi polarisoitua kahteen ääripäähän. Siinä on vaarana asiallisen kritiikin tukahtuminen.

Tutkimusaineistoni Iltalehden, Helsingin Sanomien ja YLEn hpv-rokoteuutisoinnista antaa viitteitä tällaisesta polarisoitumisesta. Jutuissa haastatellut kriitikot luovat kaikenkattavaa pelkoa rokotteita kohtaan epäselvin perustein, ja toisella puolella THL ja viranomaiset vakuuttavat turvallisuutta. Uutisointi on hieman yksioikoista puolin ja toisin. Tosin on huomattava, että hpv-rokotteen kohdalla

13 Narkolepsiakohu: ”Neurologi välittänyt väärää tietoa” Uusi Suomi 26.8.2010

14 Kelland, Kate: *How Vaccine Scares Cast Shadows over Science*. Reuters 21.3.2013

tilanne on aivan toinen kuin pikaisesti sikainfluenssapelon keskellä rokoteohjelmaan valitulla Pandemrixillä. Gardasilin ja Suomessa käytetyn Cervarixin turvallisuutta on selvitetty laajoilla tutkimuksilla, eikä viitteitä riskeistä ole löydetty ennen rokotusohjelmaa eikä sen jälkeenkään. Kyse ei kuitenkaan ole siitä, onko juuri hpv-rokotteessa jotain kritisoitavaa, vaan uutisoinnin tavasta ja siitä, nostaako media erilaisia ääniä monipuolisesti esille vai antaako se terveyskeskustelun jumahtaa kahteen vastakkaiseen juoksuhautaan.

2.2. Joukkoviestinnän lääkeruisku ja terveysuutisoinnin vaikutus lukijaan

Erityisesti viestinnän tutkimuksen alkuaikoina kiinnitettiin huomiota joukkoviestinnän vaikutuksiin. Niin sanottu MCR-koulukunta (mass communication research) on jo hyvin menneen ajan peruja, mutta sanottakoon siitä tässä muutama sananen pohjustuksena viestinnän vaikutuksista tehtyyn tutkimukseen. MCR-perinne keskittyi vaikutustutkimukseen 1930-luvun lopulta aina 1960-luvun puoliväliin asti, ollen käytännössä hallitseva tutkimussuuntaus viestinnän tutkimuksen kentällä noina vuosikymmeninä (Kunelius 2004, 134).

Viestinnän vaikutukseksi ymmärrettiin tuolloin ensisijaisesti asenteissa tapahtuvat muutokset, ja kiinnostus kohdistui yksilöihin vaikuttamiseen melko lyhyellä aikavälillä. Taustalla oli alkuvaiheessa halu selvittää sotapropagandan tehoa ihmisiin, elettiinhan toisen maailmansodan aikaa. Myöhemmin kiinnostus kohdistui mainosten ja markkinoinnin vaikutusten selvittämiseen: taustavaikuttajana toimi vahvasti itse mainosteollisuus.

MCR-perinteen vaikutustutkimuksen päätulos olikin sitten yllättävä. Joukkoviestinnällä ei näyttänyt olevan juuri mitään vaikutusta yleisöön, vaan se tuntui ennen muuta vahvistavan ihmisten aiempia mielipiteitä. Toisaalta MCR-perinteen löydökset ovat antaneet pontta myöhemmälle tutkimukselle siitä, mikä oikeastaan vaikuttaa siihen, *miten* viestit vaikuttavat.

Ensinnäkin koeryhmän käsitys tietolähteen luotettavuudesta vaikuttaa siihen, miten viestejä tulkitaan. Klassisessa asetelmassa 1950-luvun Yhdysvalloissa kaksi ryhmää sai luettavakseen ydinsukellusveneiden rakentamisen ongelmia ja mahdollisuuksia käsittelevän tekstin. Teksti oli täysin sama, mutta toiselle ryhmälle tekstin kirjoittajaksi ilmoitettiin Yhdysvaltain ydinaseohjelman

tuolloinen johtaja Robert J. Oppenheimer, ja toinen ryhmä taas luuli lukevansa Pravdaa. (em. 135)

Heti testin jälkeen ”uskottavasta” lähteestä (amerikkalaisille Oppenheimer) tietonsa saaneen ryhmän asenteet muuttuivat tekstin ehdottamaan suuntaan. Neljä viikkoa myöhemmin tehdyissä uusintamittauksissa kuitenkin luotettavan lähteen vaikutus oli laskenut ja ”epäluotettavan” (Pravda) tekstin lukeneiden asenteet olivatkin alkaneet muuttua tekstin mukaisiksi. Tutkimus osoittaa yhtäältä, että tiedon merkitys ihmisille irrottautuu sen alkulähteestä ja toisaalta, että halutun vaikutuksen ylläpitämiseksi tulisi sanoman ja sen lähettäjän välistä kytkentää pitää jatkuvasti yllä (em. 135).

Tuolloin myös havaittiin, että ihmisten aiemmat uskomukset vaikuttavat siihen, miten he suhtautuvat vastaanottamaansa tietoon. Vaikutuksensa on sanoman muotoilullakin: monipuolinen tarkastelu uutisessa lisäsi sanoman tehoa niiden silmissä, jotka olivat alun perin eri mieltä asiasta, kun taas yksipuolinen ote vaikutti enemmän niihin, jotka jo olivat samaa mieltä aiheesta (em. 136).

Rokoteuutisoinnin vaikutuksia ihmisten asenteisiin on viime aikoina tutkittu laajasti. Esimerkiksi Kentin yliopistossa Isossa-Britanniassa tehdyssä asennetutkimuksessa (Douglas, Karen M., Jolley, Daniel (2014) *The Effects of Anti-Vaccine Conspiracy Theories on Vaccination Intentions*) havaittiin, että rokotevastaisia artikkeleita lukeneet olivat vertailuryhmää haluttomampia rokottamaan lapsiaan. Vähemmän yllättävästi myös ihmiset, jotka kyselytutkimuksessa ilmaisivat rokotevastaisia asenteita, karsastivat ajatusta lapsensa rokottamisesta.

Kaksiosaiseen tutkimuksen ensimmäiseen osaan osallistui 89 brittiläistä vanhempaa, 80 naista ja yhdeksän miestä. Vanhemmille esitettiin erilaisia rokotteita koskevia väitteitä, kuten ”rokotteet aiheuttavat allergiaa”. Osa väitteistä oli tuttuja salaliittoteorioita käsitteleviltä sivustoilta, kuten esimerkiksi ”rokotteet ovat haitallisia, mutta tämä tosiasia pimitetään kansalaisilta”. Näihin vastattiin seitsemänpykäläisellä skaalalla (vahvasti samaa/eri mieltä). Lopuksi osallistujia pyydettiin kuvittelemaan skenaario, jossa heillä olisi kahdeksankuukautinen tyttölapsi ja heidän pitäisi valita, rokotetaanko tämä erään sairauden varalta. Havaittiin, että rokotevastaisiin väittämiin voimakkaammin samaistuvat karsastivat lapsen rokottamista. Tutkimus osoitti siis korrelaation ennakkoluulojen ja toiminnan välillä jopa siinä tapauksessa, että yksilön rokotekielteisyys oli mittaskaalalla korkeintaan keskitasoa.

Tutkimuksen toiseen osaan osallistui 146 ihmistä, jotka saivat luettavakseen joko rokotekielteisen tai -myönteisen artikkelin. Kolmas ryhmä oli kontrolli. Rokotekielteisessä artikkelissa väitettiin muun muassa, että vuoteen 2002 mennessä rokotteet olivat aiheuttaneet kymmeniä tuhansia haittavaikutuksia ja jopa kuolemia maailmanlaajuisesti, ja luku pitäisi oikeastaan kymmenkertaistaa, sillä 90 prosenttia lääkäreistä salaa vahinkotapauksia. Salaliitoista ei suoraan puhuttu.

Rokotemyönteinen artikkeli taas kertoi, että haittavaikutukset ovat minimaalisia ja vain 0,05 prosenttia saa jonkin haitallisen reaktion rokotteesta. Artikkelin lukemisen jälkeen vastaajien piti taas päättää, rokottaisivatko he kuvitteellisen pikkulapsensa. Rokotekielteisen artikkelin lukeneet olivat haluttomampia rokottamaan. On toki huomioitava, että tutkimus mittasi vain lyhyen ajan vaikutusta. Voi olla, että artikkelin aiheuttama asennemuutos olisi tasaantunut pidemmän ajan kuluessa. Vaikutusten pysyvyyden osoittaminen tarkasti on yksi vaikutustutkimuksen pulmakohdista (em.).

Rokoteuutisoinnin on ylipäänsä todettu lisäävän ihmisten tietoisuutta rokotteista koulutustasosta riippumatta, mutta Yhdysvalloissa poliittiselta kannaltaan liberaaleiksi luokiteltavat vaikuttavat olevan herkempiä uutisoinnille (Gollust ym. 2013).

Tutkimuksessa, jossa 341 henkilön tutkimusryhmä sai luettavakseen HPV-rokotetta kielteisesti käsittelevän ja rokotemyönteisen blogitekstin, kielteisen tekstin lukeneet olivat selvästi epäluuloisempia rokotteen suhteen ja haluttomampia ottamaan sen itse (Nan, Madden 2012).

Paljon on tutkittu sitäkin, miten sanoman yksipuolisuus tai moninäkökulmaisuus vaikuttaa siihen, miten lukijat suhtautuvat saamaansa tietoon. Duisburg-Essenin yliopistossa hiljattain tehty tutkimus (Krämer ym. 2014) tutki 78 henkilön otannalla, miten neljän erilaisen blogitekstin lukeminen vaikutti ihmisten asenteisiin blogien käsittelemästä ilmiöstä: tietokonepelejä pelaavista lapsista. Monipuolisempaa argumentointia sisältävät tekstit johtivat punnitumpaan suhtautumiseen aihetta kohtaan. Tämä korreloi myös koulutuksen kanssa: korkeammin koulutetut odottivat tekstiltä argumentoivampaa otetta, eivätkä mieltyneet yksipuoliseen sanomaan. Toisaalta yksipuolinen sanoma vahvisti toisen ryhmän reaktioita ilmiötä kohtaan.

Ilmastonmuutos on toinen aihe, josta julkisuudessa on toisinaan maalattu kontroverssiä mielikuvaa, enemmän toki Yhdysvalloissa kuin Suomessa. Corbett ja Durfee (2004) tutkivat eri tavalla laadittujen, ilmastonmuutosta käsittelevien artikkelien vaikutusta koehenkilöihin. Toiseen artikkeliin oli lisätty taustaa tutkimustiedosta ja muuta kontekstia, kun taas toinen koeartikkeli esitti ilmastonmuutoksen ristiriitaisessa valossa. Taustoitettun artikkelin lukeneet pitivät aiheeseen liittyvää tieteellistä tietoa huomattavasti varmempana kuin aiemmin, kun taas jälkimmäisen artikkelin lukeneet suhtautuivat ilmastonmuutokseen aiempaa epäilevämmiin (Corbett, Durfee 2004).

Lienee tarpeetonta kiistellä siitä, vaikuttaako joukkoviestintä ylipäänsä lukijoihin vai ei. Kunelius (2004) tiivistää, että joukkoviestinnällä on yhteiskunnallisesti merkittäviä vaikutuksia, jotka ovat ennen muuta pitkäaikaisia ja kasautuvia. Joukkoviestinnän kyky vaikuttaa ihmisten ajatteluun riippuu kuitenkin monista tekijöistä. Näitä ovat esimerkiksi koulutustaso ja yksilön medialukutaito.

Tuskin on siis yhdentekevää, millaista viestiä lehdistö antaa uutisoidessaan lääkärin välisistä ”rajuista riidoista” ja kyseenalaistaessaan rokotteiden turvallisuutta yhden lähteen perusteella, kuten Iltalehti teki lööppijutussaan 23.10.2013. Kuten johdannossa on mainittu, Suomessa on havaittu ainakin välillisiä yhteyksiä rokotecriittisen uutisoinnin vaikutuksesta rokotteiden ottamisen vähentymiseen tietyillä paikkakunnilla. Esimerkiksi Yle Oulu uutisoi maaliskuussa 2013, että erittäin rokotevastaisen vaihtoehtojulkaisu Magneettimedian kielteinen uutisointi on vähentänyt rokotteiden ottamista lehden pääasiallisella levikkialueella Pohjois-Pohjanmaalla. Juttuun haastateltu Peruspalvelukuntayhtymä Kallion avoterveydenhuollon osastonhoitaja Pirjo Jääskelä kertoi tuolloin, että yksittäisten, rokotteista kieltäytyvien perheiden osuus on lisääntynyt. Syiksi hän arvioi taannoista sikainfluenssarokotteesta aiheutunutta narkolepsiakohua ja toisaalta Magneettimedian kirjoittelua (Keränen Anna, Ronkanen Kati: ”Magneettimedian rokotusvastainen kirjoittelu puhuttaa.” Yle Oulu 28.3.2013).

HPV-rokotekampanjan edetessä syystalvella 2013-2014 Ylen maakuntatoimitukset ympäri Suomea julkaisivat useitakin uutisia, joissa terveydenhuollon henkilökunta valitteli kohderyhmän nihkeää suhtautumista rokotteisiin ja vanhempien vastustusta. Osasyylliseksi useissa jutuissa arveltiin lokakuun lööppikohua ja sen jälkiseuraamuksia (aineisto).

Tieteellistä tutkimusta asiasta ei tietääkseni ole kuitenkaan Suomessa vielä tehty, joten kunnollisia johtopäätöksiä kotimaisen uutisoinnin vaikutuksista ei voi tässä vaiheessa vetää.

Monimutkaisia tieteellisiä löydöksiä ja lääketiedettä koskevia uutisia punnitessaan maallikkolukija voi helposti joutua tuuliajolle, sillä ilman kyseisen tieteenalan koulutusta tai yleistä perehtyneisyyttä asiaan lukijalla ei voi olla täsmällistä kompetenssia punnita lehdessä sanotun totuusarvoa. Nykyaikana saatavilla olevan tiedon määrä erityisesti internetissä on lisääntynyt räjähdysmäisesti, ja henkeä ja terveyttä koskevista asioista on yksinkertaisella google-haulla saatavissa miljoonamäärin erilaisia artikkeleita, joiden kirjoittajien asiantuntemus vaihtelee. Luottaako lehdessä puhuvan THL:n rokotusasiantuntijan rauhoitteluihin siitä, että rokotus on turvallinen, vai uskoisinko tätä amerikkalaista luontaisterveyslääkärää, joka hankalin, mutta uskottavalta kuulostavin tieteellisin termein väittää kotisivuillaan päinvastaista ja kehottaa rokotteiden sijasta turvautumaan pakurikäpäuutteeseen?

Tieteelliseltä kuulostavan termistön voiman ihmisten hämäämisessä tunnisti jo vuonna 1871 brittifiysikko James Clerk Maxwell:

”Niin suuri on tieteen nauttima kunnioitus, että järjettömätkin mielipiteet muuttuvat varteenotettaviksi, kunhan ne ilmaistaan kielellä, jonka kaiku tuo mieleen jonkin kuuluisan tieteellisen väittämän” (Maxwellin puheen katkelma New Scientist-lehden numerossa 49:741 vuodelta 1971, käännös allekirjoittaneen)

Koska päivittäinen uutisjournalismi ei voi, eikä sen tehtävä olekaan, purkaa yksittäisiä tutkimustuloksia lehdessä atomeiksi ja analysoida niitä pala palalta, toimittajat tukeutuvat kyseisten tieteenalojen asiantuntijoihin, joiden oletetaan osaavan tiivistää olennaiset asiat uudesta tiedosta ja antaa punnittua tietoa lukijoille. Kyse onkin asiantuntijoiden valinnasta. Juuri siihen kiteytyy myös toimittajan oma asiantuntijuus ja vastuu oikean ja tarkistetun tiedon tuomisesta lukijoille.

Tästä päästään tutkimuksen teoreettiseen viitekehykseen: eri näkökulmiin objektiivisuuden olemuksesta ja asiantuntijoiden roolista journalismissa.

3. Teoreettinen viitekehys: totuus vai tasapuolisuus?

Uutisointi voidaan viime kädessä nähdä todellisuuden rakentamisena (ks. esim. Tuchman 1978). Kaikki maailman tarinat eivät koskaan löydä tietään lehtien sivuille, ja tarinoiden virrasta uutisaiheita esille nostaessa media käyttää ns. agenda setting -valtaa. Se siis uutisoinnillaan määrittelee päivän puheenaiheita: sitä, mistä asioista ihmisillä ylipäätään on mielipiteitä (Kunelius 2004, 142).

Kunelius tarkoittaa, ettei media sinänsä voi määrätä sitä, *mitä* ihmiset näistä asioista ajattelevat, mutta kuten edellisestä luvusta nähdään, uutisointi voi kyllä muokata ihmisten asenteita ja näkemyksiä.

Graduni avainkäsitteitä ovat niin sanottu *false balance* ja laajemmassa viitekehyksessä *objektiivisuus* ja sen ymmärtäminen journalismissa, johon false balance elimellisesti kytkeytyy.

False balance- käsitteelle ei tietääkseni ole mitään vakiintunutta suomennosta. Se viittaa kuitenkin todelliseen tai kuviteltuun median vinoutumaan, jossa toimittajat esittävät jonkin yhteiskunnallisen ilmiön jakautuvan kahteen vastakkaiseen käsitykseen voimakkaammin kuin tutkimusaineisto tosiasiaa osoittaa (Väliaverron 2015).

Termiä on suomennettu esimerkiksi valheelliseksi tasapainoksi; Väliaverron puhuu *näennäisestä tasapuolisuudesta*. Käsitteet voidaan mielestäni nähdä synonyymeinä ja kummankin valintaan on perustelunsa, mutta puhun tässä pro gradu-työssä näennäisestä tasapuolisuudesta, sillä se ei mielestäni sisällä sellaista arvolutautumaa kuin valheellinen tasapaino. False balancen suoriin käännös, väärä tasapaino, taas ei minusta oikein taivu suomen kieleen elegantisti.

Joka tapauksessa false balance viittaa mediassa siihen, että lahdelle vastakkaiselle näkemykselle annetaan siis uutisoinnissa yhtäläinen painoarvo, vaikka toisen osapuolen esittämän väittämän totuusarvo todellisuudessa olisi korkeampi.

Klassisia esimerkkejä näennäisestä tasapuolisuudesta uutisoinnissa ovat kiistat evoluutiosta ja kreationismista (erityisesti Yhdysvalloissa), ihmisen vaikutuksesta ilmastonmuutokseen tai eräiden rokotteiden yhteydestä autismiin. Näissä tapauksissa tieteellinen todistusaineisto osoittaa toistaiseksi yksiselitteisesti, että esimerkiksi evoluutioteoria pitää paikkansa, ihminen vaikuttaa toimillaan ilmastonmuutokseen eivätkä rokotteet vertaisarvioitujen tutkimusten perusteella aiheuta

autismia (esim. Clarke, Dixon 2012).

Näennäisen tasapuolisuuden ytimessä on median tapa käyttää jutuissa asiantuntijoina tutkijoiden lisäksi myös erilaisia vaihtoehtoisia näkemyksiä edustavia "vasta-asiantuntijoita". Näennäisellä tasapuolisuudella journalismi yrittää turvata erilaisten näkemyksien tasapuolisen pääsyn julkisuuteen. Niinpä ilmastotutkijoiden vastinpariksi nostetaan ilmastoskeptikko tai lääketieteen tutkijoiden rinnalle rokotekritikko tai tieteen virallista linjaa kyseenalaistava lääkäri (Väliaverron 2015).

Autismiin ja rokotteisiin liittyvän uutisoinnin vaikutuksia lukijoihin tutkineet Graham Dixon ja Christopher Clarke (2012) puolestaan määrittelevät näennäistä tasapuolisuutta seuraavasti:

Siinä missä tasapuolisuutta pidetään tärkeänä journalistisena normina, näennäinen tasapuolisuus toteutuu silloin, kun ylivoimaisen todistusaineiston tukema näkemys esitetään muiden sellaisten näkemysten rinnalla, joilla on vähemmän tai ei lainkaan tukea, ja asian konteksti, jossa todistusvoima piilee, jätetään kokonaan pois. Tästä johtuen näennäinen tasapuolisuus voi antaa virheellisen käsityksen tieteellisestä epävarmuudesta todistusaineistoon tai riskeihin liittyen.

Tiedotusopillisessa keskustelussa ovat professorit Pertti Hemánus ja Ilkka Tervonen jo 1980-luvulla pohtineet niin sanottua *naiivia objektiivisuutta* (Hemánus, Tervonen 1980, 64-65), joka on paitsi näennäisen tasapuolisuuden serkku, myös läheistä sukua niin sanotun *objektiivisuuden strategisen rituaalin* toteuttamiselle.

Objektiivisuuden strategista rituaalia kutsutaan myös vastuun kierron strategiaksi. Toimittaja ei voi omissa nimissään kirjoittaa uutiseen esimerkiksi, että ydinvoima on turvallista ja sitä pitäisi rakentaa lisää, mutta hän voi siteerata ydinfysiikan professoria, joka sanoo näin. Toimittajan vastuulle jää se, että professori todella sanoi näin, ja professori vastaa sitten lauseen totuusarvosta (Kunelius 2004, 69).

Naiivin objektiivisuuden toteutumista ja merkitystä sanomalehtien uutistyyliä on kuvannut Bernard Roscho (1975, 42, teoksessa Hemánus, Tervonen 1980: Objektiivinen joukkotiedotus, 65-66): Monipuolisen uutismäärän nopea muokkaus ja julkaisu helpottuu, kun käytössä on yksinkertaisesti sovellettavat uutisisällön valinnan ja arvioinnin suuntaviivat. Samalla reporterit vapautuivat tarpeesta hankkia laajat tiedot uutisoimastaan asiasta, kun lähteille annettiin vastuu julkaistavien näkemysten sisällöstä. Ja kun journalistisia suorituksia arvioidaan tällaisen ammatillisen tekniikan eikä asiiasältöjen perusteella, toimitukset ja toimittajat voivat helposti puolustautua

yksipuolisuuksia tai etiikan puutteita koskevia syytöksiä vastaan.

Objektiivisuus toteutuu siis esitystekniikassa, muttei välttämättä lehteen painettujen sanomien sisällössä. Nähdään, miksi tällainen naiivi (joskus myös ”vulgaari”) objektiivisuuskäsitys johtaa helposti näennäiseen tasapuolisuuteen. Fundamentaalilla tasolla kyse on siitä, pyritäänkö uutisoinnilla selvittämään totuutta jostakin asiasta, vai vain antamaan palstatilaa erilaisille näkemyksille aiheesta. Tällöin vastuu esitettyjen väitteiden totuusarvosta on käytetyillä lähteillä, ja journalisti toteuttaa tehtävänsä vain nostamalla julkisuuteen erilaisia puheenvuoroja. Toimittaja häivyttää näin itsensä taka-alalle jutusta ja välttää ottamasta kantaa siihen, pitääkö jokin väite lähtökohtaisesti lainkaan paikkaansa.

Tällaista käsitystä objektiivisuudesta voidaan pitää hyvin pulmallisena. Vaikka onkin niin, ettei usein lyhyessä ajassa monimutkaiseen asiaan perehtyvä toimittaja voi ottaa asiantuntijana kantaa vaikeisiin tieteellisiin kysymyksiin, hänen tulisi kuitenkin journalistisen ammattitaitonsa puitteissa kyetä punnitsemaan, kuinka paljon painoarvoa hän uutisoinnissaan antaa esimerkiksi tieteen valtavirtanäkemyksiä voimakkaasti kritisoiville puheenvuoroille.

Uutistytön kiire ja toimittajan ammattitaidon rajat voivatkin usein estää kaikkein puhtaimman objektiivisuuskäsityksen toteutumista. Hemánus ja Tervonen kirjoittavat siitä sangen paatoksellisesti (em. 1980, 135):

Joukkotiedotuksessa on pyrittävä objektiivisuuteen siksi, että jos siinä onnistutaan saavuttamaan mahdollisimman korkea-asteinen objektiivisuus – pelkkä pyrkimys ei tietenkään riitä – joukkotiedotuksella on mahdollisuus täyttää ylväin tehtävänsä: edistää vastaanottajissaan maksimaalisen realistista, ihannetapauksessa tieteellistä maailmankatsomusta.

”Maksimaalisen realistinen, tieteellinen maailmankatsomus” hämöttää tietysti melko korkealla pienen ihmisen pään yläpuolella. Jos toimittaja ei ole asiantuntija, ei sitä ole lukijakaan, joka ei aina kykene punnitsemaan esitettyjen väitteiden totuusarvoa. Clarke ja Dixon (2012) lainaavat Corbettia ja Durfeeta (2004):

(Vaikka) pitkällinen perinne vastakkaisten näkökulmien esille tuomisessa on yritys saavuttaa tasapuolisuutta ja objektiivisuutta ... on ongelmallista luoda eripuraa aiheeseen, josta tiedeyhteisö valtaosin on yhtä mieltä, erityisesti lukijoiden kannalta, jotka eivät kykene arvioimaan todisteiden tasapuolisuutta.

Teoksessaan Toimittajan sanansijat (2014) tutkijat Esa Reunanen ja Kari Koljonen käsittelevät niin

ikään toimittajien käsitystä objektiivisuudesta.

Tiivistän Koljosen ja Reunasen näkemyksillä osittain jo edellä sanottua: koska tiedon totuudellisuuden arvioiminen on vaikeaa, journalismissa onkin keskitytty menetelmiin, joilla riittävä objektiivisuus voitaisiin tavoittaa. Tällaisia ovat esimerkiksi lähteiden sanomisien erottaminen toimittajan omasta tekstistä, mielipiteellisten tekstien erottaminen omiksi juttutyypeikseen sekä kiistakysymyksistä raportointi niin, että eri osapuolten näkökannat tulevat esiin (Koljonen, Reunanen 2014, 49).

Toisaalta on kysyttävä, tuottavatko nämä eri käsitykset objektiivisuudesta pikemminkin objektiivisuusvaikutelmaa, jossa palataan jälleen ajatukseen objektiivisuuden strategisesta rituaalista (mm. Kunelius 2004).

Koljonen ja Reunanen erottavat kirjassaan kaksi objektiivisuuskäsitystä: mekanistisen ja kriittisen. Mekanistinen objektiivisuuskäsitys kytkeytyy nähdäkseni hyvin vahvasti edellä mainittuun naiiviin objektiivisuuteen ja sitä kautta myös näennäiseen tasapainoon. *Mekanistinen objektiivisuus* perustuu objektiivisuusvaikutelmaa tuottaviin menetelmiin (siis esimerkiksi eri näkökulmien tasapuoliseen käsittelyyn) ja ajatukseen toimittajan neutraaliudesta. Mutta:

Jos tasapuolisuus-kriteeriä sovelletaan mekanistisesti, siitä tulee menetelmä, jolla korvataan relevanssiin liittyvä harkinta. Juttuun valitaan eri osapuolten edustajat arvioimatta heidän sanomistensa pätevyyttä tai suhteuttamatta niitä toisiinsa. Toisin sanoen ajatellaan, että esittämällä jutussa mielipiteiden ääripäät (esimerkiksi turkistarhauksen kannattaja ja vastustaja), saadaan mielipiteiden kirjo kuvattua olennaisilta osin. Journalismia onkin kritisoitu taipumuksesta polarisoida moniulotteiset ongelmat kahden leirin väliseksi köydenvedoksi (Koljonen, Reunanen 2014, 53).

Kriittinen objektiivisuus puolestaan korostaa näkemystä, jonka mukaan toimittajan on pyrittävä totuuteen ja tasapuolisuuteen saatavilla olevan todistusaineiston ja parhaan ymmärryksen mukaisesti tiedostaen samalla kuitenkin tiedon epävarmuuden (em. 54).

Kärjistäen mekanistinen objektiivisuuskäsitys olettaa, että a) faktat puhuvat puolestaan b) haastateltavan sanat on välitettävä oikein ja c) että vastuu sanotun totuudesta on lähteellä. Kriittinen objektiivisuuskäsitys taas näkee, että a) faktat edellyttävät tulkintaa b) haastateltavan tarkoittama ajatus on välitettävä oikein ja c) vastuu sanotun totuudesta on myös toimittajalla (em. 55). Kriittistä objektiivisuuskäsitystä voisi pitää ihanteellisempänä kuin mekanistista, mutta se ei usein uutistyyön realiteettien keskellä toteudu, varsinkaan nykyisenä yleistoimittajuuden aikakautena.

4. Aineisto

Aineistoni koostuu Iltalehden, Ylen ja Helsingin Sanomien hpv-rokoteaiheisista uutisista vuoden 2013 alusta vuoden 2014 loppuun. Olen valinnut kyseisen kahden vuoden ajanjakson, sillä se kattaa hpv-rokotekampanjaa edeltävää keskustelua vuoden 2013 alusta sekä lähes kokonaan itse rokotekampanjan, joka aloitettiin siis marraskuun alussa 2013. Pidän kahden vuoden ajanjaksoa riittävänä tämän pro gradu työn -tarpeisiin, sillä se antaa kuvan lehtien kirjoituksista melko pitkältä ajalta.

Olen valinnut juuri nämä kolme mediaa seuraavista syistä. Iltalehti julkaisi 23.10.2013 jo aiemmin mainitun kohulööpin internetissä pyörivistä hpv-rokotehuhuista, ja rokotteiden turvallisuus nousi valtakunnalliseen keskusteluun, ainakin hetkellisesti. Muut mediat, ne jotka ylipäänsä reagoivat, kuittasivat Iltalehden uutisen pikku-uutisilla, joissa THL vakuutti rokotteiden olevan turvallisia. Näin teki esimerkiksi Iltalehden kilpailija Ilta-Sanomat. Iltalehden valinta aineistoon on selvä, sillä haluan tutkia lehden tapaa kirjoittaa rokotteista ja hpv-rokotekampanjasta. Ilta-Sanomat olisi voitu sisällyttää tähän tutkimukseen, mutta alustavan aineistohaun perusteella lehti ei juuri kirjoittanut rokotteista koko kahden vuoden aikana. Sen sisällyttäminen aineistoon ei siis olisi tuonut juuri mitään analysoitavaa.

Helsingin Sanomat on valittu mukaan maan suurimpana päivittäisenä sanomalehtenä. Toiseksi suurinta, Aamulehteä, en ole ottanut mukaan, sillä halusin välttää aineiston kasvamista liian suureksi. Toisaalta verkkouutiset kattaneen alustavan aineistohaun perusteella AL ei ole uutisoinut hpv-rokotteista kovin ahkerasti.

Yle on valittu, sillä se on myös vaikutusvaltainen, valtakunnallinen media, ja se on kirjoittanut rokotekampanjasta erittäin ahkerasti. Valtaosa aineistostani koostuu Ylen uutisista. Ylen maakuntatoimitukset ympäri Suomea ovat tehneet rokoteaiheisia uutisia säännöllisesti ja Yle on tehnyt muutamia verkkokeskustelunavauksia kansalaisille. Rokotekampanjan alussa ja nettikohun kihistessä Yle esimerkiksi kysyi lukijoiltaan, osaavatko he arvioida rokotteiden turvallisuutta (23.10.2013) ja miten he suhtautuvat rokotusten ottamiseen (25.10.2013).

Tammikuussa 2014 näkökulma vaihtui ja Yle tiedusteli ihmisiltä, huolestuttaako heitä rokotekielteisyys (Yle uutiset 25.1.2014). Yle on siis ainakin verkossa pitänyt aihetta aktiivisesti esillä ja pyrkinyt luomaan keskustelua aiheesta.

Ylen osalta tarkastelussa ovat pelkästään verkkouutiset kahden vuoden ajalta. TV:n, radion ja muut formaatit olen siis rajannut pois. Näin aineisto on hallittavissa ja muodostaa helposti vertailtavan kokonaisuuden. Helsingin Sanomien ja Iltalehden osalta tarkastelussa ovat sekä verkko- että printtiutiset. Olen ottanut mukaan myös mielipidekirjoitukset, sillä nekin ovat journalistisen prosessin alaista sisältöä. Toimitus valitsee julkaistavat mielipidekirjoitukset ja editoi tekstit. Mielipidekirjoituksia aineistossa on kaksi, kuten myös kolumneja.

En ole ottanut mukaan yleisesti rokotteita tai muita suomalaisia rokotekampanjoita (esim. sikainfluenssa, kausi-influenssa) käsitteleviä juttuja, ellei niissä ole mainittu myös hpv-rokotetta. Tällä rajauksella aineiston ulkopuolelle jää kourallinen rokotekielteisyyttä ylipäänsä käsittelevä juttu ja runsaasti esimerkiksi Ebola-rokotetta puivia uutisia.

Aineiston olen kerännyt Ylen tapauksessa sen verkkosivuilta ja Helsingin Sanomien ja Iltalehden kohdalla sekä verkkosivuilta että näköislehtiarkistosta. Aineisto on haettu hakusanoilla hpv, hpv-rokote, cervarix, gardasil (papilloomarokotteiden tuotenimet), rokote, papilloomia sekä papilloomarokote. Hyvin yleisenä hakusanana "rokote" on tuottanut suuren määrän valitsemaani rajaukseen kuulumattomia osumia, jotka olen käynyt vielä yksitellen läpi. Helsingin Sanomien tapauksessa olen niin ikään käynyt yksitellen näköislehtiarkistosta Lauantai-, Torstai-, ja Kuukausiliitteiden numerot läpi, sillä jostain syystä niiden sisältö ei tule näkyviin arkiston hakukoneessa. Syy lauantailiitteen erilliselle sisällönhauille ovat tiedesivut, jotka ilmestyivät kerran viikossa Lauantailiitteessä vuoden 2013 alusta 1.4.2014 asti, jolloin ne siirrettiin taas emolehden. Tiedesivut eivät kuitenkaan tutkitun ajanjakson aikana tarttuneet rokoteaiheeseen yhtä kolumnia lukuunottamatta, kuten ei myöskään terveysasioita muiden teemojen muassa käsittelevä Torstailiite. Niin ikään Kuukausiliitteessä ei hpv-rokotteesta tutkittuna aikana kirjoitettu.

Iltalehdenkin osalta on aineistossa huomioitu emolehden sisällä ilmestyneet liitteet, ja Iltalehden tapauksessa liitehaku oli helpompaa, sillä sama hakukone löytää myös liitteiden sisällöt.

Lisäksi olen täydentänyt hakua vielä Googlella edellämainituin hakusanoin ja median nimellä. Ylen tapauksessa Google-haku löysi vielä yhden hpv-rokotetta käsittelevän uutisen, joka ei Ylen verkkosivujen omalla hakukoneella löytynyt. Esimerkki osoittaa, että perusteellinenkin haku voi päästää yksittäisiä juttuja seulasta, mutta uskon tarkistusten jälkeen aineiston sisältävän jokaisen uutisen, jonka em. kolme mediaa hpv-aiheesta ovat ajanjaksolla 2013-2014 julkaisseet verkkosivuillaan ja printissä.

4.1. Rajaus vain HPV-rokotetta käsitteleviin uutisiin

Sisällönanalyysin puitteissa minun olisi ollut mahdollista tutkia myös kaikkea rokotteisiin liittyvää uutisointia mainitulla ajanjaksolla. Alustavan aineistohaun perusteella se ei olisi merkittävästi kasvattanut aineiston määrää. Päädyin kuitenkin rajaamaan tutkimuksen tiukasti vain HPV-rokotteita käsitteleviin juttuihin.

Tutkimusta aloittaessani olin kuitenkin ottanut mukaan myös ne jutut, joissa papilloomavirusta käsitellään yleisesti, vaikkei HPV-rokotetta olisi niissä mainittu. Logiikka tässä oli se, että halusin sisällyttää aineistoon myös yleisesti tätä kyseistä syöpää käsittelevät jutut kahden vuoden ajalta, sillä vaikkei rokotteita mainitakaan, syövästä kuitenkin uutisoidaan ja sen voidaan katsoa liittyvän taustoittavana tekijänä myös rokotekampanjaan. Asia on siis esillä muodossa tai toisessa. Tällä rajauksella aineistoon tuli 103 juttua.

Päädyin kuitenkin analyysin alkaessa rajaamaan ne jutut pois, joissa rokotteita ei ole mainittu.

Kuvailen seuraavassa lyhyesti näiden pois rajattujen juttujen sisältöä antaakseni yleiskuvan papilloomavirusta ja hpv:n aiheuttamia syöpiä koskevista jutuista ja avatakseni aineiston rajauksen logiikkaa. Listaan jutut medioittain. Rokotteita allaolevissa jutuissa ei siis ole mainittu, ja siksi ne rajautuivat toisella kierroksella aineistosta pois. Pois karsiutui kahdeksan Iltalehden uutista ja yksi Ylen juttu.

Iltalehti:

2.9.2014. Aukeaman juttu otsikolla "10 000 syöpää olisi estettävissä". Printti. Juttu kertoo, mitkä tekijät yleisesti vaikuttavat syövän syntyyn (elintavat, ympäristömyrkyt jne.). Virukset on mainittu yhtenä syövän aiheuttajista ja niistä erikseen on mainittu lyhyesti HPV-infektio.

21.7.2014. "11 faktaa seksistä ja rakkaudesta". Iltalehden verkko. Yhdessä faktapalassa mainitaan amerikkalainen tutkimus, jonka mukaan kaksi kolmasosaa amerikkalaisesta aikuisväestöstä kantaa papilloomavirusta tietämättään. Teksti puhuu lyhyesti viruksesta ja mainitsee, että 90 prosentissa tapauksista virustartunta "paranee spontaanisti elimistön oman immuunivasteen kehittyessä".

8.7.2014. "Kynsien pureskelulla voi olla vakava seuraus". Juttu Iltalehden verkon terveystalalla. Jutussa varoitetaan, että papilloomavirus voi tarttua myös kynsien pureskelusta, jos virus on kynsiin

jotenkin päätynt.

25.6.2014. "Syövänhoito mullistuu uusilla hoidoilla". Verkkovinkki saman päivän printtijutusta "Uudet, mullistavat syöpähoidot". Lehtijutussa kerrotaan tulevaisuuden syöpähoidoista. HPV:tä ei mainita, eikä papilloomavirustakaan. Kuitenkin verkkovinkin kuvituksessa on käytetty kuvaa olkapäähän pistettävästä rokotteesta, ja kuvatekstissä mainitaan tytöille annettava HPV-rokote. Katsoin, ettei tämä vain verkkovinkissä esiintyvä HPV-rokotemaininta kuitenkaan riitä jutun sisällyttämiseksi aineistoon.

10.2. 2014. "Tupakka aiheuttaa eniten syöpää", lukijan mielipide IL:n mielipidesivulla. Printti. Lukija, eräs lääkäri, kommentoi 8.2. julkaistua uutista, jonka mukaan papilloomavirus aiheuttaa eniten syöpiä. (otsikolla WHO: Puolet syöpätapauksista voisi estää, IL 8.2.2014, tämä juttu kuuluu aineistoon)

Lukija korjaa, että tupakka aiheuttaa eniten syöpiä. Rokotetta ei mainita.

8.11.2013. Printti. Lukija tiedustele Sofian sohva -palstalla, onko kondyloomassa mahdollisesti syöpäriskiä. "Sofia" kertoo kondylooman yhteydestä HPV-virukseen ja neuvoa lukijaa taudin kanssa elämisessä.

21.9.2013. Aukeaman juttu otsikolla "Yhä useampi yli viisikymppinen saa seksitaudin". Printti. Juttu käsittelee eri sukupuolitautilien yleisyyttä. Papilloomaviruksesta mainitaan erillisessä faktapalassa, että se on yleisin seksissä leviävä virus, ja papa-kokeissa käymistä suositellaan.

16.9.2013. "Kiinalaissaairaala pyytää neitsyiltä verta". Nettiutinen. Juttu kertoo Pekingin yliopiston tutkimuksesta, johon tarvitaan 18-24 -vuotiaiden neitsyiden verta HPV-viruksen tutkimiseksi.

YLE:

5.11.2013. "HPV-testi papakoetta herkempi syövän seulonnassa". Duodecimin uutispalvelusta Ylen verkon Terveysivuille tuotettu uutinen, jossa kerrotaan New England Journal of Medicinessä julkaistusta tutkimuksesta. Sen mukaan HPV-testi on syövän seulonnassa paljon tarkempi kuin perinteinen papa-koe.

Aineisto kattaa rajausten jälkeen 94 juttua. Aineistossa Ylen uutisia on 55, Helsingin Sanomien 22 ja Iltalehden 17 kappaletta. Kaikki aineiston jutut käsittelevät siis hpv-rokotetta joko suoraan tai

rokote on vähintään mainittu jutussa. Huomataan, että Yle on uutisoinut aiheesta ahkerimmin.

Mikäli jutussa on useita elementtejä, kuten kainalojuttu tai faktalaatikko, olen laskenut ne analyysissä yhdeksi jutuksi. Tällaisissa tapauksissa kyse on tietysti yhdestä juttukokonaisuudesta, eikä sitä ole tämän sisällönanalyysin kannalta mielekästä erottaa eri palasiksi.

5. Menetelmä

Tutkimusmetodini ovat aineistolähtöinen sisällön erittely ja laadullinen sisällönanalyysi. Olen käyttänyt niitä myös kandidaatin tutkielmassani, jossa tutkin Helsingin Sanomien avaruusaiheista kirjoittelua vuonna 2011. Siinä esimerkiksi luokittelin jutut niiden pituuden mukaan neljään luokkaan (sähkeet, lyhyet, keskipitkät ja pitkät) sekä erilaisiin teemaluokkiin, kuten tähtitiede, aurinkokunta, fysiikka, satelliitit jne. Tämän lisäksi tarkastelin, missä kuussa juttuja on ilmestynyt ja kuinka paljon, millä sivuilla jne. luodakseni kuvan lehden avaruusaiheisesta kirjoittelusta.

Sisällönanalyysi on mediatutkimuksessa erittäin käytetty menetelmä, sillä sen avulla voidaan luoda sekä laadullinen ja/tai tilastollinen kuva esimerkiksi jonkin aiheen käsittelystä mediassa. Sisällönanalyysistä ja sisällön erittelystä puhutaan usein synonyymeinä, vaikka tutkimusperinteessä nämä merkitykset on usein ymmärretty hieman erilaisina (Tuomi, Sarajärvi 2009, 105).

Sisällönerittely jaettiin sekin pitkään kirjallisuudessa määrälliseen ja laadulliseen (tilastoivaan ja sanallisesti kuvailevaan), mutta enää 1970-luvullakaan näitä lähestymistapoja ei enää nähty niin vahvasti toisilleen vastakkaisiksi (Pietilä 1973, 52).

Nähdäkseni aineistolähtöiseen sisällönanalyysiin sisältyy aina implisiittisesti laadullinen puoli, sillä esimerkiksi aineiston teemoittelu on perusteltava laadullisista lähtökohdista. Sisällön erittelyn ja -analyysin raja voidaan nähdä niin, että sisällön erittelyllä tarkoitetaan dokumenttien analyysia, jossa kuvataan kvantitatiivisesti esimerkiksi tekstin sisältöä. Sisällönanalyysilla sitä vastoin tarkoitetaan pyrkimystä kuvata dokumenttien sisältöä sanallisesti (Tuomi, Sarajärvi 2009, 106).

Veikko Pietilä on toisaalta tiivistänyt sisällön erittelyn ytimen osuvasti. Se on tavanomaisten (sosiaali)tieteellisten menettelytapojen ja pelisääntöjen soveltamista dokumenttien sisällön tutkimiseen (Pietilä 1973, 3-4), joukko menettelytapoja, joiden avulla dokumenttien sisällöstä tieteellisiä pelisääntöjä noudattaen tehdään havaintoja ja kerätään tietoa (em. 53).

Aineistolähtöisessä sisällönanalyysissä aineistolta kysytään tutkimusongelman tai -tehtävän mukaisia kysymyksiä. Ensin tunnistetaan asiat, joista tutkimuksessa ollaan kiinnostuneita, ja näitä ilmaisevia lauseita pelkistetään yksittäisiksi ilmaisuiksi. Tämän jälkeen pelkistetyt ilmaisut ryhmitellään yhtäläisten ilmaisujen joukoksi, ja samaa tarkoittavat ilmaisut yhdistetään samaan kategoriaan tai luokkaan. Kategorioiden muodostaminen on analyysin kriittinen vaihe, sillä tutkija päättää tulkintansa mukaan, millä perusteella eri ilmaisut kuuluvat samaan tai eri kategoriaan. (Tuomi, Sarajärvi 2009, 101).

Termeistä esiintyy siis erimielisyyttä, mutta näkisin tutkimukseni yhdistävän sisällön erittelyä ja -analyysia. Tutkimukseni on myös aineistolähtöinen, eli en käytä erittelyssä mitään ennalta määrättyä kehikkoa, jota täytän aineiston mukaan, vaan teemaluokitteluni nousevat aineistosta sen mukaan, mitä aineistossa esiintyy. Yksinkertaisena esimerkkinä: kun jaottelen jutuissa esiintyviä haastateltavia heidän ammattiensa mukaan, minulla ei ole valmiiksi laadittua teemaluokittelua, johon sisältyvät esimerkiksi poliitikot ja pankkiirit, koska kummankaan ammattiryhmän edustajia ei ole aineiston juttuihin haastateltu.

Laskiessani juttujen pituuksia, niissä käytettyjä asiantuntijoita ja rokotekohua käsittelevien juttujen jakautumista ajallisesti, näkisin toteuttavani sisällön erittelyä: aineiston laskemista ja sen järjestämistä eri luokkiin, joiden pohjalta kerätty tieto voidaan ilmaista kaavioina. Analyysiä tehdessä eli käytännössä tekstejä lukiessa kertyy myös tietoa ja tulkintoja tekstin sisältämistä merkityksistä, mitä ei välttämättä voida pelkästään kaaviomuodossa ilmaista. Tätä dataa avaan tarkemmin jokaisen analyysiluvun yhteydessä kaavioita tulkitessani ja juttujen sisältöä kuvaillessani.

Lasken kussakin jutussa käytetyt asiantuntijat ja listaan heidät nimeltä. Listaan myös muut jutun osapuolet, jos jutussa on haastateltu esim. rokotettavaa koululaista tai hänen vanhempiaan. Tästä selviää muun muassa se, kuinka usein tavalliset kansalaiset ovat jutuissa esillä ja mitkä asiantuntijat puhuvat, toisaalta sekin, kuinka monen haastattelulähteen varassa jutut ovat.

Samoin tutkin, mitä asiantuntijoita haastatellaan useimmin ja kuinka paljon palstatilaa he saavat. Lasken siis heidän sitaattiansa merkkimäärät lehtijutuista sekä myös toimittajan epäsuoran kerronnan tai referoinnin, joka selvästi viittaa heidän haastatteluihinsa. Merkkimäärään on laskettu myös johtolauseet ("Hanna Nohynek sanoo...") ja haastateltavien esittelyt titteleineen. Laskutavassa

on huomioitava, että jutut, joissa on käytetty vain yhtä haastateltavaa, voivat toki perustua laajemminkin ja jopa kokonaan tämän haastateltavan sanomisiin, onhan hän toiminut asiantuntijana jutussa, antanut taustatietoa ja mahdollisesti tarkistanutkin jutun ennen julkaisua. Tätä ei voida kuitenkaan tekstistä päätellä, joten tällaisessa analyysissä on tyydyttävä laskemaan ainoastaan selvät viittaukset haastateltavan sanomisiin.

Käyn läpi juttujen asiantuntijasitaatit ja katson, kuinka usein asiantuntija kommentoi rokotteita kohun valossa ja kuinka usein rokotteista puhutaan ilman viittausta kohuun. Tässä on olennaista huomioda myös sitaattia edeltävä toimittajan pohjustus ja esimerkiksi epäsuora lainaus, joka johdattaa asiantuntijan lausuntoon. Kohuun viittaavasta puheenvuorosta esimerkkinä seuraava:

HPV-rokote on herättänyt julkisuudessa ja sosiaalisessa mediassa suurta kuohuntaa. Monet pelkäävät HPV-rokotteen aiheuttavan samanlaisia jälkiseuraamuksia kuin sikainfluenssarokote.

"Toivon, että niitä asioita ei sekoitettaisi, että niissä on kuitenkin niin paljon erilaisia näyttöön perustuvia asioita taustalla. Tämä HPV on niin tutkittu ja selvitetty ja miljoonille ja miljoonille rokotettu Keski-Euroopassa ja Euroopassa yleisesti käytetty. Me ollaan varmaan viimeisiä maita, missä on nyt otettu rokotusohjelmaan tämä HPV-rokotus, kertoo palvelujohtaja Riitta-Maija Hautamäki kouluterveydenhuollon palveluista". (Syöpärokote herättää hämmennystä. Yle uutiset 7.11.2013.)

Juttujen pituuden laskemisen osalta kannattanee huomauttaa, että uutisten määrittelystä lyhyiksi, keskipitkiksi tai pitkiksi ei ole olemassa mitään kiveenhakattua sääntöä. Viitteitä voi hakea esimerkiksi STT:n tyylikirjasta, joka määrittelee sähkeuutiset enintään 400 merkin pituisiksi, lyhyet uutiset noin 800 merkin mittaisiksi, keskipitkät jutut kinalon tai muiden oheispalojen kanssa 3000 merkin mittaisiksi ja pääaihejutut kinaloineen 4000-merkkisiksi.

Olen tässä tutkimuksessa päätenyt jakamaan jutut pituudeltaan seitsemään luokkaan tuhannen merkin välein (kaavio 2, sivu 41). Nämä on edelleen mielekästä niputtaa kolmeen kategoriaan: lyhyisiin (enintään 1000 merkkiä), keskipitkiin (1000-3000 merkkiä) sekä pitkiin (yli 3000 merkkiä). Kokonaismerkkimäärään lasken kaikki jutun palat, siis kinalot, faktalaatikot ym. Katson tämän jaon riittäväksi tämän sisällönanalyysin tarkoituksiin. Sähkemittaisia juttuja on aineistossa vain yksi, joten en koe sille tarvittavan omaa luokkaansa. Lisäksi ilmoitan juttujen merkkimäärien keskiarvot ja mediaanit sekä yksittäisten medioiden että koko aineiston osalta.

5.1. Sananen suhtautuvan sisällön analyysistä

Uutisoinnin sävyn mittaaminen objektiivisesti on haasteellista. Se on sisällönanalyysin kenties kimurantein osa-alue, sillä se nojaa hyvin pitkälti tutkijan omiin tulkintoihin (Mellor ym. 2011, 35). Onko tietyn uutisen sävy myönteinen, neutraali vai kielteinen?

Pietilä (1973) puhuu tästä "suhtautuvana sisältönä": jotain asiaa, kohdetta tms. kohtaan dokumentissa omaksuttua suhtautumistapaa voidaan yleispätevästi kuvata ulottuvuudella myönteinen-neutraali-kielteinen (s. 174). Kuten Pietiläkin huomauttaa, varsin usein yksi ja sama luokitusyksikkö saattaa sisältää tutkittaviin asiakohteisiin sekä myönteisesti että kielteisesti suhtautuvaa sisältöä. Näin erityisesti silloin, kun luokitusyksikkönä käytetään kokonaista juttua (em. 175), kuten tässäkin tutkimuksessa.

Luokitusyksikkö koostuu puolestaan lausumista (em. 184-185), ja tässä tutkimuksessa lausumalla tarkoitetaan yksittäistä tekstikappaletta. Vähimmillään se voi olla lause, jopa yksittäinen sana (em. 109). Aineistoni on kuitenkin sen verran suuri - 94 juttua, joiden keskipituus on yli 2300 merkkiä - että kappaleet muodostavat työmäärän kannalta järkevämmän yksikön. Jo käytännönkin syistä luen tietysti lausumat (kappaleet) lause lauseelta, ja tulkiten lausuman suhtautumisen ilmiöön niiden perusteella, mutta en erikseen mittaa suhtautumisen voimakkuutta kappaleen sisällä. Näinkin tarkasti voitaisiin laskea, eli esimerkiksi jos yhdessä kappaleessa esiintyy kaksi rokotekielteistä ja yksi myönteinen lause, se voitaisiin luokitella "ehdollisen kielteiseksi" (em. 175). Tässä tutkimuksessa kirjaisin edellämainitun kaltaisen kappaleen yksinkertaisesti kielteiseksi ottamatta kantaa suhtautumisen voimakkuuteen.

Noudatan Pietilän (s. 183) esittämää laskutapaa siinä, että vaikka kappaleen sisältö olisi muilta osin neutraalia, niin jos siinä on yksikin kielteinen tai myönteinen lause ilman vastapainoa, se tulee kokonaisuudessaan luokitelluksi kielteiseksi tai myönteiseksi. Neutraaleja lauseita ei siis tässä mielessä lasketa.

Analysoin siis lausumista, ovatko ne HPV-rokotteen kannalta myönteisiä, kielteisiä vai neutraaleja: analyysin kannalta käytännöllisemmin muotoiltuna, maalaavatko ne rokotteen esimerkiksi epäilyttävänä tai haitallisena (kielteinen lausuma) vai turvallisenä ja hyödyllisenä (myönteinen

lausuma). Neutraaliksi luokiteltavassa lausumassa ei ole selvää kannanottoa, tai myönteiset ja kielteiset näkökulmat kumoavat toisensa.

Jutun kokonaissuhtautuminen on siis näiden myönteisten ja kielteisten lausumien lukumäärä (jos juttu sisältää vain toisia) tai erotus (jos juttu sisältää molempia). Jutun suhtautumisen voimakkuus riippuu tämän yhteenlaskun tuloksesta, ja jutut asettuvat luokkiin +1 (hieman myönteinen/kielteinen), +- 2-3 (melko myönteinen/kielteinen) ja +4 (hyvin myönteinen/kielteinen). Tulokset selviävät kaaviosta 10 (sivu 60).

Sitaattien tapauksessa lasken yhdeksi kappaleeksi sekä sitaatin että sitä edeltävän ja/tai seuraavan selittävän lauseen, mikäli ne selvästi liittyvät toisiinsa. Siis esimerkiksi seuraavassa sitaatissa lause "THL:n mukaan rokote on hyvin tutkittu ja turvallinen", muodostaa sitaatin kanssa yhden lausuman, mikä kokonaisuutena käy esimerkiksi rokotteiden kannalta positiivisesta lausumasta aineistossani:

"THL:n mukaan rokote on hyvin tutkittu ja turvallinen. -Väite siitä, että rokotetta ei olisi tutkittu, ei pidä alkuunkaan paikkaansa. HPV-rokotetta on tutkittu jo parinkymmenen vuoden ajan. Ensimmäiset rokotteet on lisensoitu 2006 ja 2007 ja ne ovat olleet laajassa käytössä maailmalla. Niitä on käytetty yli 175 miljoonaa annosta. Hyvin tehtyjen väestöpohjaisten tutkimusten valossa meillä ei ole mitään turvahuolia, sanoo rokoteyksikön ylilääkäri Hanna Nohynek." (Niinistö, Meeri, Uschanoff, Jouko: "THL: 12-vuotias ei ole valmis päättämään omista rokotuksistaan". Yle 25.10.2013).

Vastaavasti luokittelisin negatiiviseksi seuraavan lausuman (yksi positiivinen ja kolme kielteistä lausetta):

" Suomessa on marraskuussa 2013 otettu rokotusohjelmaan uusi rokote joka on suunnattu noin yläasteikäisille tytöille. HPV-rokotteen pitäisi ehkäistä mahdollisuus kohdunkaulasyöpään ja sen esivaiheisiin. *Rokotteesta on kuitenkin noussut kohua. Tiedon leviäminen toi paljon puhetta aiheesta ja huhut sen sivuvaikutuksista ovat saaneet ihmiset varpailleen. Jotkut vanhemmat kieltävät lapsiaan ottamasta piikkiä*, mutta pääasiassa nuoret saavat päättää itse ottavatko sen vai eivät." (Aaltonen, Pinja: "HPV-rokote pelottaa yläasteikäisiä tyttöjä". Yle Uutisluokka 30.4.2014)

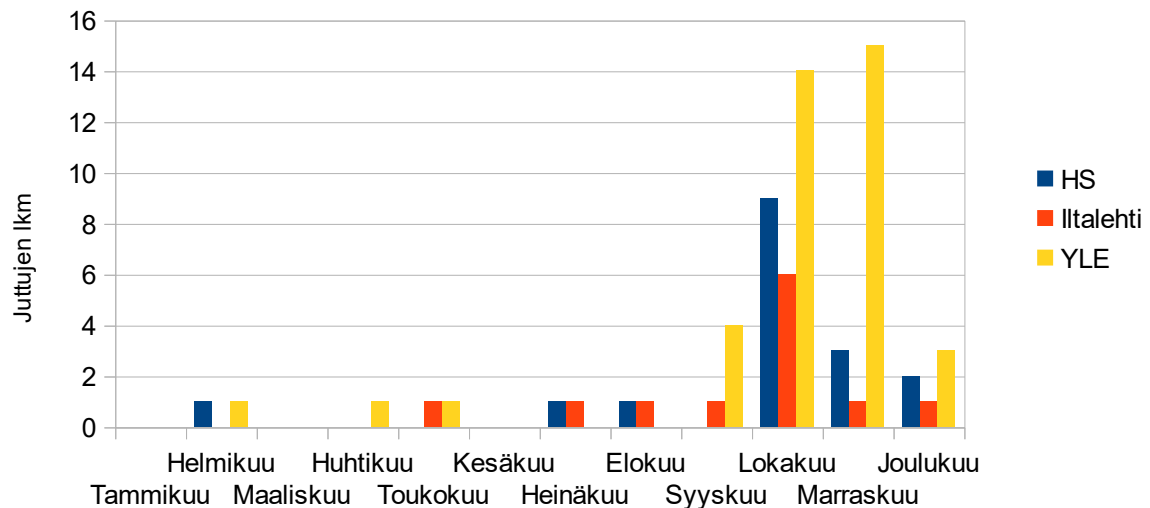
On erittäin tärkeä huomauttaa, että lausumien luokittelussa on aineistoni kohdalla runsaasti tulkinnanvaraa. Vahvoja, yksiselitteisiä näkemyksiä rokotteista, erityisesti huomattavan kielteisiä, ei ole viljalti. Jokaista lausumaa on pohdittava tarkasti ennen luokittelua, ja toinen luokittelija voisi hyvinkin saada samasta aineistosta erilaisia tuloksia. Kaavion 10 (sivu 59) tulokset on siis tulkittava karkeana kuvana aineiston sisällä vallitsevasta suhtautumisesta rokotteisiin. Tarkastellakseni uutisoinnin sävyä vielä toiselta puolelta analysoin myös juttujen otsikoista, korostetaanko niissä rokotteen haittoja vai hyötyjä (kaavio 11).

6. Analyysi

Käyn läpi aineistoa useasta kulmasta. Analyysi kattaa kymmenen alalukua ja yksitoista kaaviota.

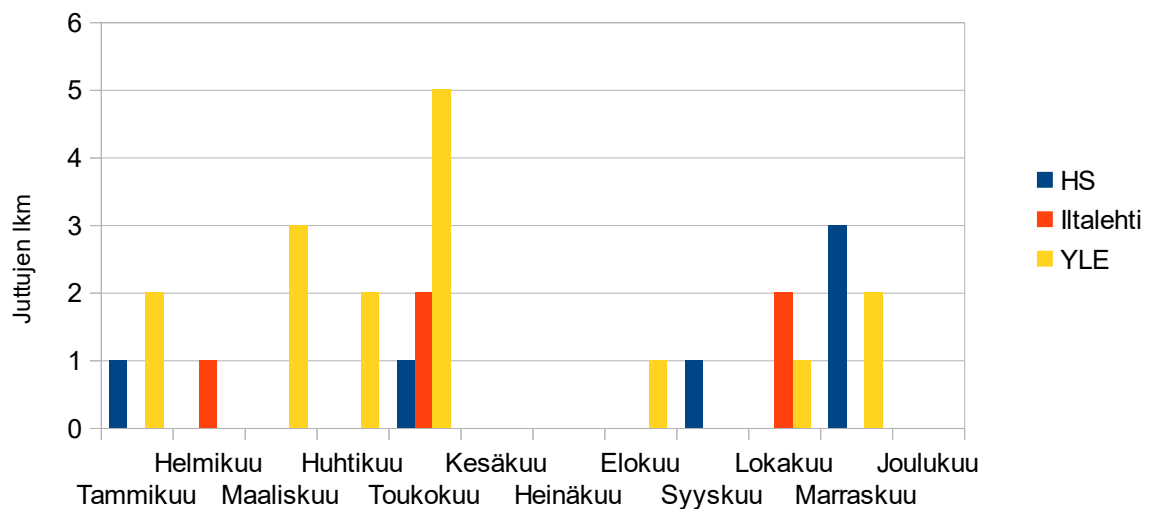
6.1. Uutisointi vilkkainta rokotekampanjan alussa

Kaavio 1a. HPV-rokotetta käsittelevät jutut 2013

N = 68

Kaavio 1b. HPV-rokotetta käsittelevät jutut 2014

N = 26

Rokotekampanjan alkuvaiheet syksyllä 2013 muodostavat selvän piikin juttujen määrässä. Aineiston jutuista piirun vajaa puolet, 46 juttua, ilmestyi loka-marraskuussa 2013. Loka-marraskuun piikille on kaksi selvää selittävää tekijää: yhtäältä rokotekampanjan alku marraskuun alussa, toisaalta Nina Bjelogrljic-Laakson some-kirjeen saama laaja julkisuus. Vilkkain yksittäinen uutispäivä oli 23.10.2013, jolloin julkaistiin kahdeksan Bjelogrljic-Laakson kirjeeseen liittyvää juttua: kuuteen häntä oli haastateltu ja kaksi muuta viittasivat hänen väitteisiinsä.

Joulukuussa 2013 uutisointi hiljeni jo selvästi. Joulukuussa julkaistiin yhteensä vain kuusi HPV-rokotetta käsittelevää juttua. Kirjoittelu oli melko harvaa koko seuraavan vuoden 2014.

Helsingin Sanomat julkaisi koko vuoden 2014 aikana vain viisi HPV-rokotetta käsittelevää tai niitä sivuavaa juttua. HS summaa syyskuussa siihen mennessä vuoden verran jatkuneen rokotekampanjan yhdellä jutulla, jossa todetaan valtaosan yläasteikäisistä ottaneen rokotuksen. (Harkas, Marke: Valtaosa yläasteikäisistä otti rokotuksen papilloomaan. HS 30.9.2014) Juttuun haastateltu THL:n Hanna Nohynek ottaa kantaa rokotekampanjan alussa levinneeseen "väärään informaatioon". Viidestä jutusta kolmessa viitataan tai otetaan suoraan kantaa rokotekampanjan alussa levinneisiin uhkakuviiin. Analysoin kohuun viittaavia juttuja tarkemmin seuraavassa osiossa

Toukokuun 2014 kohdalla aineistossa erottuu jälleen hienoinen piikki. Mitään yhtenäistä syytä muiden kuukausien korkeammalle juttumäärälle ei kuitenkaan ole. Toukokuulle osuu pari papilloomavirusta yleisesti käsittelevää juttua sekä Turun yliopistossa tehty väitöstutkimus, jonka mukaan papilloomavirus voi olla uhka myös miehen terveydelle. Siitä uutisoivat sekä Iltalehti ja Yle.

Ylen toukokuun jutuista yksi on verkon Akuutti-terveyspalvelussa julkaistu lukijakysymys, jossa lukija tiedustelee lääkäriltä, voiko papilloomavirus tarttua muutenkin kuin yhdynnässä. Olen sisällyttänyt sen aineistoon, koska kysymykseen vastaava Akuutin omalääkäri Risto Laitila mainitsee vastauksessaan myös rokotteet. Hän toivoo, että rokotteiden avulla saisi "koko viruksen joskus hävitettyä" (HPV:n tarttuminen muutoin kuin yhdynnässä. Akuutti Omalääkäri 28.5.2014).

Yle on tehnyt myös seurantajutun rokotekampanjasta, josta selviää, että rokotekattavuus on

valtakunnallisesti noin 50-60 prosentin tasoa. Lyhyen verkkojutun ensimmäisessä puolikkaassa kysytään, onko rokotteesta aiheutunut ongelmia. Rauman kouluterveydenhuollon osastonhoitajan mukaan ei. Toinen puolikas käsittelee rokote kattavuutta yleensä. Raumalla ja Porissa noin puolet ikäryhmästä on ottanut hpv-rokotteen, mikä juttuun haastatellun Porin palvelujohtaja Esko Karran mukaan oli odotettua ja vastaa valtakunnallista tasoa. (Korpelainen, Lore: Yli puolet sanoi kyllä HPV-rokotteelle. Yle Satakunta 19.5.2014)

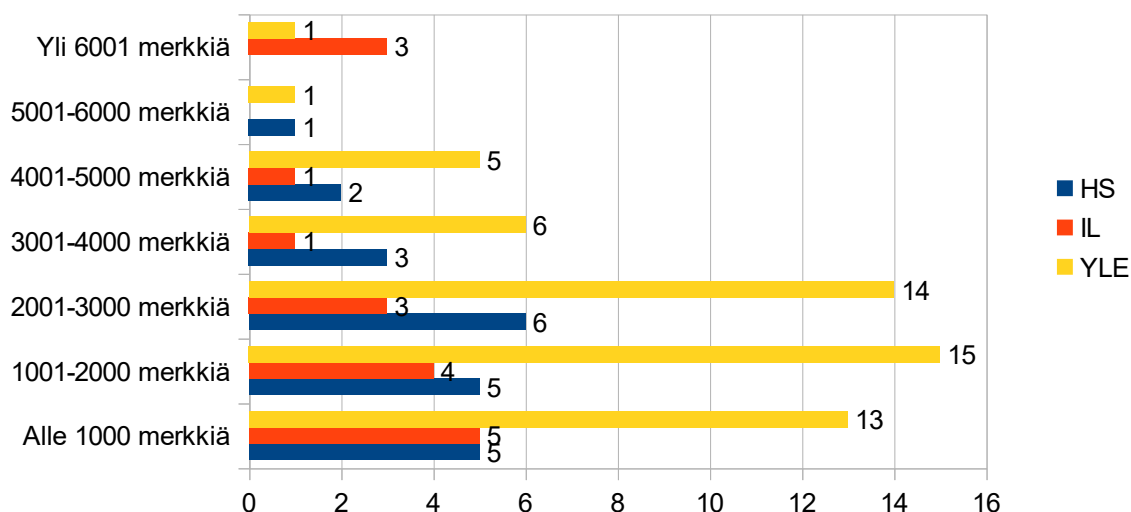
Toinen Ylen rokotekampanjaa koskeva juttu on tehty hieman ennen kevätlukukauden loppumista. Se raportoi yleisesti koululaisten rokote kattavuudesta Savon alueella. Kärjeksi on kuitenkin nostettu mahdollisuus, että pojatkin voitaisiin ottaa rokoteohjelman piiriin. Sosiaali- ja terveysministeriön asiantuntija Taneli Puumalainen ei kuitenkaan pidä tätä toistaiseksi kustannustehokkaana ratkaisuna. (Ojanperä, Sini: HPV-rokote pysyy "tyttöjen juttuna" – ministeriö torppaa rokoteohjelman laajentamisen. Yle Savo 27.5.2014)

Toukokuulle osuu myös Iltalehden laaja, aukeaman pituinen juttu rokote kriittisistä ihmisistä. (Karvonen, Hilkka: Ei rokotuksia minulle, kiitos! Iltalehti 22.5.2014). Ylipäänsä vain kaksi Iltalehden juttua koko vuoden 2014 ajalla käsittelevät kokonaisuudessaan rokotteita; muissa niihin viitattiin lyhyesti. Toinen on uutisjuttu, joka summaa rokotekampanjan saldoa vuoden ajalta. (STT/Iltalehti 6.10.2014: Näin laajasti HPV-rokotetta on annettu 15-vuotiaille tytöille).

Yle uutisoi jälleen rokotteesta enemmän kuin HS ja Iltalehti yhteensä. Vuonna 2014 julkaistusta 26 rokoteaiheisesta jutusta 16 oli Yleltä. Valtaosa jutuista seurasi edelleen rokotekampanjan etenemistä maakunnissa.

6.2. Eniten keskipituisia juttuja

Kaavio 2. Juttujen pituudet medioittain

N = 94

	HS	IL	Yle	Koko aineisto
Keskiarvo	2396	2725	2221	2353
Mediaani	2310	1856	1894	2059

Melko tarkalleen puolet jutuista (49 prosenttia) luokituu keskipitkiin (1000-3000 merkkiä) juttuihin. Pitkiä, yli 3000 merkin juttuja on melkein tasan saman verran kuin alle tuhannen merkin lyhyitä uutisia, joskin pitkiä on yksi enemmän (24 pitkää vs. 23 lyhyttä juttua).

Keskiarvot ja mediaanit on pyöristetty lähimpään kokonaislukuun.

Pitkälle meneviä päätelmiä merkkimäärän merkityksestä ei voida tässä tutkimuksessa tehdä, sillä vertailukohtaa muiden uutisaiheiden saamaan tilaan ei ole. On myös huomioitava, että valtaosa aineistosta on Ylen verkkouutisia, joiden kohdalla palstatila ei ole niukka resurssi.

Kuitenkin jos mittarina käytetään pitkien ja lyhyiden juttujen keskinäistä suhdetta, niin huomataan, että alle 1000 merkin juttuja on vain neljäsosa kaikista jutuista. Lyhyet uutiset käsittelevät esimerkiksi rokotekampanjan alkamista (”HPV-rokotteen jakaminen aloitetaan marraskuussa”, YLE

30.9.2013), sen viivästyminen (”HPV-rokotteen kilpailutuksessa epäselvyyksiä”, HS 21.2.2013) tai hidasta etenemistä yksittäisissä kaupungeissa (”HPV-rokotteella huono menekki Kemi-Torniossa”, YLE 18.11.2013).

2000 merkin raja on selkeä vedenjakaja aineistossa: tasan puolet (47 juttua) on tätä pidempiä, ja tasan puolet tätä lyhyempiä.

Toisaalta aineistossa on 14 yli 4000 merkin juttua, joissa rokotetta on käsitelty varsin perusteellisesti. Iltalehti on kirjoittanut aiheesta kaikkein pisimmät jutut – pisin koko aineiston jutuista on lokakuussa 2013 ennen rokotekampanjan alkua julkaistu, yli 7400-merkkinen aukeaman kokoomajuttu, jossa käydään läpi, missä tulevasta HPV-rokotteesta on kyse (Leinonen, Nina: Rokote syöpään. Iltalehti 10.10.2013). Jutussa on ainoaksi lähteeksi mainittu THL:n ylilääkäri Tuija Leino. Luvun 6.3. analyysin perusteella kyseinen juttu on myös koko aineiston rokotemyönteisin (ks. kaavio 10).

Iltalehti on niin ikään julkaissut myös kaksi koko aineiston rokotevastaisinta juttua (ks. kaavio 10), kummatkin aineiston pisimpien joukossa. Toinen (6319 merkkiä) on Nina Bjelogrljic-Laakson näkemyksille paljon tilaa antanut ”kohulööppijuttu” (23.10.2013) ja toinen kahden rokotekritiittisen kansalaisen näkemyksiä esitellyt hieman yli 7000 merkin pituinen juttu (Karvonen, Hilka: Ei rokotuksia minulle, kiitos. Iltalehti 22.5.2014).

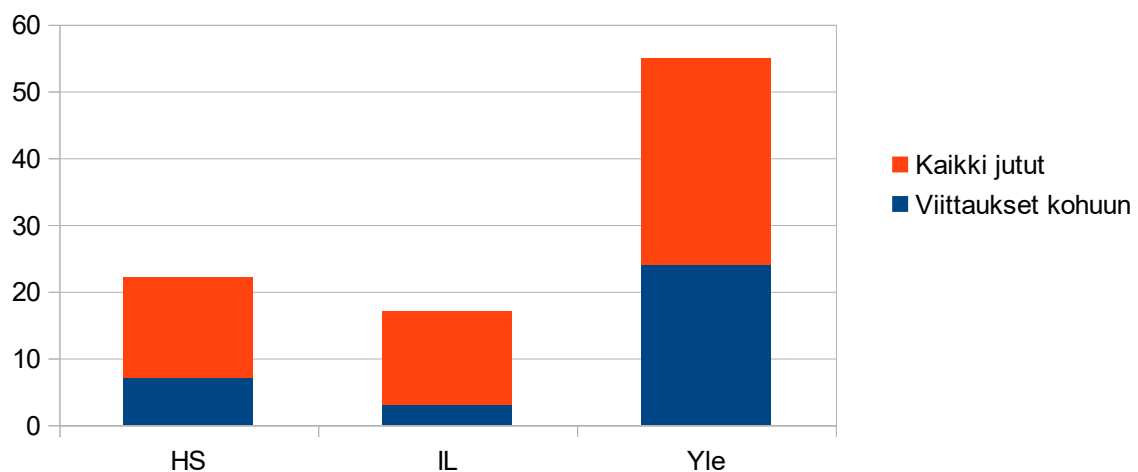
Ylen pisin rokoteaiheinen juttu, 6778 merkkiä, käsittelee sitten juurikin false balance-asetelmaa mediassa (Nykänen, Helmi: Asiantuntijoita turhauttaa painiminen palstatilasta kriitikoiden kanssa: ”Tunteisiin vetoava mielipide voittaa”. Yle Savo 14.11.2014). Jutussa THL:n ylilääkäri Hanna Nohynek kritisoi voimakkaasti median toimintaa HPV-rokotekampanjan uutisoinnissa: luotiin kiista, jollaista ei Nohynekin mukaan tiedemaailmassa ollutkaan. Samoin psykiatri Hannu Lauerma ja ravitsemustieteen professori Matti Uusitupa moittivat ”vaihtoehtoisten asiantuntijoiden” saamaa palstatilaa. Tässä aineistossa ainoa vaihtoehtoiseksi asiantuntijaksi luokiteltava haastateltu on Nina Bjelogrljic-Laakso; hänen saamaansa palstatilaa muihin useimmin käytettyihin haastateltaviin olen verrannut kaaviossa 9.

Ylen jutuista leijonanosa, 76 prosenttia, luokituu keskipitkiin ja lyhyisiin juttuihin. Yle on

uutisoitunut rokotekampanjan etenemisestä säännöllisesti tilannetta päivittävillä jutuilla kuten myös HS, joka tosin on tarttunut aiheeseen merkittävästi Yleä harvemmin. Helsingin Sanomien pisin juttu, 5685 merkkiä (Repo, Päivi: HPV-rokotuksia otettu hyvin kohusta huolimatta / HPV-rokotusten suosio yllätti. HS 25.11.2013) on julkaistu marraskuun loppupuolella, jolloin kampanja on ollut jo muutamia viikkoja käynnissä. Jutulla on kaksi eri otsikkoa, joista ensin mainittu on printtiotsikko ja jälkimmäinen verkko-otsikko.

6.3. Kolmasosa jutuista viittaa kohuun

Kaavio 3. Viittaukset sosiaalisen median ja uutismedian "rokotekohuun" medioittain 2013-2014

Yht. 94 juttua (36 viittausta, 58 ei viittauksia)

Yle viittasi jutuissaan selvästi eniten sosiaalisessa mediassa ja uutisissa lokakuussa 2013 levinneisiin huhuihin hpv-rokotteen haittavaikutuksista. Yhteensä 55 jutusta 24:ssä viitattiin kohuun. Näin ollen siis 44% Ylen kaikesta rokoteaiheisesta uutisoinnista seurantajaksolla toi kohun jollain tapaa esille.

Kaikista aineiston jutuista 38 prosenttia, yli kolmasosa, tuo kohun esille vähintään lyhyesti. Voidaan sanoa, että kohu on ollut mediassa näkyvästi esillä, kun yli kolmasosa uutisoinnista viittaa siihen tavalla tai toisella.

Tässä muutama poiminta viittauksista kohuun Ylen uutisoinnissa:

"Suomen Terveysjärjestöä eli entistä Suomen Luontaisterveyden Liittoa edustavan lääkärin kirjoittama kirje on levinnyt viime päivinä sosiaalisessa mediassa" (Salminen, Reeta: THL:n rokotetutkija: Meillä on kaikki syy olettaa, että uusi papilloomarokote on turvallinen. Yle Uutiset 25.10.2013)

"Sosiaalisessa mediassa levinnyt neurologian erikoislääkäri Nina Bjelogric-Laakson rokotuksia arvosteleva kirjoitus herättää kysymyksiä ja pelkoa" (Aula, Minna: Nuoret tytöt ymmällään - rokotteen ottaminen pelottaa. Yle Perämeri 30.10.2013)

"Internetissä levinneet väitteet hpv-rokotteen haitallisuudesta ovat synnyttäneet kyselyjen tulvan sairaalan gynekologeille ja muun muassa kouluterveydenhoitajille" (Laitinen, Tarja: Papilloomarokotteen ainoa haitta pistoskohdan arkuus. Yle Pohjois-Karjala 4.11.2013)

"Sosiaalisessa mediassa syntynyt kohu kohdunkaulan syöpää ehkäisevästä hpv-rokotteesta ei ole saanut tyttöjä kieltäytymään rokotteesta" (Hiltunen, Tarja, Koskinen, Paula: Hpv-rokote mietityttää sekä nuoria että vanhempia. Yle Turku 13.11.2013)

"Saadun palautteen perusteella julkisuudessa syntynyt kohu hpv-rokotteesta sekä narkolepsiatapaukset ovat vähentäneet kiinnostusta" (Valta, Laura: Hpv-rokotteella huono menekki Kemi-Torniossa. Yle Perämeri 18.11.2013)

"Sosiaalisessa mediassa on levinnyt paljon juttuja hpv-rokotteen haitoista" (Tahkokorpi, Mirjam: Kaverin mielipide painaa papilloomarokotteen hankinnassa. Yle Kymenlaakso 19.11.2013)

"Hpv-rokotuksia on otettu Oulussa runsaasti huolimatta rokotusten sivuvaikutuksista syntyneestä kohusta. [...] Oulun kaupungin terveydenhuollon vs. Palvelupäällikkö Eija Sipilä muistuttaa, että sivuvaikutuksista noussut huhumylly oli turha" (Sirviö, Ari-Pekka: Huhumylly ei vienyt uskoa hpv-rokotteeseen. Yle Oulu 2.12.2013)

Kolmessa Ylen jutussa on lisäksi viitattu taannoiseen sikainfluenssarokotteesta nousseeseen narkolepsiakohuun. Näissä kolmessa jutussa ei sen sijaan mainita hpv-rokotteen ympärillä pyörinyttä keskustelua lainkaan, joten en ole sisällyttänyt niitä taulukkoon viittauksina kohuun. Näistä kolmesta jutusta voidaan kuitenkin todeta huomion arvoiseksi se seikka, että terveydenhuollon ammattilaisten mielestä taannoinen sikainfluenssakohu vaikuttaa yhä ihmisten asenteisiin rokotteista.

Helsingin Sanomien 22 rokoteaiheisesta jutusta seitsemässä, siis kolmasosassa, mainittiin hpv-rokotteesta noussut kohu. Mainintoja olisi kahdeksan, mutta HS muutti julkaisun jälkeen erään verkkojuttunsa otsikkoa. Lehti uutisoi alun perin 26.10.2013, että "Vantaa aloittaa tyttöjen kohurokotukset", mutta poisti myöhemmin kohu-sanan otsikosta ja muutti sen muotoon "aloittaa tyttöjen papilloomarokotukset". Jostain syystä lehti ei maininnut otsikonmuutoksesta jutussa, eikä mainintaa korjauksesta siis näy. Twitterissä otsikonmuutokseen kiinnitettiin kuitenkin huomiota.¹⁵

Iltalehti, joka tutkituista kolmesta mediasta oli ainoa Bjelogrljic-Laakson näkemyksille alun perin kokonaisen lööpin ja aukeaman omistanut julkaisu, viittasi jälkeinpäin kohuun vain kerran. Lehti vaikuttaa pesseen kätensä koko polemiikista tyystin. Rokotekohuun viitattiin vain yhdessä jutussa Iltalehden yhteensä 17 rokote- ja papilloomavirusaiheisesta jutusta ja siinäkin hyvin lyhyesti. Kyseessä oli rokote-kriittisyyttä ilmiönä käsittelevä juttu toukokuulta 2014 (Karvonen, Hilka: Ei rokotuksia minulle, kiitos! Iltalehti 22.5.2014). Viittaus siinäkin on tulkinnanvarainen. "Rokotukset, niiden sivuvaikutukset sekä rokote-kriittisyys *ovat puhuttaneet* viime vuosina [...] muun muassa teinityöille suunnatun hpv-rokotteen takia", kirjoitetaan jutussa (kursivointi allekirjoittaneen).

Iltalehdestä mukaan ei ole siis laskettu alkuperäistä, Nina Bjelogrljic-Laakson väitteitä käsittelevää pitkää juttua (Leinonen, Nina: Neurologian erikoislääkäri: tunnetaanko rokotteen riskit? *Iltalehti* 23.10.2013) eikä sen pohjalta laadittua kahta nettiiutista. Sen voidaan katsoa aloittaneen koko kohun, joten sen laskeminen kohuun viittavaksi jutuksi ei ole mielekästä. Kyseinen juttu ei myöskään ota kantaa sosiaalisessa mediassa käytyyn keskusteluun, jonka ansioista aihe kuitenkin nousi Iltalehden sivuille.

Tutkituissa kolmessa mediassa julkaistiin siis yhteensä 94 hpv-rokotteita käsittelevää tai sivuavaa

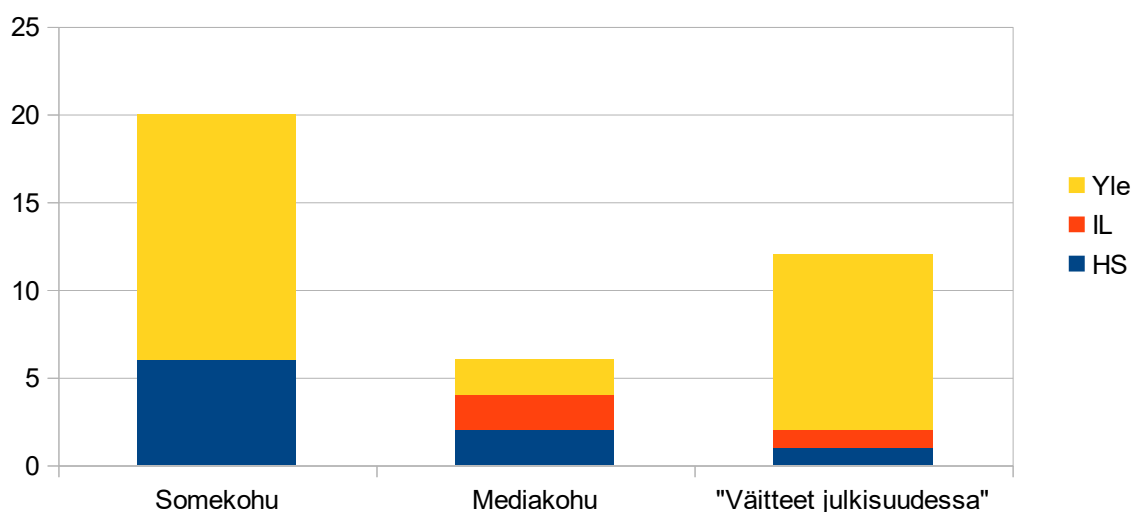
¹⁵ Jyrki Kuoppalan huomio Helsingin Sanomien otsikkomuutoksesta Twitterissä 28.10.2013
<https://twitter.com/jkptw/status/394832505494192128>

juttua. Niistä kohuun viitattiin 36 jutussa, eli 38 prosenttia koko tutkimusjakson aikana ilmestyneistä jutuista viittasi jollain tapaa rokotekohuun.

Erityisen huomionarvoista on, että yhdessäkään jutussa tutkitut kolme mediaa eivät viittaa itseensä eivätkä toisiinsa osana kohua, vaikka kaikki ovat siitä uutisoineet. Kohu on siis ikään kuin syntynyt median ulkopuolella – mikä täsmällisesti ottaen pitääkin alun perin paikkansa, levisihän Nina Bjelogrić-Laakson kirje sosiaalisessa mediassa ja keskustelupalstoilla, ennen kuin muu media siihen tarttui – mutta edes kohun huipulla, lokakuun 2013 lopulla, ei media viittaa itseensä osana kohua. Ainoastaan Iltalehti viittaa kahdessa verkkojutussaan 23.10.2013 julkaistuun omaan kohulööppiinsä, josta siis nämä verkkojutut ovat tiivistelmiä. Tämä selviää vielä tarkemmin seuraavasta kaaviosta.

6.3.1 Media ei juuri viittaa itseensä osana kohua

Kaavio 4. Kohun paikallistaminen someen, mediaan tai yleisesti julkisuuteen

N = 38

Tutkitut kolme mediaa eivät tuo esille omaa rooliaan kohussa. Kun katsotaan, millaisilla ilmauksilla rokotekohuun viitataan, selviää, että kohu on pääosin tapahtunut median ulkopuolella. Yli puolet jutuista mainitsee ainoastaan sosiaalisessa mediassa levinneet väitteet.

Mainintoja on kaksi enemmän kuin kaaviossa 3, sillä kahdessa jutussa oli mainittu sekä sosiaalisessa mediassa että mediassa tai ”julkisuudessa” syntynyt kohu, ja ne on siis tähän laskettu erikseen.

Kohu paikallistetaan siis enimmäkseen sosiaaliseen mediaan, tai sitten epämääräisesti vain ”julkisuuteen” siitä huolimatta, että tutkitut kolme mediaa ovat kirjoittaneet yhteensä 36 kohua suoraan tai välillisesti käsittelevää juttua (kaavio 3).

Yksikään juttu ei viittaa Iltalehden uutiseen, paitsi toki Iltalehti itse kahdessa samana päivänä julkaisemassaan verkkojutussa. Tyypillisiä ovat esimerkiksi sanavalinnat ”kiistelty rokote” tai ”julkisuudessa esiintyneet väitteet” (rokotteesta).

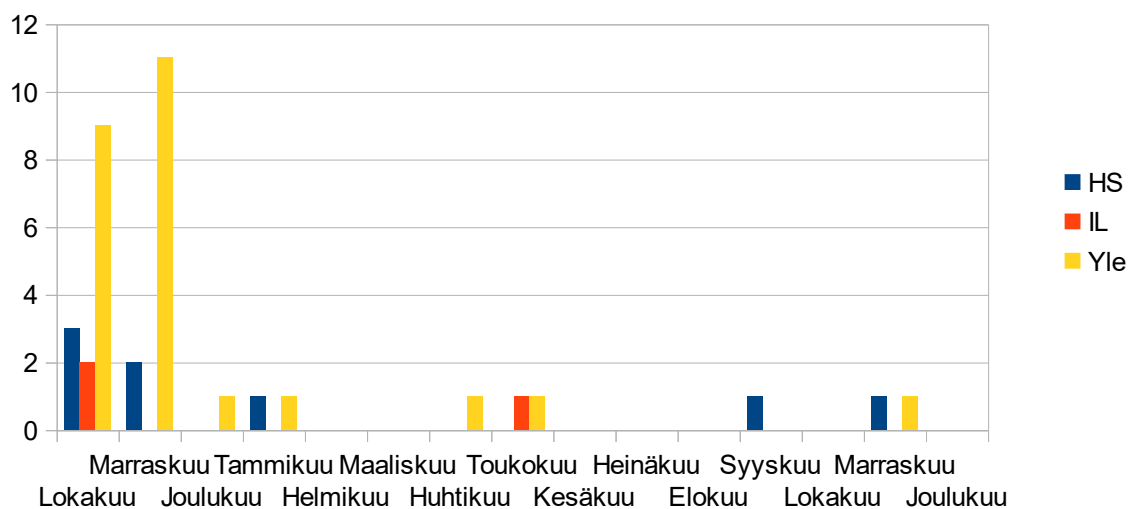
Toisaalta itse rokotukseen viitataan vain ”kiisteltynä” (Yle 25.10.2013) tai ”kohurokotteena” (Yle 25.10.2013 ja HS 26.10.2013, otsikon ”kohurokote” -termi poistettu myöhemmin ja muutettu papilloomarokotteeksi).

Neljä juttua (Yle 3.11.2013, 20.11.2013 ja 22.11.2013 sekä Iltalehti 10.9.2013) yhdistävät uuteen rokotteeseen liittyvät pelot ja epäröinnin taannoiseen sikainfluenssakohuun. Näitä juttuja lukuunottamatta ei aineistossa sikainfluenssaan viitata.

Ainoastaan Yle mainitsee itsekin uutisoineensa Bjelogrljic-Laakson näkemyksistä mediakriittisessä jutussa, jossa lääketieteen asiantuntijat suomivat mediaa epämääräisten asiantuntijoiden käytöstä (Nykänen, Helmi: Asiantuntijoita turhauttaa painiminen palstatilasta kriitikoiden kanssa: ”Tunteisiin vetoava mielipide voittaa”. Yle Savo 14.11.2014). Yle kirjoitti aiheen tiimoilta kahdeksan juttua 23. - 25.10.2013.

Seuraava kaavio havainnollistaa vielä, miten viittaukset rokotekohuun jakaantuivat ajallisesti. Tutkittava ajanjakso on tässä lokakuu 2013 - joulukuu 2014, sillä kohu syntyi siis lokakuussa 2013.

Kaavio 5. Viittaukset kohuun kuukausittain loka 2013 - jouluku 2014

N = 36

Kaaviosta nähdään, että sosiaalisessa mediassa levinneisiin huhuihin ja kohuun liittyvä kirjoittelu keskittyi selvästi loka-joulukuulle 2013. Tammikuussa kirjoitukset kohusta ja sen vaikutuksista laantuivat, kunnes käytännössä katosivat hpv-rokoteuutisoinnista.

Kun tätä verrataan kaavioon 1a (sivu 38), havaitaan, että ajanjaksolla lokakuu-jouluku 2013 rokoteaiheisia juttuja oli ylipäänsä eniten. Tämä selittyy sekä hpv-rokotekampanjan alkamisella marraskuun alussa 2013 että rokotekohun nousemisella lokakuun 2013 toiseksi viimeisellä viikolla.

Loka-joulukuussa julkaistiin yhteensä 40 hpv-rokotetta käsittelevää juttua (kaavio 1a). Näistä 26 jutussa viitattiin kohuun tavalla tai toisella, ja edelleen näistä 26 jutusta 16 jutussa kohu oli nostettu uutiskärjeksi tai ingressiin.

Toisin sanoen loka-joulukuussa 2013 julkaistuista kaikista hpv-rokotetta käsittelevistä jutuista 65 prosenttia, kaksi kolmasosaa, viittasi rokotekohuun. 40 prosentissa kohu oli itse varsinaisena uutisaiheena. Näistä jutuista 14 oli Ylen uutisia ja kaksi Helsingin Sanomien. Voidaan siis sanoa, että sosiaalisessa mediassa levinnyt Bjelogrljic-Laakson kirje jälkiseuraamuksineen saavutti mittavaa huomiota mediassa loka-joulukuussa 2013.

Yle mainitsi kohun vielä yhdessä huhtikuuisessa uutisessaan 2014. Jokelan koulun oppilaiden itse toimittama juttu kertoo rokotteen hyötyjä ja sivuvaikutuksia ja huomauttaa, että rokote pelottaa yhä yläasteikäisiä tyttöjä:

”HPV-rokotteen pitäisi ehkäistä mahdollisuus kohdunkaulasyöpään ja sen esiaiheisiin. Rokotteesta on kuitenkin noussut kohua. Tiedon leviäminen toi paljon puhetta aiheesta ja huhut sen sivuvaikutuksista ovat saaneet ihmiset varpailleen. Jotkut vanhemmat kieltävät lapsiaan ottamasta piikkiä, mutta pääasiassa nuoret saavat päättää itse ottavatko sen vai eivät.” (Aaltonen, Pinja: HPV-rokote pelottaa yläasteikäisiä tyttöjä. Yle Uutiset Uutislukko 30.4.2014)

Toukokuussa ilmestyi Iltalehden tutkitulla ajanjaksolla viimeinen kohuun viittaava juttu, aiemminkin mainittu kahden rokotekriittisen kansalaisen haastattelujuttu.

Ylipäänsä aineiston viimeinen kohuun viittaava juttu julkaistiin Helsingin Sanomissa marraskuussa 2014. Tiede-sivuilla 24.11. julkaistussa kolumnissaan tiedetoimittaja Sussa Björkholm kritisoi median tapaa tuottaa false balance -asetelmia asiantuntijoita valitessaan, etenkin lääketieteen jutuissa.

Björkholmin kolumnin kärki on, että lääketiedettä koskevassa uutisoinnissa pääsevät haittavaikutuksista julkisuuteen keskustelemaan lähinnä ”hörhöt”, jolloin asiallinen, tieteellinen kritiikki sivuutetaan julkisessa keskustelussa. Björkholm kirjoittaa:

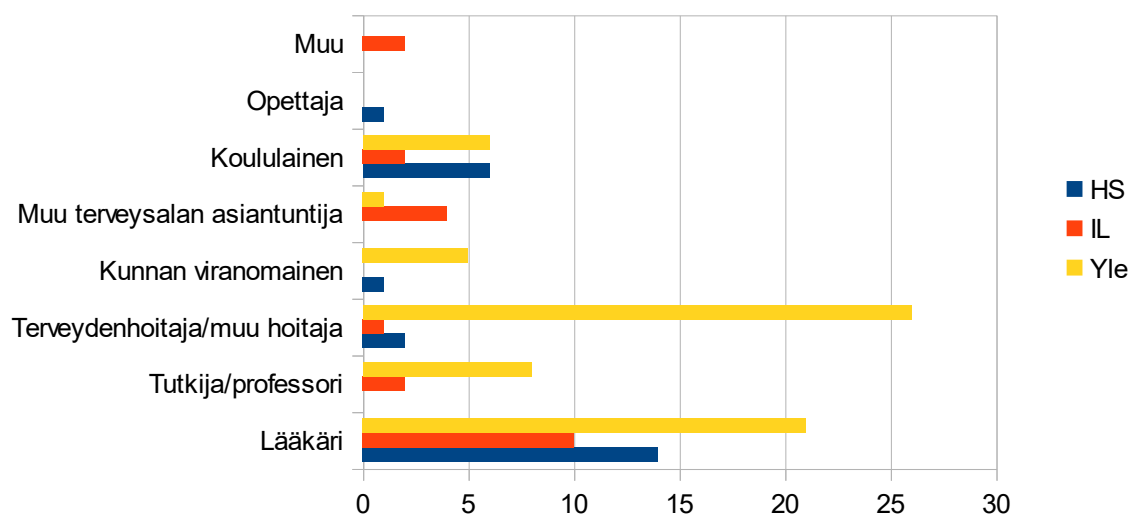
”Vastaavalla tavalla tyssäsi meillä keskustelu hpv-rokotteesta. Mikä on rokotteen todellinen teho kohdunkaulan syövän ehkäisemisessä, ja mikä tulee yhden estetyn syöpäkuoleman hinnaksi? Vastausta ei saatu. Sen sijaan julkisuudessa puhuttiin haittavaikutuksista, koska niiden pelko on helppo leimata hörhöilyksi, kuten taannoisessa ”rokotus aiheuttaa autismia” -kohussa.” (Björkholm, Sussa: Mielenhallintamolekyyleistä paasaavat hörhöt pelaavat itse lääketekäiden pussiin. HS Tiede 24.11.2014)

Björkholmin kolumni saa tukea aineistostani, sillä nimen omaan haittavaikutukset ja niiden pelko olivat kirjoittelun keskiössä etenkin kohuun viittaavissa jutuissa. Rokotteen tehoa sen sijaan tuotiin kyllä esille useassakin jutussa.

6.4. Ketkä äänessä?

Analysoin jutuista niissä käytetyt haastateltavat. Tässä analyysissä en ole huomionut mielipidekirjoituksia, pääkirjoituksia, enkä kolumneja. Aineiston 94 jutusta 30 jutussa ei ole haastateltu ketään, vaan nämä jutut perustuvat esimerkiksi tiedotteisiin. Näin ollen tähän analyysiin jää 64 juttua, joissa on käytetty haastattelulähteitä.

Kaavio 6a. Haastattelujen lukumäärä jutuissa ammateittain ja medioittain

N = 112

Useimmiten jutuissa on haastateltu lääkäreitä (45 haastattelua) ja terveydenhoitajia (29 haastattelua). Tutkijahaastatteluja on 10 ja koululaisia on haastateltu 14 kertaa. Yhteensä haastatteluja on kaikissa jutuissa 112.

Tässä kaaviossa olen laskenut haastattelujen, en haastateltavien määrää. Toisin sanoen jokaisesta jutusta on laskettu haastattelutapahtumat. Samaa lääkäriä on siis saatettu haastatella useampaankin juttuun aineiston sisällä. Kaavio 6b:ssä on laskettu kukin haastateltava vain kerran, ja kaavio 7 erittelee, keitä on haastateltu vähintään kahteen juttuun.

HS:n kohdalla havaitaan pieni erikoisuus – näyttäisi, ettei lehti ole haastatellut tutkijoita kertaakaan HPV-rokotteeseen liittyen. Vaikka lääketieteen alalla tutkijat ja professorit ovat usein koulutukseltaan myös lääkäreitä, olen tässä tutkimuksessa luokitellut heidät siihen rooliin, jossa heitä on jutussa haastateltu. Tämä koskee käytännössä THL:n erikoistutkijoita, ylilääkäreitä Hanna Nohynekia ja Tuija Leinoa. He ovat sekä tutkijoita että lääkäreitä, mutta heidät on tässä luokittelussa merkitty lääkäreiksi, sillä he itse käyttävät ylilääkärin titteliä ja jutuissa heidät myös esitellään ylilääkäreinä.

Terveystenhoitajien ilmeinen ylliedustus Ylen jutuissa johtuu siitä, että Yle on tutkituista medioista kattavimmin uutisoinut rokotekampanjan etenemisestä kouluissa ympäri Suomea, ja haastateltaviksi jutuissa on hyvin usein valittu kouluterveydenhoitaja tai muu asiasta vastaava hoitaja, esimerkiksi kouluterveydenhuollon vastaava osastonhoitaja.

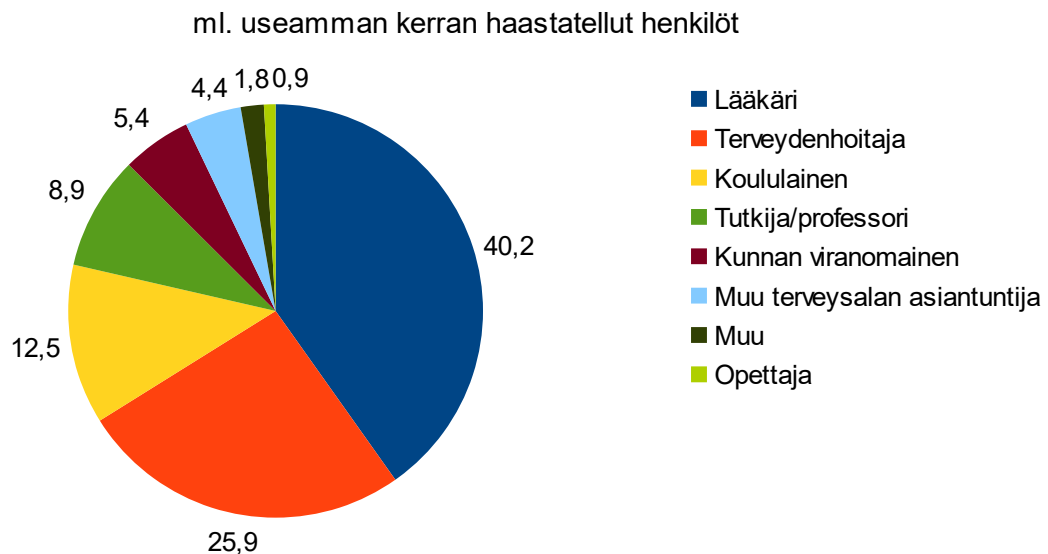
"Kunnan viranomaisiksi" olen luokitellut Helsingin sosiaali- ja terveysviraston kouluterveydenhuollon päällikkö Tuula Salmivaara-Pesosen, Porin palvelujohtaja Esko Karran, neuvolapäällikkö Maila Moilasen Kainuun sosiaali- ja terveydenhuollon kuntayhtymästä sekä palvelupäällikkö Eija Sipilän Oulun kaupungin terveydenhuollosta.

Vain yhteen juttuun on haastateltu opettajaa. Kruununhaan yläasteen Liisa Salmela muistuttaa yhdessä Helsingin Sanomien jutussa, että myös pojat voivat olla papilloomaviruksen kantajia. Jutussa on käyty koulussa haastattelemassa oppilaita. (Liiten, Marjukka: Tyttöjen rokottaminen kohdunkaulan syöpää vastaan alkaa. HS 2.10.2013).

Luokka "Muu terveystalan asiantuntija" pitää sisällään Suomen syöpärekisterin seulontatoimintojen päällikkö Tytti Sarkealan (haastateltu Iltalehdessä kaksi kertaa), Suomen syöpäyhdistyksen pääsihteeri Sakari Karjalaisen (haastateltu kerran), syöpäjärjestöjen viestintäpäällikkö Satu Lipposen (haastateltu kerran) sekä Hämeenlinnan nuorten terveysneuvontapisteen Paula Joupin (yksi haastattelu).

Luokka "Muu" tarkoittaa yhdessä rokotekriittisyyttä käsitelleessä jutussa (Karvonen, Hilikka: Ei rokotuksia minulle, kiitos! Iltalehti 22.5.2014) haastateltuja kahta kansalaista, jotka kritisivat jutussa rokotteita.

Kaavio 6b. Juttujen haastateltavat ammateittain, suhteellinen osuus

N = 100%

Kaavio näyttää haastateltavien suhteelliset osuudet aineistossa, kun kaikkiaan haastatteluja on siis jutuissa 112 kappaletta. Tässä ei ole huomioitu, missä mediassa ketäkin on haastateltu.

Ympyräkaavio havainnollistaa siis kaavion 6a tuloksia selkeämmin pelkkien ammattien osalta.

Nähdään, että rokotekeskustelu on ollut tiiviisti terveydenhuollon ammattilaisten käsissä. Sinänsä mielenkiintoista on, että koululaiset (14 haastattelua, 12,5 prosenttia kaikista haastatteluista) pääsevät jutuissa ääneen useammin kuin tutkijat (10 haastattelua, 8,9 prosenttia). Useassa jutussa on kuitenkin haastateltu kerralla esimerkiksi kolmea koululaista juttukeikan yhteydessä, ja heille on annettu esimerkiksi yksi kommentti jutun kuvatekstissä. Kaaviosta ei siis voi päätellä haastateltavien painoarvoa jutuissa.

Mielenkiintoista on, että vanhempia ei ole haastateltu yhdessäkään jutussa. Useassa jutussa kuvataan vanhempien huolta ja hämmennystä siitä, pitäisikö lapset rokottaa, mutta heidän huolistaan kertoo poikkeuksetta kouluterveydenhoitaja, joka välittää toimittajalle vanhemmilta saamaansa palautetta. Tyypillisesti rokotekampanjan etenemistä seuraavissa jutuissa on soitettu kouluterveydenhoitajalle tai käyty paikan päällä koulussa raportoimassa. Tällaisissa tilanteissa voi tietysti olla vaikea tavoittaa vanhempia, ja koululaiset vaikuttavat valikoituneen haastateltaviksi koulun käytäviltä. Silti on erikoista, ettei vanhemmilta ole yhteenkään juttuun kysytty kommenttia,

kun heidän huoliaan kuitenkin jutuissa kuvataan.

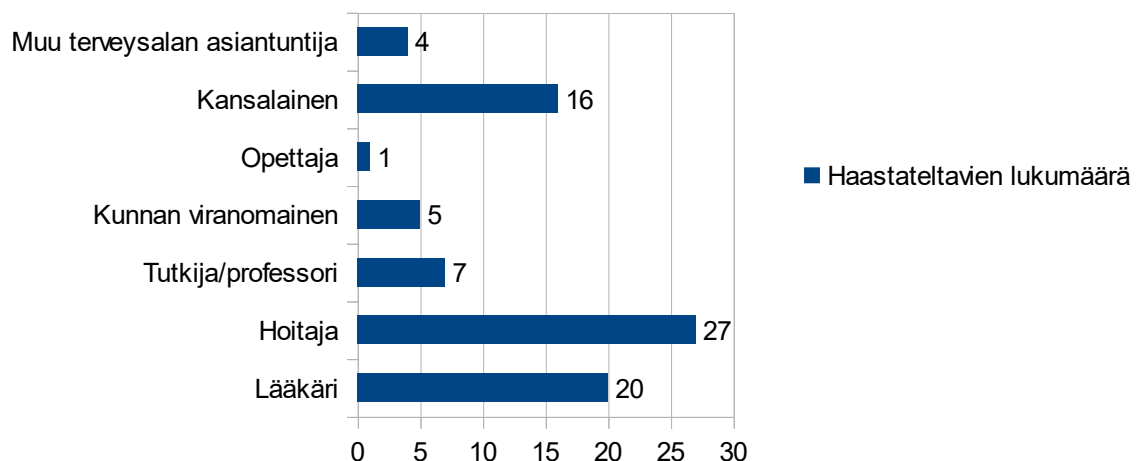
Itse asiassa lääkärit esiintyvät muutamassa jutussa kaksoisroolissa sekä lääkärinä että vanhempana: Nina Bjelogrljic-Laakso kommentoi, ettei missään nimessä antaisi rokottaa omia lapsiaan, kun taas Sosiaali- ja terveysministeriön ylilääkäri Taneli Puumalainen kertoo aikovansa suositella rokotetta omalle tyttäreilleen, kun tämä kasvaa sopivaan ikään. Etelä-Savon sairaanhoitopiirin johtava ylilääkäri Kati Myllymäki taas esiintyy jonkinlaisessa kuvitteellisen vanhemman roolissa kommentoidessaan Ylelle, että ottaisi itse HPV-rokotteen (jos kuuluisi riskiryhmään) ja suosittelisi sitä omille tyttärilleen, jos hänellä sellaisia olisi.

Luokka "Muu" tarkoittaa yhdessä rokote-kriittisyyttä käsitelleessä jutussa (Karvonen, Hilkka: Ei rokotuksia minulle, kiitos! Iltalehti 22.5.2014) haastateltuja kahta kansalaista. Kummankaan ammattia ei ole mainittu.

Seuraava kaavio näyttää vielä haastateltavien ammatit siten, että kukin haastateltava on laskettu vain kerran – saman henkilön useampia haastatteluja ei siis ole huomioitu. Näin selviää tarkemmin, kuinka moniäänistä keskustelu on eli kuinka laajasti eri ammattiryhmien henkilöitä on haastateltu.

Kaavio 6c. Haastateltavien ammatit

kukin haastateltava laskettu vain kerran

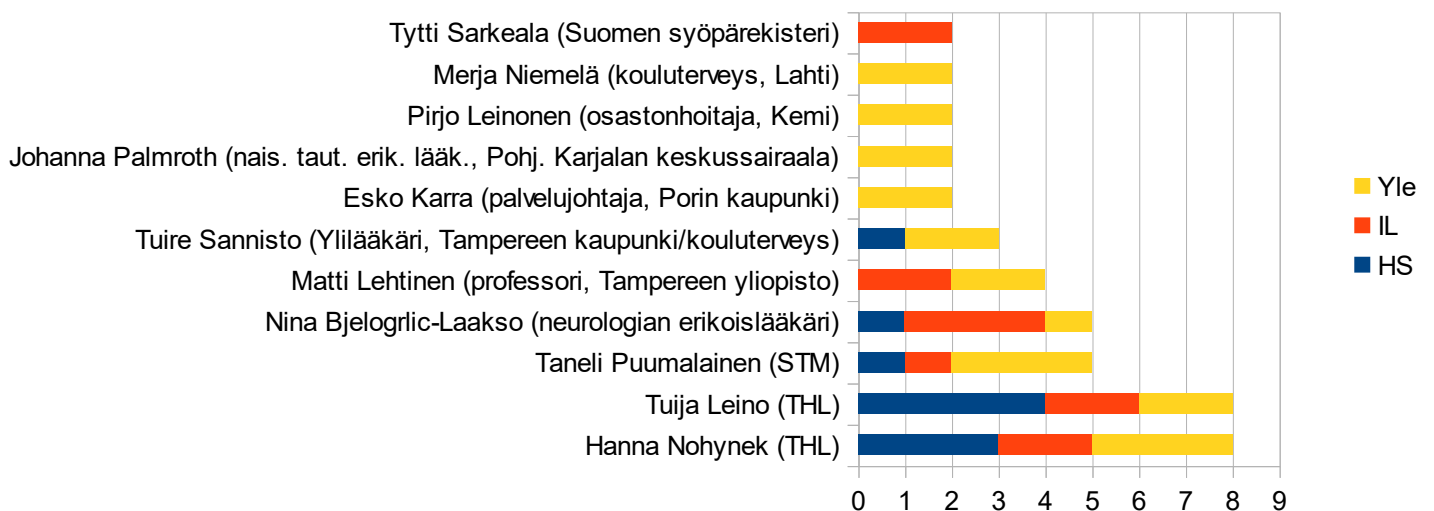
N = 80

Nähdään, että monipuolisimmin on haastateltu hoitajia – esimerkiksi kouluterveydenhoitajia ja sairaanhoitajia ja seuraavaksi eniten lääkäreitä. Ero ammattiryhmien keskinäisessä suhteessa kaavioon 6a verrattuna selittyy sillä, että samoja lääkäreitä on haastateltu usein useampaan kuin yhteen juttuun (vrt. kaavio 7: useimmin käytetyt haastateltavat). Terveystieteiden ammattilaisten suhteen rokotekeskustelu ei siis ole vain muutaman vakiokommentoijan käsissä. Seitsemän eri tutkijaa tai yliopiston professoriakin pääsee jutuissa ääneen.

Kansalainen -luokka tarkoittaa käytännössä koululaisia, joilta on pyydetty usein lyhyitä kommentteja esimerkiksi kouluvierailun yhteydessä. Tähän luokkaan kuuluvat myös kaksi Iltalehden haastattelemaa rokotekriitikkoa.

6.4.1 Useimmin nojattiin THL:n asiantuntijoihin

Kaavio 7. Useimmin käytetyt haastateltavat

N = 43

Selvästi eniten käytettyjä asiantuntijoita ovat THL:n rokotusohjelmayksikön päällikkö Hanna Nohynek sekä ylilääkäri Tuija Leino. Kumpaakin on haastateltu kahdeksaan juttuun. Sosiaali- ja terveysministeriön ylilääkäri Taneli Puumalaista on puolestaan haastateltu yhtä usein kuin Nina Bjelogrić-Laaksoa, viisi kertaa. Tampereen yliopiston kansanterveystieteen ja epidemiologian professoria Matti Lehtistä on lisäksi haastateltu neljä kertaa.

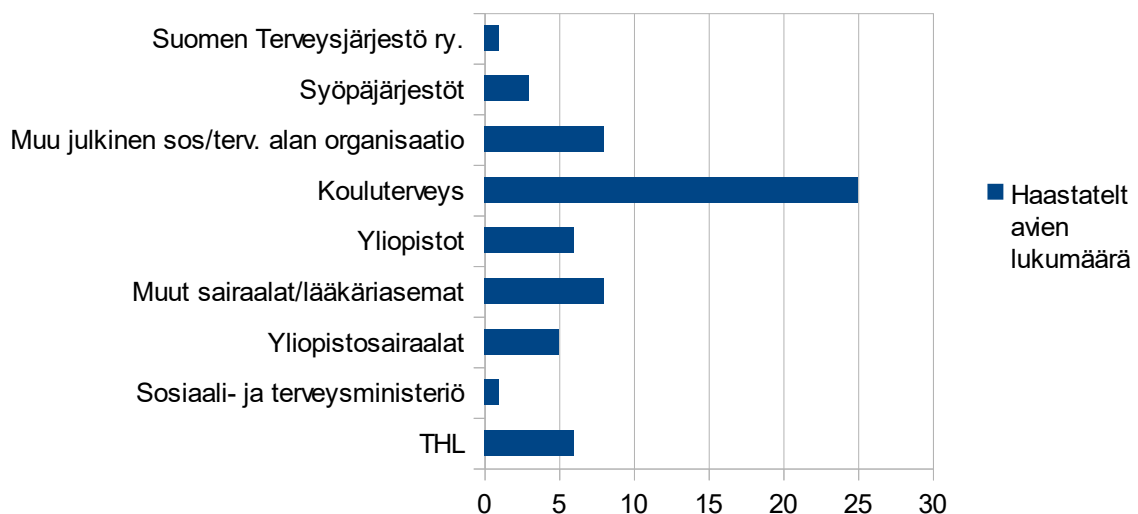
Näitä viittä useimmin käytettyä haastateltavaa on siis haastateltu yhteensä 30 kertaa. Kun huomioidaan, että yhteensä aineiston jutuissa on haastatteluja 112 kappaletta (kaavio 6a), viisi eniten äänessä olevaa haastateltavaa muodostavat siis 27 prosenttia, hieman yli neljäsosan, kaikista haastatteluista.

Toisaalta voidaan kuitenkin sanoa, että uutisointi on ollut melko moniäänistä. Kaiken kaikkiaan 80 haastateltavasta (kaavio 6b) vain näitä yhtätoista on haastateltu useammin kuin kerran.

Koska aineistosta erottuu selvästi viisi muita tutkijoita tai asiantuntijoita useammin haastateltua henkilöä, lasken vielä erikseen heidän saamansa palstatilan kaaviossa 9.

6.4.2. Nina Bjelogrljic-Laakso ainoa hajaääni uutisoinnissa

Kaavio 8. Asiantuntijoina haastateltujen taustainstituutiot

N = 63

Rokotekeskustelu oli selvästi THL:n, lääkärin ja kouluterveydenhoitajien käsissä. Ainoa hajaääni on Nina Bjelogrljic-Laakso, joka rokotekohun aikaan toimi vaihtoehtoisia hoitomuotoja ajavan Suomen Terveysjärjestön hallituksessa. Tämän hän mainitsee myös sosiaalisessa mediassa levinneessä kirjeessään, joka lokakuussa 2013 nousi valtakunnalliseksi uutisaiheeksi. Bjelogrljic-Laakso on varsinaisesti Rinnekoti-säätiön ylilääkäri, mutta häntä ei ole haastateltu juttuihin tässä

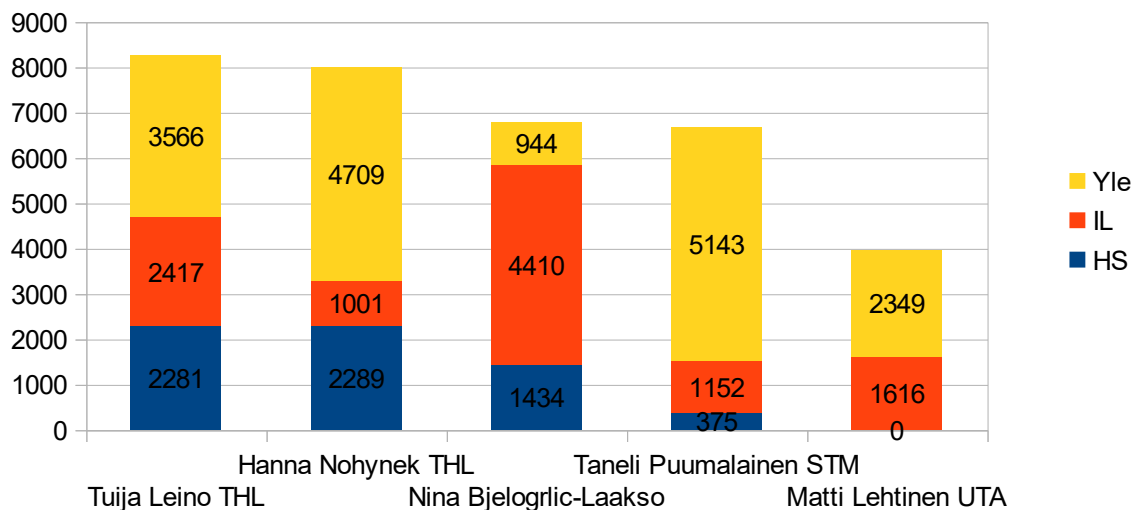
roolissa, vaan hänen taustaorganisaatiookseen mainitaan Suomen Terveysjärjestö.

Tässä on huomioitu haastateltavat, jotka jutuissa kommentoivat rokotteita tai syöpää jonkinlaisessa asiantuntijaroolissa. Asiantuntijarajaus jättää ulkopuolelle siis koululaiset, opettajat ja kaksi Iltalehteen haastateltua rokotekriitikkoa, joita ei kuitenkaan kyseisessä jutussa ole haastateltu asiantuntijaroolissa, vaan omasta maailmankatsomuksestaan kertovina kansalaisina. (vrt. kaavio 6b)

Kaavio esittää, kuinka montaa eri asiantuntijaa eri organisaatioista aineiston jutuissa on haastateltu; jokainen on siis laskettu kerran, vaikka hän olisi kommentoinut useammassakin jutussa (vrt. kaavio 6a). Esimerkiksi THL:stä on haastateltu kuutta asiantuntijaa yhteensä 15 jutussa, ja sosiaali- ja terveysministeriön Taneli Puumalaista on haastateltu viiteen juttuun.

6.4.3. Nina Bjelogrljic-Laaksolla kolmanneksi eniten palstatilaa

Kaavio 9. Viiden useimmin käytetyn haastateltavan saama palstatila

Taulukko 2. Useimmin käytettyjen haastateltavien osuuksien kokonaismerkkimäärät jutuissa.

Tuija Leino	Hanna Nohynek	Nina Bjelogrljic-Laakso	Taneli Puumalainen	Matti Lehtinen
8264	7999	6788	6670	3965

Virallista tietoa kritisoiva Bjelogrljic-Laakso on saanut varsin paljon palstatilaa niissä jutuissa, joissa häntä on haastateltu: jopa hieman enemmän kuin Sosiaali- ja terveysministeriön ylilääkäri Taneli

Puumalainen, ja lähes yhtä paljon kuin useimmin käytetyt, rokoteohjelman viralliset asiantuntijat Hanna Nohynek ja Tuija Leino. Kaikista hpv-rokotteen yhteydessä kahden vuoden aikana Iltalehdessä, Helsingin Sanomissa ja Ylessä haastatelluista ihmisistä Bjelogrlc-Laakso on siis merkkimäärässä mitattuna saanut kolmanneksi eniten näkyvyyttä.

Valtaosa Bjelogrlc-Laakson näkyvyydestä selittyy kuitenkin Iltalehden kohujutulla ja siitä tehdyllä kahdella verkkouutisella, ja häntä on ylipäänsä haastateltu ainoastaan 23.10.2013. Tuon ”kohupäivän” jälkeen hänelle eivät ainakaan näiden kolmen median toimittajat enää soitelleet. Nohynek ja Leino ovat taas olleet rokoteohjelman vakikommentoijia, joita on haastateltu kumpaakin kahdeksaan juttuun kolmessa mediassa.

Puumalaisen suuri merkkimäärä Ylellä selittyy pitkälti yhdellä pitkällä jutulla, jossa asiantuntijana käytetty Puumalainen vastaa kymmenen lukijakysymykseen HPV-rokotteesta.

Tampereen yliopiston kansanterveystieteen ja epidemiologian professoria Matti Lehtistä haastateltiin hpv-rokotteesta neljään juttuun, mutta hän sai selvästi vähemmän palstatilaa kuin muut useimmin käytetyt haastateltavat.

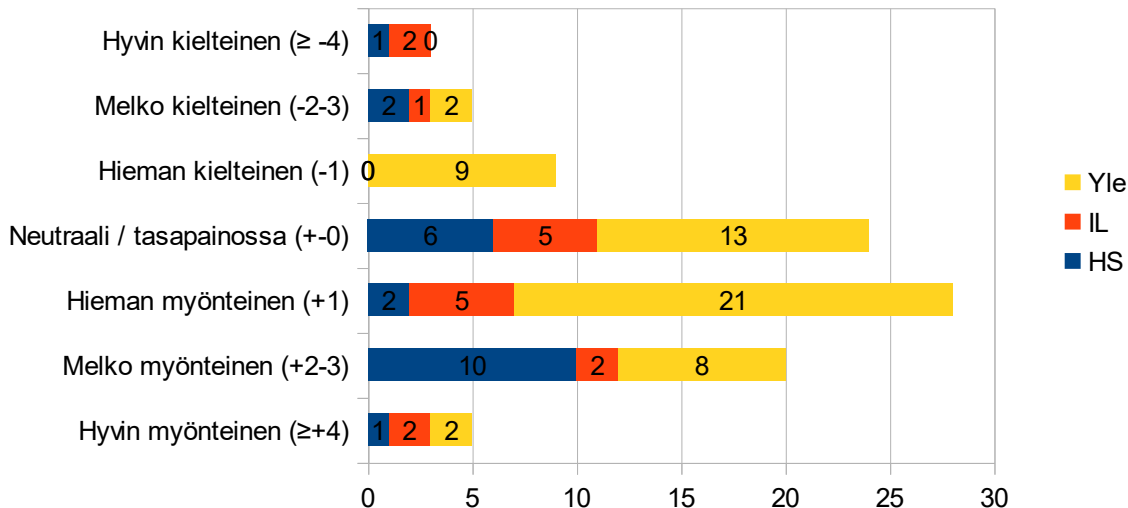
Kuudenneksi useimmin haastateltua, kolmeen juttuun haastateltua Tampereen kouluterveydenhuollon ylilääkäri Tuire Sannistoa en ole merkinnyt taulukkoon, mutta hänen kokonaispalstatilansa merkeissä laskettuna on 3116 merkkiä, siis edelleen hieman vähemmän kuin Matti Lehtisellä. Kahteen kertaan tai vain kerran haastateltujen henkilöiden palstatilaa en ole tarkasti laskenut, mutta pelkästään havaintomatriisiin kirjaamieni juttujen kokonaismerkkimäärien perusteella voidaan päätellä, että kukaan yksittäinen tai kaksikaan kertaa haastateltu henkilö ei voi Nohynekin, Leinon ja Bjelogrlc-Laakson saamaan palstatilaan merkkimäärässä mitattuna yltää. Toisin sanoen vaikka näille yksittäisiin juttuihin tai kaksi kertaa haastatetuille henkilöille, joiden merkkimääriä en ole erikseen laskenut, olisi hypoteettisesti suotu kaikki tila niissä jutuissa, joissa heitä on haastateltu (ja näin ei ole), se ei silti ylittäisi yhdessäkään tapauksessa Bjelogrlc-Laakson saamaa 6788 merkin palstatilaa.

Sii Nina Bjelogrlc-Laakso sai kaikista hpv-rokotejuttuihin haastatelluista henkilöistä kolmanneksi eniten palstatilaa.

Analyysissa on huomioitava eräs rajatapaus, joka kokonaisuudessaan mukaan laskettuna lisäisi vielä THL:n Tuija Leinon saamaa palstatilaa huomattavasti. Iltalehti julkaisi syyskuussa 2013 laajan jutun tulevasta HPV-rokotteesta, jossa ainoaksi asiantuntijaksi on mainittu Leino (Leinonen, Nina: Rokote syöpään. Iltalehti 10.9.2013). Yli 7400 merkin pituinen juttu käsittelee rokotetta monipuolisesti, ja toimittaja on koonnut siihen tärkeimmät faktatiedot rokotteesta. Voidaan olettaa, että tiedot ovat suurimmaksi osaksi tai kokonaan Leinolta ja THL:ltä peräisin, mutta tätä ei voida kuitenkaan kiistatta päätellä. Niinpä tästä jutusta olen laskenut vain Leinon sitaatit ja epäsuoran kerronnan, joka selvästi viittaa Leinolta saatuihin tietoihin. Jos tuo juttu laskettaisiin kokonaisuutena Leinon lukuihin, hänen haastattelujensa kokonaismerkkimäärä nousisi noin 15 tuhanteen merkkiin ja tekisi hänestä merkkimääräisesti mitattuna reilusti eniten palstatilaa saaneen haastateltavan.

6.5. Uutisointi oli pääosin myönteistä tai neutraalia

Kaavio 10. Myönteiset, kielteiset ja neutraalit jutut medioittain

N = 94

Valtaosa HPV-rokotetta koskevasta uutisoinnista, 55 prosenttia, oli suorastaan myönteistä: rokotteiden hyötyjä painotettiin enemmän kuin niiden haittoja, ja rokottamisesta uutisoitiin tärkeänä asiana.

Neutraaliksi luokitelluista uutisista valtaosa kuvasi rokotekampanjan etenemistä: näin moni on jo saanut rokotteen, näin moni tullaan vielä rokottamaan. Myönteisten ja kielteisten lausumien yhteenlaskuun perustuvasta luokittelumetodista johtuen osa neutraaleiksi luokitelluista uutisista on myös sellaisia, joissa positiiviset ja negatiiviset lausumat ”kumoavat” toisensa, eli niitä on yhtä paljon. Tällaisissa tapauksissa oli käytännössä kyse jutuista, joissa yhdessä kappaleessa korostetaan rokotteen mahdollisia haittavaikutuksia ja toisaalla taas rokotteen turvallisuutta ja/tai hyötyjä tuodaan esille. Sama pätee laajaltikin myös ”hieman myönteisiksi” tai ”hieman kielteisiksi” luokiteltuihin juttuihin (poikkeama +-1 suuntaansa). Yleisesti voidaan sanoa, että rokotteita on pääosin käsitelty positiivisessa valossa ja uutisointi on noudattanut hyvää asialinjaa.

Hieman kielteiseksi luokittelemani jutut korostivat usein rokotteen sivuvaikutuksia tai siihen liittyviä pelkoja ja epävarmuutta enemmän kuin hyötyjä. Näin on laita myös ”melko kielteisten” juttujen kohdalla.

Todella rokotekielteisiksi tulkittavia juttuja ilmestyi tutkitulla ajanjaksolla vain kolme, ja kahdessa niistä on kyse Bjelogrljic-Laakson haastatteluista (HS ja IL 23.10.2013). Helsingin Sanomien juttu (Repo, Päivi: THL pitää Facebook-väitteitä rokotushaitoista virheellisinä. HS 23.10.2013) on paljon tasapainoisempi kuin Iltalehden juttu, mutta siinäkin Bjelogrljic-Laakso puhuu esimerkiksi ”uudesta narkolepsiakatastrofista” ja väittää rokotettujen tyttöjen sairastuneen ulkomailla autoimmuunisairauksiin ja jopa kuolleen rokotteisiin. THL:n Nohynek ja Leino kumoavat jutussa Bjelogrljic-Laakson väitteitä, joille kuitenkin annetaan enemmän palstatilaa kuin THL:n väelle.

Mielenkiintoisen erikoistapauksen juttujen sävyn kannalta muodostavat Iltalehden 23.10.2013 verkossa julkaistut kaksi uutista, jotka kummatkin ovat nettiin tehtyjä lyhennelmiä päivän lööppijutusta, jossa Nina Bjelogrljic-Laakso kritisoi voimakkaasti rokotetta ja THL:n asiantuntijat kommentoivat kainalojutuissa.

Lyhyempi juttu on sähkötiivistelmä jutusta. Se on otsikoitu ”THL väittää: Papillooma-rokotteen turvallisuus tutkittu laajasti”. Pidemmän, noin 1500 merkin mittaisen jutun otsikossa THL puolestaan ”vakuuttaa” turvallisuutta tutkitun laajasti. Otsikoissa ei siis ole eroa kuin yhden teonsanan verran. Tämä yksi pieni verbi voi kuitenkin muuttaa jutun kehyksen ja lukijan tulkinnan aivan toisenlaiseksi. Väittää-verbiä käyttämällä Iltalehti vihjaa implisiittisesti, että rokotteen turvallisuus on kiistanalainen asia, ja THL:n näkemykseen voi suhtautua vain yhtenä väitteenä muiden joukossa.

Sinänsä tämä sähke on klassisen neutraali pikku-uutinen. Se sisältää yhden rokotteita kritisoivan (Bjelogrljic-Laakso) ja yhden rokotteita puolustavan väitteen (THL). Näin ollen olen koodannut sen luokitusyksikköjen eli kappaleiden sisältämiä positiivisia ja negatiivisia väittämiä laskemalla neutraaliksi. Otsikon voitaisiin tulkita heilauttavan vaakaa rokotteille kokonaisuudessaan kielteisen jutun puolelle, mutta valitettavasti tällä empiriaan pyrkivällä laskumetodilla on rajoituksensa – tapaus on tulkinnanvarainen. Voitaneen kuitenkin sanoa, että sanavalinta asettaa rokotteet epäilyksenalaisiksi.

Toinen juttu, jossa THL ”vakuuttaa” rokotteita tutkitun laajasti, on sen sijaan selkeästi rokotekielteinen. Siihen on poimittu pelkästään Bjelogrljic-Laakson kritiikkiä rokotteita kohtaan, ja THL:n toteamus laajoista tutkimuksista mainitaan vain lyhyesti sivulauseessa.

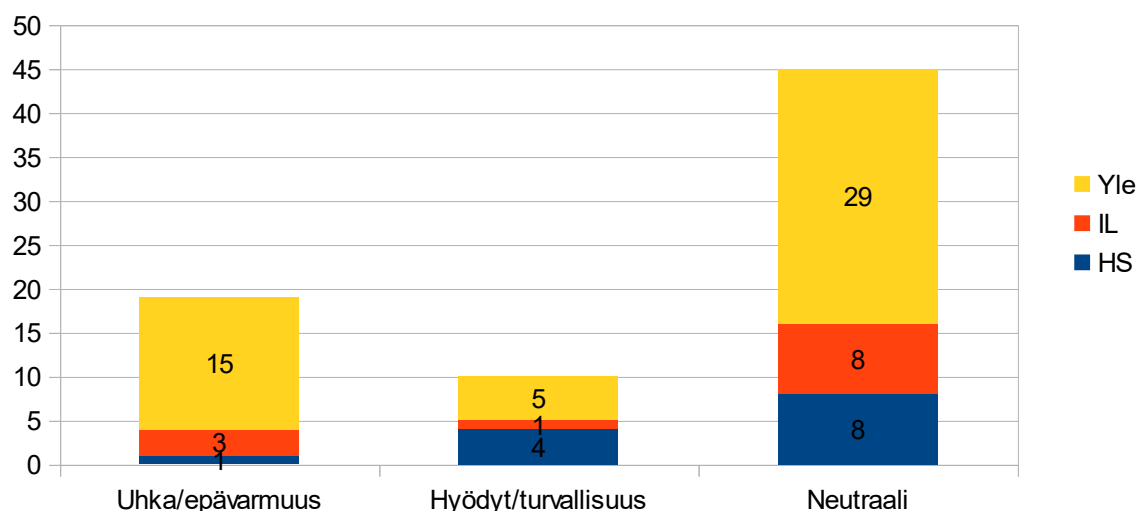
Itse kohujuttu (Leinonen, Nina: Neurologian erikoislääkäri: Tunnettaanko rokotteiden riskit? Iltalehti 23.10.2013) koostuu pääjutusta ja kahdesta lyhyestä kinalosta. Pääjutussa annetaan sana Bjelogrljic-Laakson, ja jutun viesti on erittäin rokotekielteinen. Lääkäri muun muassa väittää, että rokote on tappanut ihmisiä maailmalla, mutta jutussa ei kuitenkaan mainita, mihin artikkeliin väite perustuu ja missä maassa näin olisi tapahtunut. Bjelogrljic-Laakso sanoo, ettei missään nimessä antaisi rokottaa omia lapsiaan, ja että rokotteiden turvallisuudesta ei ole mitään takeita. Kainalojutuissa annetaan puheenvuoro THL:n asiantuntijoille Tuija Leinolle ja Taneli Puumalaiselle, jotka kertovat rokotteiden olevan täysin tutkittu ja hyvin turvallinen. Myös faktalaatikossa kerrotaan rokotteiden hyödyistä kohdunkaulan syövän torjunnassa, joten pelkästään tekstikokonaisuutta tarkastellen Bjelogrljic-Laakson rokotevastainen viesti hieman laimenee.

Mielenkiintoinen havainto on, että Bjelogrljic-Laakson näkemyksiä esittävä pääjuttu on hieman yli 3000 merkin mittainen, kun taas vastakkaisille näkemyksille raivataan melko tarkasti yhtä paljon tilaa - tuhannen merkin palaset kullekin. Yksi kainalo Leinolle, toinen Puumalaiselle ja noin tuhannen merkin faktalaatikko. Puhtaasti merkkimäärällä mitattuna vastakkaisille näkemyksille on annettu lähes kliinisen tarkasti yhtä paljon tilaa. Tämä on mielenkiintoinen havainto naiivin objektiivisuuden viitekehysessä tarkasteltuna (ks. luku 3: Teoreettinen viitekehys).

Jutun pääkuvaksi on tosin valittu kauhuissaan huutava nuori tyttö, jonka olkapäähän ollaan iskemässä piikkiä. Kuva on lavastettu kuvapankkikuva, joka ei esitä ketään suomalaista tai ylipäänsäkään nimettyä tyttöä; siinä ei ole edes kuvatekstiä. En ole tutkinut juttujen kuvitusta metodisesti, mutta tässä yhteydessä poikkeuksellisen raju kuvitus on syytä mainita. Aiheesta lisää Päätelmät-osiossa.

6.6. Otsikointi voittopuolisesti neutraalia

Kaavio 11. Epävarmuutta, hyötyjä tai ei kumpaakaan korostavat otsikot

N = 79

Tähän kaavioon olen luokitellut juttujen otsikot ja ingressit sen mukaan, korostavatko ne HPV-rokotteeseen liittyviä uhkia ja/tai epävarmuutta vai rokotteen turvallisuutta ja/tai hyötyjä.

Tarkastelen tässä otsikkoa ja ingressiä yhtenä kokonaisuutena: koska ingressi avaa jutun otsikkoa ja johdattaa lukijaa juttuun, se muodostaa tässä analyysissä otsikon kanssa yhtenäisen luokitusyksikön.

Lisäksi kaikkien kolmen median verkkojutuissa otsikko ja ingressi näkyvät yhdessä esimerkiksi lehden uutiset sivulla: näin on yleensä myös sosiaalisen median kuten Facebookin kautta jaettavien uutisten kohdalla, joskin ingressistä saattaa niissä näkyä vain yksi rivi.

Tästä analyysistä on luonnollisesti jätetty pois ne jutut, jotka eivät mainitse HPV-rokotetta otsikolta tai ingressitasolla. Näitä juttuja on 15, joten tarkastelun alle tulee näin ollen 79 juttua.

Helsingin Sanomien kolmestatoista rokotetta käsittelevästä otsikosta neljä (31 prosenttia) korosti hyötyjä. Ylen otsikoista 10 prosenttia ja Iltalehden otsikoista vain 8,3 prosenttia (yksi kappale)

valitsi hyötynäkökulman. Toki Ylen otsikoiden lukumäärä kaaviossa (49 kappaletta) on huomattavasti suurempi kuin Helsingin Sanomien tai Iltalehden.

Niin ikään Ylen rokoteaiheisista otsikoista kolmasosa korosti rokotteeseen liittyvää epävarmuutta tai uhkia.

Valtaosa kaikkien kolmen median rokoteotsikoinnista oli kuitenkin sävyltään neutraalia. On myös tärkeä huomata, että uhkaa tai epävarmuutta korostavat otsikot eivät olleet suorastaan rokotevastaisia, niihin vain oli poimittu kärkeen rokotteita kohtaan koettu epävarmuus tai pelko. Suurin osa tuohon kategoriaan koodaamistani otsikoista oli seuraavanlaisia: ”HPV-rokote pelottaa yläasteikäisiä tyttöjä” (Yle 30.4.2014), ”HPV-rokote epäilyttää pohjalaistyttyjä” (Yle 22.11.2013), ”Nuoret tytöt ymmällään – rokotteen ottaminen pelottaa” (Yle 30.10.2013), ”HPV-rokotukset alkavat – osaatko arvioida rokotteen turvallisuutta?” (Yle 25.10.2013).

Moni otsikko viittaa sekä epäilyyn että turvallisuuteen, esimerkiksi Helsingin Sanomien 25.10.2013 julkaistu ”Viranomaiset rauhoittelevat – HPV-rokote on turvallinen”. Otsikko antaa ymmärtää rokotteeseen liittyvän epävarmuutta, mutta käyttämälläni metodilla se on luokiteltava neutraaliksi, sillä toinen lause kuitenkin vakuuttaa sen turvallisuutta.

Yksikään aineiston otsikko ei väittänyt rokotteesta aiheutuvan haittoja, vaan epäily rokotetta kohtaan ilmaistiin rokotettavien tuntemalla epäilyksellä ja pelolla. Iltalehden kohujuttukaan ei otsikkotasolla, yhtä lööpin alaotsikkoa lukuunottamatta (”Lääkäri: voi olla hengenvaarallinen”), väittänyt suoraan rokotteen aiheuttavan haittoja, vaan kysyi ”Tunnetaanko rokotteen riskit”? Mainittua lööpin hengenvaara-alaotsikkoa en ole tässä analyysissä huomioinut, sillä olen tässä analysoinut vain itse juttujen otsikot ja ingressit.

7. Päätelmät

Tärkein tutkimuskysymykseni oli tämä:

Onko HPV-rokoteuutisoinnissa havaittavissa näennäisen tasapainon ilmiötä ja jos, niin millä tavoin tämä vaikuttaa uutisointiin?

Tämän sisällönanalyysin perusteella voidaan sanoa, että näennäinen tasapaino toteutui haastateltavien valinnassa Iltalehden rokotejuttuun, joka julkaistiin 23.10.2013. Siinä annettiin yksittäiselle, rokotekriittiselle lääkärielle melkeinpä avoimet kädet levittää epäluuloa HPV-rokoteohjelmaa kohtaan. Iltalehden juttu ja sen pohjalta tehdyt kaksi verkkouutista sekä Helsingin Sanomien että Ylen samana päivänä toimittamat jutut, joihin Bjelogrljic-Laaksoa oli haastateltu, olivat kuitenkin aineiston ainoat jutut, joissa tieteellistä tutkimusnäyttöä kyseenalaistava ja valtavirtanäkemyksiä kritisoiva haastateltava esiintyi asiantuntijaroolissa.

Lokakuun loppupuolella Bjelogrljic-Laakson somekirjeestä ja osittain ehkä myös Iltalehden hänelle antamasta julkisuudesta paisui todellinen kohu, mikä on selvästi havaittavissa uutisointia seuraamalla. Yli kolmasosa aineiston jutuista viittasi kohuun tavalla tai toisella, ja kohun nuorissa tytöissä ja vanhemmissa herättämistä huolista uutisoitiin taajaan. Tämän tutkimuksen perusteella ei voida sanoa juuri Iltalehden lööpin synnyttäneen kalabaliikkia, mutta se kuitenkin kaatoi bensaa liekkeihin. Joka tapauksessa tämä rokotekohu on tutkitun uutisoinnin osalta kokonaan henkilöitävissä Bjelogrljic-Laaksoon. Mitään muita rokotevastaisia ääniä ei tutkituissa kolmessa mediassa kahden vuoden aikana esiintynyt, ja ne kohua käsittelevät jutut, jotka ylipäänsä paikallistavat kohun, viittaavat nimenomaan Bjelogrljic-Laaksoon joko nimeltä tai mainitsevat "sosiaalisessa mediassa levinneet huhut", joka on selvä implisiittinen viittaus Bjelogrljic-Laakson kirjeeseen.

Rajatapauksena näennäisestä tasapuolisuudesta voidaan toki pitää Iltalehden keväällä 2014 julkaisemaa juttua, jossa kaksi rokotekriitikkoa kertoi rokotevastaisista näkemyksistään, toimittajan heitä kyseenalaistamatta, mutta heitä ei kuitenkaan jutussa haastateltu asiantuntijaroolissa, vaan jutun tarkoitus oli selvästi valottaa vaihtoehtoisin näkemyksiin uskovien ihmisten elämää. Juttu oli kylläkin rokotekriittinen, muttei rakenteeltaan nähdäkseni toteuttanut näennäistä tasapainoa.

Bjelogrlic-Laakso sai merkkimääräisesti suhteettoman paljon palstatilaa. Hän oli rokoteutisissa kolmanneksi haastatelluin henkilö ja hän sai myös kaikista aineiston haastateltavista kolmanneksi eniten palstatilaa. Hänet myös asetettiin kaikissa jutuissa vastakkain THL:n asiantuntijoiden kanssa, eli kyse oli hyvin klassisesta näennäisen tasapainon luomisesta.

On kuitenkin huomattava, että kaikki tämä julkisuus keskittyi yhdelle ainoalle päivälle, 23.10.2013. Sen jälkeen Bjelogrlic-Laaksoa ei enää haastateltu, joten aineistoa on tulkittava myös merkkimääräkaavioiden takaa.

Vähintään yhtä tärkeä löydös on se, että kaikkien kolmen median rokoteutisointi oli voittopuolisesti myönteistä ja vähintäänkin neutraalia. Toki rokotteen haittavaikutuksista puhuttiin ja sen herättämiä pelkoja nuorissa tytöissä nostettiin esille. Lähteiden osalta uutisointi nojasi kuitenkin vankasti virallisiin terveysammattilaisiin: kaksi suurinta haastateltavien ryhmää olivat kouluterveydenhoitajat ja lääkärit. Yksittäisistä instituutioista esillä oli useimmin THL, jonka Hanna Nohynek ja Tuija Leino olivat selvästi käytetyimpiä haastateltavia jutuissa. Poliitikot ja vanhemmat loistivat uutisoinnissa poissaolollaan; toki haastatellut lääkärit toivat muutamaa otteeseen esille omat lapsensa. Kärjistetysti voidaan sanoa, että THL ja viranomaiset toimivat jutuissa eräänlaisen vanhemman roolissa lukijoitakin kohtaan: rauhoittelemassa epävarmoja koululaisia ja vakuuttamassa sitä, että kaikki on sittenkin ihan hyvin ja rokote on turvallinen.

Voisi jopa sanoa, että kohusta huolimatta rokoteutisointi oli selvä voitto THL:lle ja lääketieteelle, tältä osin jopa yksipuolista kohun laannuttua. Jutuissa puhuivat terveysviranomaiset, tutkijat ja lääkärit, ja rokote esitettiin positiivisessa valossa, aivan kiistatta Suomen kansanterveyttä parantavana, hyvänä asiana.

Psykologisissa tutkimuksissa on osoitettu, että negatiiviset asiat painuvat ihmisten mieliin (esim. Kensinger 2009), ja negatiivisuus on niin ikään merkittävä uutiskriteeri (esim. Kunelius 2004). Voimakas kohu saattaa tässäkin tapauksessa peittää alleen sen tosiasian, että suomalainen lehdistö kirjoittaa kuitenkin rokoteasioista vähintäänkin neutraalisti. Yksittäinenkin meluisa hajaääni rikkoo helposti harmonian.

Iltalehden valinta maalata Bjelogrljic-Laakson kirje merkkinä "rajusta riidasta" lääkärin tai tiedeyhteisön keskellä oli harmillinen, mutta ei ehkä lööppiotsikoiden mitassa poikkeuksellinen. Mitään tällaista rajua riitaa ei myöhempi uutisointi kuitenkaan osoittanut olevan todellisuudessa olemassa. Ainoa raju riita käytiin nyt Iltalehden lööpissä ja kansan mielissä.

Riitaan tarvitaan kuitenkin kaksi. Tällaista asetelmaa eivät tutkimani kolme mediaa enää haastateltavien valinnalla pitäneet yllä tuon lokakuisen keskiviikon jälkeen. On kuitenkin mielenkiintoista huomata, miten pitkälle yhden vilkkaan uutispäivän tapahtumat voivat uutisoinnissa kantaa.

Media pyrki myös nähdäkseni pesemään käsiään osallisuudestaan kohuun. Ainoastaan Yle viittasi myöhemmin uutisoineensa itsekin Bjelogrljic-Laakson näkemyksistä, vaikka kaikki kolme mediaa häntä haastattelivat ja Helsingin Sanomatkin antoi Bjelogrljic-Laaksolle 1400 merkkiä palstatilaa jutussa, jossa hänet asetettiin vastakkain THL:n Hanna Nohynekkin kanssa. Jälkeenpäin mediat kuitenkin viittasivat vain "sosiaalisessa mediassa" tai "julkisuudessa" levinneisiin huhuihin, ikään kuin ne eivät olisi itse puhaltaneet niihin henkeä niistä uutisoimalla.

Mitä HPV-uutisoinnista voidaan sitten oppia?

On kiistatta hyvä, että uuden rokotteen tullessa käyttöön, sen turvallisuudesta keskustellaan. HPV-rokotteen kohdalla tutkimustietoa on paljon, joten alkuasetelma turvallisuuskysymyksissä ei ehkä ollut aivan sama kuin taannoisessa, nopeasti käyttöön otetussa sikainfluenssarokotteessa. On myös huomattava, että HPV-rokotteen käyttöönotosta uutisoitiin jo kauan ennen tässä pro gradu -työssä tutkittua ajanjaksoa. Sen sisällyttämistä rokoteohjelmaan valmisteltiin pitkään ja pilottirokotuksia annettiin jo 2007 ja 2009 (Salomaa, Marja: "Asiantuntijat: Suomessa ei ole havaittu HPV-rokotteen aiheuttavan isoja ongelmia. HS 29.3.2015).

Arkiston perusteella Helsingin Sanomat uutisoi HPV-rokotteesta ensimmäisen kerran jo vuonna 2000, jolloin rokotetta alettiin tutkia Suomessa (Repo, Päivi: "Syöpärokotetutkimus alkaa syksyllä". HS 11.1.2000). Kaikenkattava suomalaisen HPV-rokoteuutisoinnin tutkimus esimerkiksi terveysviestinnällisestä näkökulmasta olisi oma tutkimusaiheensa, joka voisi kartoittaa ilmiötä vielä syvemmin.

Tässä tutkimuksessa olen kuitenkin keskittynyt kohun kartoittamiseen ja pyrkinyt maalaamaan kuvaa rokoteuutisoinnin keskusteluosapuolista ylipäänsä. Analyysin ohessa havaitsin, että Helsingin Sanomien tiedesivut eivät ole tarttuneet aiheeseen lainkaan näiden tutkitun kahden vuoden sisällä. Kenties monipuoliselle, rokotteen toimintamekanismeja ja historiaa kartoittavalle jutulle olisi voinut olla tilausta varsinkin kohun keskellä. Nyt uutisoinnista jäi sellainen kuva, että mediaan on huudeltu äänekkäästi vakavista haitoista, joita huhuja viranomaiset saavat sitten rokoteohjelman keskellä mediassa ampua alas. Ainakin uutisiin haastateltujen terveydenhuollon ammattilaisten mukaan kohu haittasi rokotteen käyttöönottoa ja tahrasi turhaan sen mainetta. Toki rokotteesta jaettiin myös monipuolisesti tietoa uutisissa, ja itse asiassa perusteellisimman tietopaketin julkaisi Iltalehti, yli kuukausi ennen kohulööppiään (Leinonen, Nina: "Rokote syöpään". Iltalehti 10.9.2013).

Yli 7400 merkin mittaisessa jutussa kerrotaan rokotteesta kymmenessä faktalaatikossa ja sen todetaan olevan hyvin tutkittu ja tehokas. Jutun kirjoittanut toimittaja kirjoitti tosin myös myöhemmän kohujutun Iltalehteen. Iltalehti on myös ainoa media, joka on hyödyntänyt infografiikkaa eräässä rokotejutussaan. Rokotekampanjan kulusta kertovan, pitkän verkkojutun ”Näin laajasti HPV-rokotetta on annettu 15-vuotiaille tytöille” (Iltalehti/STT 6.10.2014) perässä on koottu interaktiiviseen Suomen karttaan tietoja maan rokotuskattavuudesta.

Rokotteeseen liittyvä huoli ja epävarmuus näkyivät otsikoissa pitkään kohun laantumisen jälkeen. Ei tietenkään voida sanoa, etteikö uusi rokote olisi herättänyt joka tapauksessa epäilystä ja pelkoa, mutta pelot ja huoli yhdistettiin uutisoinnissa pääsääntöisesti kohuun. Kohukin oli kuitenkin jo sosiaalisessa mediassa olemassa, joten siitä uutisoiminen oli ymmärrettävää. Voitanee varovaisesti kuitenkin kysyä, kannattiko Bjelogrić-Laakso nostaa juuri tällä tapaa julkisuuteen. Samoin voidaan spekuloida, ettei Iltalehti lööppijutullaan ainakaan edistänyt kansanterveyttä, niin usein aineiston jutuissa kouluterveydenhoitajat harmittelevat kohun vaikuttaneen nuorten tyttöjen halukkuuteen ottaa rokote. Kohun vaikutuksia kansaan en ole kuitenkaan tässä tutkinut, eikä aihetta tietääkseni ole kukaan muukaan tutkinut tieteellisesti, joten emme voi tehdä pidemmälle meneviä johtopäätöksiä.

Rokoteohjelmasta vastaavan THL:n mielestä kohu oli tietysti harmillinen ja turha. Ylijohtaja Terhi Kilpi moittii mediaa Tiedetoimittaja-lehdessä:

"Aidon keskustelun syntyminen vaikeutuu, kun premissit ja käsitys tiedon luotettavuudesta erkanevat toisistaan suuresti. Kilpi ihmettelee, miksi toimittajat haluavat luoda tällaisia asetelmia.

"Tarvitaan tarina ja vastakkain asetelma. Vaikuttaa siltä, että se vastakkainen mielipide otetaan sieltä, mistä se tarjotaan valmiina."

Rokotekeskustelua ovat pyörittäneet sekä toimittajat eri viestimissä että rokotekriitikot keskustelupalstoilla. Kilven mielestä keskustelu karkasi käsistä ja rokotteiden vastustajat saivat paljon medianäkyvyyttä, mikä osaltaan antoi ryhmälle lisäpontta. Tällainen keskustelu on Kilven mukaan usein hedelmätöntä eikä palvele kansalaisten valtaenemmistön tarpeita. Jo vuosikymmen sitten yhden innokkaan aktivistin käymä keskustelu työllisti lopulta kokopäiväisesti yhden THL:n työntekijän.

"Emme saa harhautua loputtomaan väittelyyn muutaman kymmenen henkilön kanssa, sillä tehtävämme on palvella kaikkia suomalaisia. Edelleen 95 prosenttia suomalaisista ottaa rokotusohjelman mukaiset rokotteet. Enemmistö on siis sitä mieltä, että rokotteita tarvitaan." (Riikola, Teija: "Mitä toimittajilta jäi rokotekohussa kertomatta?" Tiedetoimittaja 4/2014).

Oppia voi ottaa historiasta. Andrew Wakefieldin taannoisella MPR-rokotteen autismiin kytkeneellä, vääristellyksi osoittautuneella tutkimuksella oli pitkät jäljet. Vaikka kohu käytiin 2000-luvun alussa, veteen viskatun kiven aallot loiskuvat yhä, tosin lähinnä internetissä. Yksittäistä raflaavaa lööppiä jahdatessaan toimittajien olisi hyvä pysähtyä miettimään, voisiko asian kuitenkin ilmaista neutraalimmin tai tutkia asiaa hieman perusteellisemmin. Lukijan muisti ei välttämättä olekaan yhtä lyhyt kuin kultakalalla, ja yksi iso kohu voi olla kirjaimellisesti hengenvaarallinen, jos sen takia ihmiset jättävät rokotteita ottamatta.

Lopuksi vielä sananen juttujen kuvituksesta. En ole tässä työssä lähtenyt mihinkään metodiseen kuva-analyysiin, mutta huomioitakoon, että kuvasto on hyvin yksipuolista. Esimerkiksi Ylen jutuissa samoja kuvia rokottavista terveydenhoitajista on kierrätetty useammassa jutussa, ja tyypillisesti kuvissa esiintyy olkapäähän rokotetta pistävä käsi, eikä kuvasta erotu sen paremmin rokottajan kuin rokotettavankaan kasvoja. Vielä yleisempää on ollut uutisen ohessa käyttää vain kuvia pöydällä lojuvista rokotteista. Kuvasto on siis aika kliinistä kautta linjan, mutta juttujen kuvat ovat kuitenkin oikeista rokotteista ja aidoista, kotimaisista rokotetilanteista peräisin.

Iltalehden rokotekohujutun kuvitusratkaisu on kuitenkin poikkeuksellinen, sillä kyseessä on lavastettu kuvapankkikuva. Se on tutkimieni juttujen ainoa kuva, joka ei ole napattu aidosta rokotetilanteesta. Samoin lehden kansilööpissäkin käytetty kuva on lavastettua kuvapankkimateriaalia, ja rokotettavan mallin ulkonäöstä päätellen jostain ulkomailta peräisin. Oikeaan elämään sitoutumattomien kuvapankkikuvien käyttö ei toki ole uutisoinnissa, varsinkaan

terveysuutisoinnissa, mitenkään poikkeuksellista, mutta silti ratkaisu on tässä kontekstissa mielenkiintoinen.

Jutussa Iltalehti antaa koululääketiedettä vastustavaan järjestöön kytköksissä olevan lääkärin levittää epäluuloa ja epäselviä syytöksiä rokotteita kohtaan, ja virallista asiantuntemusta edustavat tahot, THL ja Sosiaali- ja terveysministeriö, kommentoivat kainalojutuissa ikään kuin kriitikkoon nähden takaa-ajostasessa. Kuvittamalla jutun räikeillä kuvituskuville, Iltalehti tavallaan irrottaa koko aiheen todellisuudesta ja siirtää sen sellaiseen vainoharhaiseen koululääketiedettä kritisoivaan diskurssiin, jollaista tapaa tyypillisesti Magneettimedian kaltaisten vaihtoehtojulkaisujen palstoilla. Näissä vaihtoehtolehdissä kuvitetaan rokotekriittisiä juttuja alinomaan tunteita herättävillä lavastuksilla tai kuvamanipulaatioilla, joissa esimerkiksi sinisilmäistä pikkuvauvaa ympäröivät uhkaavan näköiset, vihreää nestettä tihkuvat rokotepiikit. Pidän journalistieettisesti moitittavana Iltalehden ratkaisua lähteä tökkimään ihmisten tunteita lavastetulla kuvalla huutavasta teinityöstä.

Tiivistyksenä vielä: uutisointi nojaa useisiin lähteisiin ja käy neutraalisti läpi rokotteen hyötyjä ja haittoja, eikä Iltalehden yhtä ainutta kohujuttua lukuunottamatta ylilyöntejä ole tehty.

Kriittisten juttujen osalta tulokseni on päinvastainen ainakin Hiltonin ym. (2010) Ison-Britannian lehdistön HPV-rokoteuutisoinnista tekemän sisällönanalyysin löydösten kanssa, mitä tulee kritiikin jakautumiseen lehdistön sisällä. Hiltonin ryhmä havaitsi, että rokoteuutisointi oli yksiselitteisen myönteistä tabloidilehdistössä, mutta ”vakavammissa” lehdistössä esitettiin myös eriäviä mielipiteitä. Omassa aineistossani, joka toki kattaa vain kolme mediaa, kärkein kritiikki löytyi lähes yksinomaan tabloidiksi luokiteltavasta Iltalehdestä, kun taas Ylellä ja Helsingin Sanomilla ei kriittisiä hajaääniäkään julkisuuteen päässyt, lukuunottamatta molempien julkaisemia Bjelogrić-Laakson haastatteluja.

Rokotetta koskevan perustiedon puutteesta tai sekavuudesta ei myöskään suomalaista lehdistöä voi tämän tutkimuksen perusteella moittia (vrt. Habel ym. 2009, Quintero Johnson ym. 2011). HPV-rokotteen hyödyt, kohderyhmä ja mahdolliset haittavaikutukset on käyty läpi lähes jokaisessa jutussa ainakin lyhyesti. Jopa Iltalehden kohu-uutisen printtiversiossa oli melko kattava faktalaatikko, joka kertasi neutraalisti perusasiat rokotteesta.

Suomalaisessa rokoteuutisoinnissa näyttäisi myös pätevän sama ilmiö kuin taannoin Yhdysvalloissa, kun HPV-rokote siellä tuli käyttöön. Uutisoinnissa ilmaistiin epävarmuutta ja pelkoa rokotekampanjan alkaessa selvästi enemmän kuin ennen tai jälkeen (Casciotti ym. 2014). Uutisointi väheni selvästi tutkimusjakson loppua kohden, eikä kohuja enää noussut esille.

Viestinnän neuvonantaja Erkki Alanko kirjoitti 19.11.2013 Potilaan lääkirilehteen kolumnin, jossa hän totesi HPV-kohun puoliintumisajan olleen kolme vuorokautta. Jälkikäteen voidaan sanoa, että Alanko oli melko lailla oikeassa, mutta aineiston perusteella sanoisin puoliintumisajaksi pikemminkin kuukauden. Vilkkain kohukirjoittelu keskittyi kylläkin juuri keskiviikkoon 23.10.2013 ja sitä seuranneisiin muutamaan päivään, mutta aiheesta kirjoitettiin taajaan vielä läpi marraskuun. Sen jälkeen kohumaininnat hävisivät melkein uutisoinnista ja itse kampanjastakin uutisointi harveni. Kaikki oli taas valtakunnassa hyvin, ja rokotetta otettiin lopulta jopa odotettua enemmän.

7.1. Metodikritiikkiä ja näkökulmia jatkotutkimukseen

Olin jo hyvin varhaisessa vaiheessa graduprosessia päättänyt sisällön laskennan ja tulkinnan ohella myös analysoida juttujen sävyä. Tavoite tuntui kuitenkin hahmottomalta. Löysin siihen metodista tukea Veikko Pietilän kivijalkateoksesta *Sisällön erittely* (1973). Luokitusyksikköjen – pietiläläisittäin lausumien ja täsmälleen tässä työssä kappaleiden – arvottaminen rokotteiden kannalta positiiviseksi, negatiiviseksi tai neutraaleiksi vaikutti silti kovin kömpelöltä ja mekaaniselta tavalta päästä käsiksi tekstissä piilevään suhtautumiseen. Sitä se tavallaan onkin, sillä kappaleiden arvottamisessa joudutaan usein tilanteisiin, joissa juttu sisältää yhtä monta rokotteiden kannalta kielteistä kuin myönteistäkin väittämää, jolloin ne numeerisesti laskettuna kumoavat toisensa ja lopputulemaksi tulee ikään kuin neutraali.

Mutta onko juttu sitten neutraali? Lukijan suhtautuminen sisältöön riippuu kuitenkin sellaisistakin asioista kuin otsikosta, ingressistä, kuvituksesta ja myönteisten ja kielteisten lausumien voimakkuudesta, jota sitäkin on vaikeaa objektiivisesti mitata. Halusin tässä työssä kompensoida tämän laskennallisen lähestymistavan puutteita katsomalla myös juttujen otsikoissa käytettyjä sanavalintoja – tuodaanko esille uhkia vai hyötyjä? Vielä täsmällisemmin tätä ajatusta voisi toteuttaa tekemällä esimerkiksi frekvenssianalyysia jutuissa esiintyvistä positiivisista tai negatiivisista termeistä.

Ja tietysti toinen tapa päästä jutun asenteisiin sisälle olisi diskurssi- ja kehysanalyysi, jotka voisivat valottaa juttuun rakennettuja tai rakentuvia puhuntatapoja ja kehyksiä. Molemmat ovat kuitenkin omia metodejaan, enkä nähnyt jo työmääränkään kannalta järkeväksi ympätä niitä tähän pro gradu-työhön. Mutta rokoteaiheessa, oli kyse sitten HPV-rokotteista tai muista, olisi näillekin lähestymistavoille tilaa.

Sisällönanalyysini ohessa kiinnitin toki huomiota myös juttujen kuvitukseen, vaikken kuvia tässä pro gradu -työssä tutkinutkaan. Terveysaiheisten juttujen kuvituksesta löytyisi hyvin työskarkaa esimerkiksi kuvajournalistisiin graduihin. Lähes kaikki aineistoni jutut oli kuvitettu hyvin kliinisesti olkapäihin työnnettävillä piikeillä tai pöydällä makaavilla ruiskuilla. Mitään visuaalista ilotulitusta ei juttujen kuvajournalistisista valinnoista löytynyt, vaan rokotejuttujen kuvitus on jopa henkeäsalpaavan kliinistä. Toisaalta Iltalehteä lukuunottamatta ei lavastettuja kuvapankkikuvia käytetty, vaan rokoteotokset olivat peräisin oikeista, vieläpä kotimaisista tilanteista. Pöydällä lojuvat lääkeruiskut on nekin käynyt erikseen jossain joku suomalainen lehtikuvaaja ikuistamassa. Sen sijaan Iltalehti loi omilla kuvitusvalinnoillaan jonkinlaista nukketodellisuutta, jossa palkatut mallit leikkivät lääkärileikkejä. Lavastettujen kuvapankkikuvien käytöstä terveystjournalismissa saisi varmasti hyvän kuvajournalistisen gradun aiheen.

Palataan kuitenkin tutkimukseni ytimeen. Koska aiheen valitessani minulle oli alun pitäenkin selvää, että kyseessä on eräänlainen tutkimus sosiaalisessa mediassa syntyneen kohun representaatiosta valtakunnan mediassa, valitsin toisen kahdesta lähestymistavasta. Olisin voinut tutkia Nina Bjelogrljic-Laakson somessa, erityisesti Facebookissa, levinnyttä kirjettä ja sen kirvoittamia kommentteja, viestin leviämistä somessa ja sitä, miten tarkalleen ottaen tämä viesti päättyy lopulta valtakunnallisen median uutisaiheeksi. Tajusin kuitenkin, että tällainen some-kohun kehityksen jäljittäminen on metodisesti vaikeaa ellei jopa mahdotonta. Päädyin siis tekemään sisällönanalyysin siitä, miten kohu kulki valtamediassa; miten HPV-rokotteista ylipäänsä kirjoitettiin ja miten yhden rokotevastaisen puheenvuoron leviäminen valtakunnalliseen julkisuuteen vaikutti rokoteutisointiin. Koin sisällönanalyysin melko luontaiseksi tavaksi tutkia tätä pro gradu -työn tasolla.

Olisin tässä sisällönanalyysissa voinut vielä eritellä täsmällisesti, mitä haittoja rokotteista puhuessa korostetaan (esimerkiksi lievät tai vakavat sivuvaikutukset) ja vastaavasti mitä hyötyjä. Nämäkin

ovat helposti uutisista laskettavissa olevia luokitusyksiköitä. Huolta ja pelkoa tai hyötyjä ja turvallisuutta ilmaisevia puheenvuorojakin olisi voinut laskea, jolloin tutkimus olisi piirtänyt vielä korkearesoluutioisemman kuvan aiheesta. Halusin tässä kuitenkin keskittyä kohun analysointiin käytettyjen asiantuntijoiden ja juttujen sävyn näkökulmasta.

Tutkimuksellisesta näkökulmasta oli hieman pettymys, että näennäisen tasapuolisuuden asetelma kohdistui aineistossa ainoastaan Bjelogrljic-Laaksoon. Olin toki tutustunut aineistoon jo ennen tutkimuksen aloittamista, mutta oletin silti, että muitakin hajaääniä nousisi esille. Tässä mielessä olisi mielenkiintoista tehdä vastaavanlainen tutkimus jostain toisesta aiheesta, jossa uutisointi nostaa esille monipuolisemmin erilaisia ”vasta-asiantuntijoita”. Yksi hedelmällinen aihe false balance-asetelman kannalta olisi terveysuutisointi, esimerkiksi ruokavalioon liittyvät uutiset. Niissä niin sanottua virallista ravitsemustietoa haastavat oman kokemukseni mukaan usein erilaiset itsekoulutetut ”ravintogurut” ja tutkimuksen valtavirran ulkopuolella operoivat tutkijat. Aihe on tosin myös monimutkainen, sillä uutta tutkimustietoa ravitsemusasioista kertyy taajaan, ja osin se kyseenalaistaa aiempia tuloksia – media myös nostaa yksittäisiä tutkimustuloksia merkittävämpään asemaan kuin ne kenties todellisuudessa ansaitsisivat.

Mutta tärkein kysymys on vielä kysymättä, ja kenties siihen joku jatkotutkimuksessa tarttuu. Miten sosiaalinen media haastaa perinteisen median tiedonvälityksessä? Onko perinteinen, Journalistin ohjeisiin sitoutuva media auttamatta jälkijunassa kommentoimassa internetissä leviäviä huhuja? Ja tarvitseeko sen ottaa kantaa internetissä leviäviin huhuihin? Millä tavalla?

Nina Bjelogrljic-Laakson somessa levinnyt kirje ei olennaisesti eroa asiasisällöltään MV-lehden tai Magneettimedian kaltaisten vaihtoehtojulkaisujen nykyään levittämistä huuhaa-uutisista; se sisälsi raflaavia väitteitä rokotteiden riskeistä, joita tutkimustieto ei tukenut, mutta vetosi kuitenkin ihmisten tunteisiin ja aiheesta tuntemaan huoleen niin syvästi, että se asetti epäilyksen verhon koko HPV-rokotekampanjan ylle. Tätä kirjoittaessani edellisessä kappaleessa mainitut vaihtoehtojulkaisut keräävät lukijoita internetissä täysin riippumatta siitä, perustuvatko niiden raflaavat väitteet todellisuuteen, esimerkiksi kun kyse on maahanmuuttajista. Ja perinteinen media tuntuu olevan takaa-ajoasemassa kohuihin verrattuna. Ikään kuin olisi jo olemassa kaksi erilaista todellisuutta.

Sosiaalisen median voima on noussut esille vasta viime vuosina. Suhtautuuko akateeminen

viestinnän tutkimus siihen vieläköön vakavasti? Suomalaisista rokotekampanjoista HPV-rokotteet saivat ehkä ensi kertaa tuta sosiaalisen median koko voiman siinä mielessä, kuinka vahvasti yhden kriitikon kirjoitukset leviävät internetissä ja päätyvät valtakunnallisiksi uutisiksi. Some-kohujen anatomiaa ja perinteisen sekä tämän ”uuden” median suhteita tarkasteleville tutkimuksille on varmasti tilausta alallamme tulevaisuudessa.

Lisäksi, lukuisissa tutkimuksissa on osoitettu, että asiantuntijoiden valinnalla ja false balance-asetelman luomisella voidaan vaikuttaa ihmisten asenteisiin uutisoitavaa asiaa kohtaan. Erityisesti tämä pätee tiedettä ja terveyttä koskeviin uutisiin (ks. Aiempi tutkimus), ja median on kiinnitettävä jatkuvasti huomiota relevanttien asiantuntijoiden valintaan. Luomalla kuvaa ”rajusta (rokotteiden riskejä koskevasta) riidasta” media saa ehkä markettien lehtitelineet tyhjiksi ja klikkauksia verkossa, mutta samalla myrkyttää ihmisten mieliä kylvämällä epävarmuutta henkeä ja terveyttä koskevissa asioissa.

Median näennäistä tasapainoa tutkiville artikkeleille olisi siis lisää sijaa Suomessakin, ja toisaalta kiistanalaisen terveysuutisoinnin vaikutuksia ihmisiin voisi kartoittaa lisää esimerkiksi kyselytutkimuksilla. Lopulta tässä palataan viestinnän tutkimuksen ikiaikaiseen dilemmaan siitä, millainen vaikutus uutisilla on ihmisiin.

Tekisimmehän vanhalle viestinnän lääkeruiskumallille runollista oikeutta (jos sallitte huonon käännökseni englanninkielen termistä ”poetic justice”) soveltamalla sitä, hieman päivitettyinä, juuri rokoteuutisointiin.

Lähteet

- Abdelmutti, Nazek, Hoffman-Goetz, Laurie (2010). Risk Messages about HPV, Cervical Cancer, and the HPV Vaccine Gardasil in North American News Magazines. *Journal of Cancer Education* 25(3) 451-456.
- Bell, Alice R., Mellor, Felicity, Webster Stephen (2011). Content analysis of the BBC's Science Coverage. Imperial College London.
- Brainard, Curtis (2013). Sticking with the Truth. *Columbia Journalism Review* 5/6 2013 19-21.
- Calloway C, Jorgensen CM, Saraiya M, Tsui J (2006) A content analysis of news coverage of the HPV vaccine by U.S. newspapers, January 2002-June 2005. *Journal of Women's Health* 15(7), 803-809.
- Casciotti, Dana M., Smith, Katherine C. & Klassen, Ann Carroll (2014). Topics associated with conflict in print news coverage of the HPV vaccine during 2005 to 2009. *Human Vaccines & Immunotherapeutics* 10(12) 3466-3474.
- Clarke, Christopher E., Dixon, Graham N. (2012) Heightening uncertainty around certain science. Media coverage, false balance and the autism-vaccine controversy. *Science Communication* 35(3) 358-382.
- Corbett, Julia B., Durfee, Jessica L. (2004) Testing Public (Un)Certainty of Science: Media Representations of Global Warming. *Science Communication* 26(2) 129-151
- Deer, Brian (2011). How the case against the MMR vaccine was fixed. *British Medical Journal* 342:c5347
- Douglas, Karen M., Jolley, Daniel (2014) The Effects of Anti-Vaccine Conspiracy Theories on Vaccination Intentions. School of Psychology, University of Kent, Canterbury, UK
- Gollust ym. (2013) Political and News Media Factors Shaping Public Awareness of the HPV Vaccine. *Women's Health Issues* 23(3) 143-151.
- Habel ym. (2009) The HPV Vaccine: A Content Analysis of Online News Stories. *Journal of Women's Health* 18(3) 401-407
- Hemánus, Pertti; Tervonen, Ilkka (1980). *Objektiivinen joukkotiedotus*. Keuruu, Otava.
- Hilton ym. (2010) Newsprint media representations of the introduction of the HPV vaccination programme for cervical cancer prevention in the UK (2005–2008). *Social Science & Medicine* vol. 70(6) 942-950.
- JSN:n langettava päätös Iltalehden rokotelööpistä 18.3.2013, päätös annettu 18.9.2013 <http://www.jsn.fi/sisalto/5159-sl-13/>

Tarkistettu 28.11.2015

Jyrki Kuoppalan huomio Helsingin Sanomien HPV-rokotejutun otsikkomuutoksesta Twitterissä 28.10.2013

<https://twitter.com/jkptw/status/394832505494192128>

Tarkistettu 28.11.2015

Järvi, Ulla: ”Pohjoismainen HPV-rokotetutkimus ei löytänyt vakavia haittoja”. Potilaan lääkarilehti 15.10.2013.

http://www.laakarilehti.fi/uutinen.html?opcode=show/news_id=13943/type=1

Tarkistettu 28.11.2015

Kahan, Dan M. (2013). A Risky Science Communication Environment for Vaccines. Science 342:6154

Kelland, Kate: ”How Vaccine Scares Cast Shadows over Science”. Reuters 21.3.2013

Kelly ym. (2009) The HPV vaccine and the media: how has the topic been covered and what are the effects on knowledge about the virus and cervical cancer? Patient Education and Counseling 77(2) 308-313

Kensinger, Elizabeth A. (2009) Remembering the details: effects of emotion. Emotion Review 1(2) 99-113

Kiljunen, Pentti (2013): Tiedebarometri 2013. Tieteen tiedotus ry.

<http://www.tieteentiedotus.fi/tiedebarometri.html>

Tarkistettu 28.11.2015

Koljonen, Kari, Reunanen, Esa (2014). Toimittajan sanansijat. Tampereen yliopistopaino Oy.

Krämer, N, Neubaum, G, Rösner, L ja Winter, S (2014) Don't Keep it (Too) Simple: How Textual Representations of Scientific Uncertainty Affect Laypersons' Attitudes. Journal of Language and Social Psychology 1-22

Kunelius, Risto (2004). Viestinnän vallassa – johdatus joukkoviestinnän kysymyksiin. Porvoo, WSOY.

Madden, Kelly, Xiaoli, Nan (2012) HPV Vaccine Information in the Blogosphere: How Positive and Negative Blogs Influence Vaccine-Related Risk Perceptions, Attitudes, and Behavioral Intentions. Health Communication, 27: 829-836

”Narkolepsiakohu: ”Neurologi välittänyt väärää tietoa”. Uusi Suomi 26.8.2010

<http://www.uusisuomi.fi/kotimaa/100069-narkolepsiakohu-%E2%80%9Dneurologi-valittanyt%20vaaraa-tietoa%E2%80%9D>

Tarkistettu 28.11.2015

Nina Bjelogrljic-Laakson kirje sosiaalisessa mediassa lokakuussa 2013

https://www.facebook.com/permalink.php?id=366273413450445&story_fbid=551362781608173

Tarkistettu 28.11.2015

Pietilä, Veikko (1973). Sisällön erittely. Gaudeamus.

Quintero Johnson, Jessie, Sioneann, Catlainn, Scott, Allison M. (2011) Exploring the Presentation of News Information About the HPV Vaccine: A Content Analysis of a Representative Sample of U.S. Newspaper Articles. Health Communication 26(6) 491-501.

Seppänen, Janne, Väliaverronen, Esa (2013): Mediayhteiskunta. Osuuskunta Vastapaino.

Skepsis ry:n Huuhaa-palkinto Suomen terveysjärjestölle 2014

<http://www.skepsis.fi/Toiminta/HuuhaajaSokratespalkinnot/Huuhaapalkinto2014.aspx>

Tarkistettu 28.11.2015

Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen tietopankki HPV-rokotteesta

<https://www.thl.fi/fi/web/rokottaminen/rokotteet/hpv-rokote>

Tarkistettu 28.11.2015

Terveysviestintä sosiaalisessa mediassa -tutkimusprojekti (Tampereen yliopiston CMT-yksikkö)

<http://www.uta.fi/cmt/tutkimus/comet/tutkimus/terveysviestinta.html>

Tarkistettu 28.11.2015

Torkkola, Sinikka (2002): Terveysviestintä. Tammi.

Torkkola, Sinikka (2008): *Sairas juttu. Tutkimus terveysjournalismin teoriasta ja sanomalehden sairaalasta*. Tampere University Press.

Tuchman, Gaye (1978). Making News. A Study in the Construction of Reality. New York, The Free Press.

Tuomi, Jouni, Sarajärvi, Anneli (2009). Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Jyväskylä, Gummerus.

Väliaverronen, Esa (2014): False balance – näennäistä tasapuolisuutta. Esitelmä Nordic Welfare -seminaarissa 15.1.2015. Seminaarikiertueen otsikko Perusteltua vai potaskaa? Päätteet ja tutkimus mediassa.

<http://www.nordicwelfare.org/PageFiles/23452/Esa%20V%C3%A4liaverronen.pdf?epslanguage=sv>

Tarkistettu 28.11.2015

Väliaverronen, Esa (2015): Median näennäinen tasapuolisuus hämmentää käsityksiä riskeistä.

Kirjoitus Mediayhteiskunta -blogissa 4.2.2015.

<https://medykblog.wordpress.com/2015/02/04/median-naennainen-tasapuolisuus-hammentaa-kasityksia-riskeista-2/>

Tarkistettu 28.11.2015

Yhdysvaltain elintarvike- ja lääkevirasto CDC:n kokoomasivu autismiin ja rokotteisiin liittyvästä tutkimuksesta

<http://www.cdc.gov/vaccinesafety/concerns/autism.html>

Tarkistettu 28.11.2015

Liite: Aineisto

Kaikissa jutuissa ei ole ilmoitettu toimittajan nimeä; näin esimerkiksi silloin, kun kyseessä on STT:n tuottama sisältö. Tällöin ne on listattu aakkosjärjestykseen otsikon perusteella.

Aaltonen, Pinja, Visala, Hanna: ”HPV-rokote pelottaa yläasteikäisiä tyttöjä”. Yle 30.4.2014

Apter, Dan, Halonen, Miila: ”HPV-rokotetta tulisi arvioida tutkitun tiedon pohjalta”. HS 31.11.2013. Mielipidekirjoitus.

Aula, Minna: ”Nuoret tytöt ymmällään – rokotteen ottaminen pelottaa”. Yle 30.10.2013

Autio, Raisa: ”Papilloomavirusta vastaan rokotettiin ahkerasti ensimmäisellä viikolla”. Yle 26.11.2013

Björkholm, Sussa: ”Mielenhallintamolekyyleistä paasaavat hörhöt pelaavat lääketekneiden pussiin”. HS 24.11.2014. Kolumni Tiede-sivuilla.

Blomberg, Maria: ”HPV-rokotukset alkavat – osaatko arvioida rokotteen turvallisuutta?”. Yle 23.10.2013

Esa, Miia: ”Tutkimus: kasvava joukko vanhempia vastustaa hpv-rokotusta Yhdysvalloissa”. Yle 22.4.2013

Haapakoski, Karoliina: ”Terveystieteiden kummastelee vanhempien passiivisuutta”. Yle 29.11.2013

Hannukainen, Heidi: ”HPV-rokotteen suosio kasvanut Meri-Lapissa”. Yle 10.10.2014

Harkas, Marke: ”Valtaosa yläasteikäisistä otti HPV-rokotuksen”. HS 30.9.2014

Harkas, Marke: ”Uusi testi vähentää papa-kokeiden määrää”. HS 29.5.2014

Heino, Anne: ”Yhdeksäsluokkalaisten papilloomavirusrokotukset aloitetaan pikaisesti”. Yle 12.9.2013

Hiltunen, Tarja, Koskinen, Paula: ”HPV-rokote mietityttää sekä nuoria että vanhempia”. Yle 13.11.2013

”HPV-rokotukset alkavat pian”. Iltalehti 9.10.2013

”HPV-rokotusten kilpailutuksessa epäselvyyksiä”. HS 21.2.2013

Husu, Petra: ”Kondylooma”. Iltalehti 11.12.2013

”Joka kolmannella naisella on HPV-tartunta”. Iltalehti 6.10.2014

Jokiniemi, Emmakaisa, Salminen, Viivi: ”Tytöt saavat nyt HPV-rokotukset”. Yle 30.10.2013

Juntunen, Mikael: ”Kouluterveydenhoitajat harmittelevat HPV-vastarintaa”. Yle 20.11.2013

Karvonen, Hilka: ”Ei rokotuksia minulle, kiitos”. Iltalehti 22.5.2014

Karvonen, Hilka: ”Uusia löytöjä syövästä”. Iltalehti 24.7.2013

Kaski, Heli, Puurunen, Titta: ”Syöpärokote herättää hämmennystä”. Yle 7.11.2013

Kivipelto, Arja: ”Voiko tyttö kieltäytyä papilloomavirusrokotteesta?”. HS 2.10.2013

Kiviranta, Varpu: ”Papilloomarokotukset tulevat kansalliseen rokoteohjelmaan”. Yle 31.5.2013

Kokkala, Juha: ”Rokotusvastaisuus ei näy neuvoloissa - lähes kaikki lapset rokotetaan Pirkanmaalla”. Yle 4.3.2014

Korhonen, Tiia: ”HPV-rokotetta tarjotaan pian myös nuoremmille”. Yle 9.12.2013

Korpelainen, Lore: ”Yli puolet sanoi ”kyllä” HPV-rokotteelle”. Yle 19.5.2014

Koski, Paula: ”MTV3: Tytöille uusi syöpärokote marraskuussa”. Iltalehti 26.8.2013

Koskinen, Ahti: ”Syksyn influenssavirus ei ole ärhäkkä”. Yle 28.10.2013

Koskinen, Paula, Tuominen, Jorma: ”Papilloomavirus voi tarttua myös lapseen”. Yle 9.5.2014

Kurki, Tiina-Leena: ”Gynekologiset syöpätaudit lisääntymässä”. Yle 17.11.2014

Kähkönen, Sanna: ”Kouluterkkari: HPV-rokotettavien määrä jää alhaiseksi”. Yle 8.11.2013

Laakso, Antti: ”Osa tutkijoista vähentäisi kohdunkaulan syövän seulontoja”. Yle 4.9.2013

Laitila, Risto: ”HPV:n tarttuminen muutoin kuin yhdynnässä”. Yle 28.5.2014

Laitinen, Lasse: ”Tytöjen massarokotukset papilloomaa vastaan alkavat – pojille suunnitteilla”. Yle 18.10.2013

Laitinen, Tarja: ”Papilloomarokotteen ainoa haitta pistoskohdan arkuus”. Yle 4.11.2013

Lappalainen, Tiina: ”Pelastaudu kun vielä voit”. Iltalehti 12.10.2013

Leino, Tuija, Nieminen, Pekka: ”HPV-rokote on paras suoja kohdunkaulan syöpää vastaan”. HS 31.10.2013. Mielipidekirjoitus.

Leinonen, Nina: ”Neurologian erikoislääkäri: Tunnettaanko rokotteen riskit?”. Iltalehti 23.10.2013

Leinonen, Nina: ”Rokote syöpään”. Iltalehti 10.10.2013

Liiten, Marjukka, Savolainen, Jaana: ”Tytöjen rokottaminen kohdunkaulansyöpää vastaan alkaa”. HS 2.10.2013

”Liitto: Terveystieteiden tutkimuskeskus ulkopuolelle”. HS 15.12.2013

Malmberg, Nina: ”HPV-rokotus papilloomavirusta vastaan”. Yle 30.10.2013

Mannermaa, Jaakko: ”THL muistuttaa: Rokotteita vastustavien väitteitä ei kannata niellä purematta”. Yle 23.10.2013

Mansikka, Heli: ”Tytöjen into HPV-rokotuksiin vaihtelee kunnittain ja jopa kouluittain”. Yle 10.4.2014

Meritähti, Päivi: ”Lähes 200 sanoo ei HPV-rokotteelle Raumalla”. Yle 11.11.2013

Meritähti, Päivi: ”Raumalla järjestetään HPV-rokotusiltoja”. Yle 4.11.2013

Mäntymaa, Marjut: ”Rokotteesta kirjoittanut lääkäri: ”Tarkoitukseni ei ollut herättää kohua”. Yle 23.10.2013

Nieminen, Pekka, Salo, Heini: ”HPV-rokotusohjelma maksaa itsensä takaisin”. HS 28.11.2014. Mielipidekirjoitus.

Niinistö, Meeri, Uschanoff, Jouko: ”THL: 12-vuotias ei ole valmis päättämään omista rokotuksistaan”. Yle 25.10.2013

Niskanen, Anne-Maria: ”Kouluterveydenhoitajat on täysin valjastettu HPV-rokotusrumba”. Yle 3.11.2013

Nykänen, Helmi: ”Asiantuntijoita turhauttaa painiminen palstatilasta kriitikoiden kanssa – ”tunteisiin vetoava mielipide voittaa”. Yle 14.11.2014

”Näin laajasti HPV-rokotetta on annettu 15-vuotiaille tytöille”. Iltalehti 6.10.2014

Ojanperä, Sini: ”HPV-rokote pysyy tyttöjen juttuna – ministeriö torppaa rokoteohjelman laajentamisen”. Yle 27.5.2014

Ojanperä, Sini: ”Suomessa tutkitaan rokotetta, joka voisi pysäyttää papilloomaviruksen”. Yle 27.3.2014

Pallonen, Kalle: ”HPV-rokotteen jakaminen aloitetaan marraskuussa”. Yle 30.9.2013

”Papilloomarokotukset alkanevat marraskuussa”. Iltalehti 31.5.2013

Partio, Elina: ”Johtajaylilääkäri: ”Ottaisin itse tuon rokotteen”. Yle 23.10.2013

Pelkonen, Jari: ”HPV-rokotukset alkavat marraskuussa Porissa”. Yle 25.10.2013

Peltoniemi, Pirjo: ”Rokotukset kohdunkaulan syöpää vastaan alkamassa 11-12 -vuotiaille tytöille”. Yle 4.9.2013

”Päivän poiminta”. Iltalehti 30.10.2013. Aamulehdestä lainattu kolumni Päivän poiminta -palstalla.

Pölkki, Minna: ”Kouluremontit ja isyysvapaat olivat vuoden 2013 ilonpilkahduksia / 12 asiaa paranivat: Tytöt saivat ilmaisen HPV-rokotteen” (printti/verkko-otsikko). HS 31.12.2013

Rahjola, Anne: ”HPV-rokote epäilyttää pohjalaistytöjä”. Yle 22.11.2013

Raivio, Miia: ”Huolestuttaako rokotekielteisyys?”. Yle 25.1.2014

Rantamartti, Tiina: ”HPV-rokotukset jatkuvat Meri-Lapissa”. Yle 29.8.2014

Rantamartti, Tiina: ”Tytöjen HPV-rokotukset jatkuvat”. Yle 17.1.2014

Reinikainen, Pauli: ”Tulokuningatar tekee pitkää päivää”. Iltalehti 1.11.2013

Repo, Päivi: ”Influenssa iskee tänäkin talvena tuhansiin suomalaisiin / Miksi ottaisin rokotteen influenssaa tai papilloomavirusta vastaan?”. (printti/verkko-otsikko) HS 28.10.2013

Repo, Päivi: ”HPV-rokotuksia otettu hyvin kohuista huolimatta / HPV-rokotusten suosio yllätti” (printti/verkko-otsikko). HS 25.11.2013

Repo, Päivi: ”Ministeriö ehdottaa vesirokkorokotetta yleiseen rokoteohjelmaan”. HS 14.8.2013

Repo, Päivi: ”Rokotemies Juhani Eskola astuu Pekka Puskan saappaisiin”. HS 4.1.2014

Repo, Päivi: ”THL pitää Facebook-väitteitä rokotushaitoista virheellisinä”. HS 23.10.2013

Repo, Päivi: ”THL vakuuttaa: HPV-rokotuksista ei tytöille isoja haittoja”. HS 2.10.2013

Ruokangas, Perttu: ”Suurin osa rovaniemeläistytöistä otti rokotteen”. Yle 2.12.2013

Ruuska, Vesa-Matti: ”Väitös: Papilloomavirus on myös miesten terveysriski”. Yle 16.5.2014

Salminen, Reeta: ”THL:n rokotetutkija: ”Meillä on kaikki syy olettaa, että uusi papilloomarokote on turvallinen”. Yle 25.10.2013

Salomaa, Marja: ”Japani ei enää suosittele papilloomarokotetta – Suomi aloittaa rokotukset marraskuussa”. HS 9.7.2013

Sirviö, Ari-Pekka: ”Huhumylly ei vienyt uskoa HPV-rokotteeseen”. Yle 2.12.2013

Suominen, Heli: ”Terveystyöryksistä miljoonatulot useille”. HS 2.11.2013

Tahkokorpi, Mirjam: ”Kaverin mielipide painaa papilloomarokotteiden hankinnassa”. Yle 19.11.2013

Tammi, Terhi: ”Miten suhtaudut rokotusten ottamiseen?”. Yle 25.10.2013

”THL vakuuttaa: Papilloomarokotteiden turvallisuus tutkittu laajasti”. Iltalehti 23.10.2013

”THL väittää: Papilloomarokotteiden turvallisuus tutkittu laajasti”. Iltalehti 23.10.2013

”Tuore tutkimus: Papilloomavirus on riski myös miehille”. Iltalehti 16.5.2014

”Tytöjen papilloomarokotukset myöhästyvät”. Yle 20.2.2013.

”Tytöjen syöpärokote säästää”. HS 3.10.2013 (Pääkirjoitus)

Upola, Terhi: ”Kysy HPV-rokotteesta – lääkäri vastaa kysymyksiinne klo 14 asti”. Yle 7.11.2013

Upola, Terhi: ”Voinko rokotuttaa tyttäreni? 10 vastausta HPV-rokotteesta”. Yle 8.11.2013

Valta, Laura: ”HPV-rokotteella huono menekki Kemi-Torniossa”. Yle 18.11.2013

”Vantaa aloittaa tyttöjen papilloomarokotukset”. HS 26.10.2013

Vesanummi, Mari: ”Väitös: HPV-rokote pitäisi antaa myös pojille”. Yle 7.3.2014

”Viranomaiset rauhoittelevat: HPV-rokote on turvallinen”. HS 24.10.2013

Väisänen, Riitta: ”Kohdunkaulansyövän nujertaminen rokotuksin alkaa marraskuussa”. Yle 17.10.2013

”WHO: Puolet syöpätapauksista voisi estää”. Iltalehti 8.2.2014